

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Susanna Kemppainen

Kenen ääni kuuluu rikosuutisissa?

Tarkastelussa neljän sanomalehden oikeudenkäyntejä koskevat rikosuutiset

Markkinoinnin ja viestinnän akateeminen yksikkö
Organisaatioiden viestinnän pro gradu -tutkielma
Viestinnän monialainen maisteriohjelma

Vaasa 2021

VAASAN YLIOPISTO
Markkinoinnin ja viestinnän akateeminen yksikkö

Tekijä:	Susanna Kemppainen	
Tutkielman nimi:	Kenen ääni kuuluu rikosuutisissa? Tarkastelussa neljän sanomalehden oikeudenkäyntejä koskevat rikosuutiset	
Tutkinto:	Filosofian maisteri	
Oppiaine:	Viestinnän monialainen maisteriohjelma Organisaatioiden viestintä	
Työn ohjaaja:	Merja Koskela	
Valmistumisvuosi:	2021	Sivumäärä: 94

TIIVISTELMÄ:

Rikosuutiset ovat suosittuja lukijoiden keskuudessa ja niitä julkaistaan runsaasti. Rikosuutisointi on aikaistunut, nopeutunut, pidentynyt, tarinallistunut, tunteellistunut ja siinä esiin tuotavat näkökulmat ovat monipuolistuneet. Rikosuutisoinnilla voidaan katsoa olevan yhteiskunnallisesti merkittäviä tehtäviä, joten sen toteuttamista on syytä tarkkailla.

Tässä tutkimuksessa analysoidaan sanomalehden oikeudenkäyntejä koskevia rikosuutisia. Työssä tarkastellaan 174 rikosuutista, jotka julkaistiin Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa, Keski-suomalaisessa ja Turun Sanomissa vuonna 2020. Työssä käytetään tutkimusmenetelmänä sekä määrällistä että laadullista sisällönanalyysia.

Tutkimuksen kohteena ovat sellaiset rikosuutiset, jotka käsittelevät rikosasian oikeudenkäyntiä ennen kuin oikeus on antanut asiasta ratkaisuaan. Tuossa vaiheessa ei vielä tiedetä, onko syytetty oikeuden mielestä syyllinen siihen rikokseen, josta syyttäjä vaatii hänelle rangaistusta. Työssä tarkastellaan erityisesti syyttäjän ja syytetyn näkemyksen esiin tuomista näitä keskeneräisiä oikeudenkäyntejä koskevissa uutisissa. Siinä tutkitaan sitä, kumman ääni kuuluu rikosuutisissa.

Työssä osoitetaan, että puolessa aineiston rikosuutisista tuodaan esiin sekä syyttäjän että syytetyn näkemys. Niissä siis kerrotaan kummankin oikeudenkäynnin keskeisen osapuolen kanta tuomioistuimen käsittelyssä olevaan rikosasiaan. Jos rikosuutisesta kuitenkin jää pois jommankumman käsitys, se on hieman useammin syytetyn kuin syyttäjän. Yli kuudesosassa rikosuutisia syyttäjä pääsee ääneen yksinään. Näistä uutisista ei ilmene esimerkiksi se, onko syytetty omasta mielestään syyllinen häntä vastaan ajettaviin syytteisiin.

Tutkimuksessa esitetään useita syitä havaituille löydöksille. Niitä voidaan selittää muun muassa rikosuutisoinnissa hyödynnettävien asiakirjojen laatimisesta, niiden julkisuudesta ja toimittamisesta johtuvilla seikoilla sekä oikeudenkäynnin etenemisestä ja osapuolten tavoitettavuudesta kumpuavilla syillä. Vaikutusta voi olla myös esimerkiksi lähteiden luotettavuuteen liittyvillä asioilla ja rikostoimittamisen arkikäytäntöihin liittyvillä seikoilla.

Tutkimus valottaa myös rikosuutisoinnin kehitystä, historiaa ja rikosjournalismia ohjaavaa sääntelyä. Työ tuo uutta tietoa rikosuutisoinnista ja nostaa esiin kysymyksen rikosuutisoinnin syyllistäväydestä.

AVAINSANAT: journalismi, sanomalehti, rikosuutinen, syyttömyysolettama, mediakäräjointi, oikeudenkäynti, syyttäjä, syytetty

Sisällys

1 Johdanto	6
2 Katsaus journalismiin, sen sääntelyyn ja oikeudenkäynteihin	8
2.1 Sanomalehtien suosio	8
2.2 Toimittajan ja journalismin tehtävät	9
2.3 Euroopan ihmisoikeussopimus ja EIT	11
2.4 Lainsäädäntö ja syyttömyysolettama	12
2.5 Journalistin ohjeet	15
2.6 Julkisen sanan neuvosto	16
2.7. Oikeudenkäynnit ja niiden julkisuus	18
2.7.1 Oikeudenkäynnin asiakirjat	20
2.7.2 Oikeudenkäynnin kulku	23
3 Sukellus rikosjournalismiin ja sen kehitykseen	26
3.1 Rikosuutisoinnin aiempi tutkimus	27
3.2. Rikosuutisoinnin yhteiskunnalliset tehtävät	30
3.3 Rikosuutisoinnin lisääntyminen ja väkivaltaisuus	32
3.4. Rikosuutisoinnin ajalliset muutokset	36
3.5 Rikosuutisoinnin näkökulmamuutokset	37
3.6 Rikosuutisoinnin kehityskyky	39
4 Tutkimuksen toteutus	41
4.1 Tutkimusaineiston hakeminen	42
4.2 Tutkimusaineiston rajaus	45

5 Kenen ääni kuuluu rikosuutisissa?	49
5.1 Ei syyttäjän vaatimuksia tai perusteluja	54
5.2 Ei syytetyn vastausta tai perusteluja	56
5.3 Syyttäjältä sekä vaatimus että perustelut	60
5.4 Syytetyltä sekä vaatimus että perustelut	66
6 Päätäntö	70
Lähteet	77
Liitteet	
Liite. Tutkimusaineisto	87

Kuviot

Kuvio 1. Rikosprosessin vaiheet, rikosuutisoinnissa tarvittavien keskeisimpien asiakirjojen julkiseksi tuleminen ja niiden saaminen.

Taulukot

Taulukko 1. Tutkimuksen tulokset.

Taulukko 2. Ei syyttäjän vaatimusta.

Taulukko 3. Ei syyttäjän vaatimuksen perusteluja.

Taulukko 4. Ei syytetyn vastausta.

Taulukko 5. Ei syytetyn vastauksen perusteluja.

Taulukko 6. Ei syytetyn vastausta, sen perusteluja tai niistä kumpaakaan.

Taulukko 7. Ei syyttäjän vaatimusta, sen perusteluja tai niistä kumpaakaan.

1 Johdanto

Helsingin Sanomien luetuin uutinen huhtikuuisena päivänä 2021 kertoo rikoksesta. ”Konstaapeli jäi verekseltään kiinni murtokeikalta ja uhkasi poliiseja tappamisella, poliisilaitos purki virkasuhteen”, sen otsikko kuuluu. Samana päivänä myös molempien iltapäivälehtien sekä useiden muiden tiedotusvälineiden luetuimpien uutisten kärkipäässä olevissa jutuissa käsitellään rikoksia. Rikosuutisia luetaan ahkerasti – on luettu jo pitkään. Rikosuutisten määrä tiedotusvälineissä on kasvanut viime vuosikymmenten aikana ja ne ovat olleet pitkään niiden keskeistä sisältöä (ks. esim. Kivivuori ja muut, 2004; Smolej, 2011, Tiilikka, 2008, s. 182)

Rikosuutisbuumin keskiössä on hyvä pysähtyä tarkastelemaan rikosuutisten sisältöä. Se, mitä rikoksista kerrotaan, miten niistä kerrotaan, miten paljon niistä kerrotaan ja mitä uutisoinnissa painotetaan, heijastaa samalla koko suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria. Tutkimalla rikosuutisia tutkitaan siten yhtä aikaa myös yhteiskuntaa (Mäkipää & Mörä, 2009, s. 207). Rikosuutisten tutkimisella on paitsi yhteiskunnallista arvoa tuottaessaan uutta tietoa sen kehityksestä, myös journalistista merkitystä. Se voi nostaa esiin kehitystarpeita, joihin terveeseen itsekritiikkiin kykenevän median pitäisi tarvittaessa pystyä reagoimaan. Tutkimustyö voi antaa eväitä käydä alan sisäistä keskustelua rikosuutisoinnin suunnasta ja siitä, onko kurssia tarpeen muuttaa.

Tässä työssä tarkastellaan neljän sanomalehden eli Aamulehden, Helsingin Sanomien, Keski-suomalaisen ja Turun Sanomien rikosuutisia. Tutkimuksen kohteena ovat sellaiset rikosuutiset, jotka käsittelevät rikosasian alkanutta oikeudenkäyntiä ennen tuomion antamista. Tuossa vaiheessa ei vielä tiedetä, onko rikoksesta syytetty henkilö oikeuden mielestä sille esitetyn näytön valossa syyllinen väitettyyn rikokseen. Työssä tarkastellaan sekä syyttäjän että syytetyn näkemyksen esiin tuomista tällaista oikeudenkäyntiä koskevissa rikosuutisissa. Tutkimuskysymys kuuluu: kenen ääni kuuluu rikosuutisissa?

Rikosoikeusjärjestelmän toiminnan valvonta on tiedotusvälineiden keskeisimpiä tehtäviä. Rikosuutisilla tuotetaan lukijoille tietoa oikeusprosesseista ja niissä käsiteltävistä asioista, mikä voi osaltaan heijastua myös tuomioistuinlaitosta kohtaan tunnettavaan luottamukseen (Tiilikka, 2007, s. 513). Lain käytön seurannan välityksellä tapahtuva vallan käytön valvonta ja rikoksista kertominen saattavat kuitenkin joskus äityä mediakäräjöinniksi, jossa oikeutta käydään istuntosalin sijaan tiedotusvälineissä. Tässä työssä pysähdytään tutkimaan rikosuutisia siitä näkökulmasta, kenen äänellä keskeneräisistä oikeusprosesseista kerrotaan. Aihepiiriä ei ole aiemmin tutkittu juuri tästä erityisestä näkökulmasta, joka on valittu tämän tutkimuksen keskiöön. Se antaa siten uutta tietoa sanomalehtien rikosuutisista.

Tutkimus alkaa taustoituksella analysoinnin kohteeksi valituista sanomalehdistä ja tiedotusvälineiden tehtävistä. Taustaluvussa käsitellään myös journalismiin liittyvää sääntelyä ja etiikkaa. Samoin siinä käydään pääpiirteissään läpi rikosasian oikeudenkäynnin kulkua ja siihen liittyvien keskeisimpien asiakirjojen julkisuutta. Tämän jälkeen eli luvussa kolme syvennyttään rikosuutisiin. Luvussa määritellään rikosuutinen, valotetaan rikosuutisoinnin historiaa ja käydään läpi rikosuutisoinnissa tapahtuneita muutoksia. Luvun tavoitteena on auttaa ymmärtämään tarkastelun kohteeksi valittua journalismin erityismuotoa.

Luvussa neljä siirrytään kohti tämän tutkimuksen keskeisintä ydintä eli neljän sanomalehden rikosaineistoa. Siinä kerrotaan, miten analysoitavaksi valittu tutkimusaineisto on kerätty ja miten tutkimusasetelma on rakennettu. Luvussa valotetaan myös aineiston rajausta eli sitä, mihin tarkalleen ottaen tutkimuksen huomio keskitetään ja mitä on jätetty valitun näkökulman ulkopuolelle. Luvussa viisi puolestaan ollaan itse ytimessä eli siinä esitellään tutkimuksen keskeiset tulokset ja analysoidaan löydöksiä. Lopuksi työssä tehdään johtopäätöksiä merkittävimmistä tuloksista, hahmotellaan syitä havaituille löydöksille ja pohditaan mahdollisia jatkotutkimustarpeita.

2 Katsaus journalismiin, sen sääntelyyn ja oikeudenkäynteihin

Tässä luvussa käsitellään sanomalehtien lukijamääriä, journalismin tehtäviä, sääntelyä ja etiikkaa. Luvussa valotetaan myös oikeudenkäyntejä ja niihin liittyvien asiakirjojen julkisuutta sekä tapaa, jolla rikosuutisia kirjoittava toimittaja saa niitä haltuunsa. Luku valottaa, miksi ja miten rikosuutisia laaditaan ja millaisissa viitekehyksissä alalla toimitaan. Luku auttaa myös ymmärtämään tämän tutkimuksen kontekstia.

2.1 Sanomalehtien suosio

Suomessa on kerätty puolueetonta ja luotettavaa tietoa sanomalehtien levikkien kehityksestä jo pitkään. Sanomalehtien kustantajien, mainostajien ja mainostoimistojen vuonna 1955 perustama Levikintarkastus Oy on teetättänyt vuodesta 1972 lähtien Kansallista Mediatutkimusta KMT:tä, jossa selvitetään muun muassa lehtien lukijamääriä (Ruuskanen, 2010, s. 55). Tuorein KMT julkaistiin alkuvuodesta 2021. Sen mukaan peräti 95 prosenttia 15 vuotta täyttäneistä suomalaisista lukee sanomalehtiä (KMT, 2020). Siinä todettiin, että painettua sanomalehteä kaikista suomalaisista lukee 56 prosenttia, kun taas sanomalehtisisältöjä digitaalisena lukee 86 prosenttia suomalaisista.

Kokonaistavoittavuusluvulla ilmaistaan digin keskimääräisen viikon ja painetun lehden keskimääräisen numeron lukijoiden nettolukijamäärä. Digillä tarkoitetaan kaikkia lehden digitaalisia versioita, kuten nettisivuja, näköislehtiä ja mobiilisivustoja (MediaAuditFinland, 2021). Vuonna 2020 paras kokonaistavoittavuusluku oli Ilta-Sanomilla (noin 2,95 miljoonaa). Iltalehti oli liki samoissa lukemissa (noin 2,92 miljoonaa) ja kolmanneksi parhaiten tavoitti Helsingin Sanomat (1,8 miljoonaa). Neljänneksi suurin kokonaistavoittavuusluku oli Kauppalehdellä (665 000), viidenneksi Aamulehdellä (562 000) ja kuudenneksi Maaseudun Tulevaisuudella (483 000). Kalevan kokonaistavoittavuusluku oli seitsemänneksi paras (429 000), Turun Sanomien

kahdeksanneksi korkein (379 000), Keski-suomalaisen yhdeksänneksi paras (263 000) ja Savon Sanomilla oli kymmenenneksi parhain tavoitavuus (234 000).

2.2 Toimittajan ja journalismin tehtävät

Toimittajien täytyy kerätä ja julkaista sellaisia tietoja, jotka pitävät paikkaansa. Uutisia lukeva yleisö on oikeutettu luottamaan niiden todenmukaisuuteen. Kuutin (2015, s. 10–11) mukaan tämä todenmukaisuuden vaatimus on piirre, joka erottaa journalismin monesta muusta viestinnän muodosta. Hän katsoo, että sitä voidaankin pitää tärkeimpänä eettisenä periaatteena journalismissa.

Toimittajan tulisi yrittää antaa lukijoilleen niin objektiivista tietoa, kuin se hänen journalistisilla kyvyillään on mahdollista. Objektiivisuus on tavoite, joka ei kuitenkaan koskaan toteudu täysin. Jutun kirjoittava toimittaja vaikuttaa aina sen sisältöön eli todellisuuden kuvaamisen lisäksi hän myös itse luo sitä (Huovila, 2005, s. 44–51). Journalistin tehtävänä onkin kertoa todellisuudesta yksilöllisiä ja perusteltuja näkemyksiä. Mahdollisimman korkea-asteisella objektiivisuudella voidaan edistää vastaanottajassaan mahdollisimman tarkoin todellisuutta vastaava maailmankatsomusta (Hemánus & Tervonen, 1980, s. 135–136). He katsoivat, että toimittajan tavoitteena on antaa mahdollisimman objektiivinen kuva maailmasta.

Suomalaistoimittajille järjestettiin vuonna 2014 kysely, jossa selvitettiin heidän suhtautumistaan journalismin tulkitsevuuteen ja mielipiteellisyyteen (Reunanen & Koljonen, 2014, s. 8). Tutkimukseen myös haastateltiin suurissa toimituksissa työskenteleviä toimittajia. Lähes kaikki näistä suomalaisen journalismin valtavirtaa edustavista haastateltavista olivat sitä mieltä, että juttujen rajaus, lähteet ja näkökulmat perustuvat aina harkintaan eikä toimittaja voi siis koskaan esittää asioita sellaisenaan. Tutkimuksessa kehoitettiin myös ymmärtämään objektiivisuus kriittiseksi tulkinnaksi, jossa

tulkinta ei olekaan objektiivisuuden vastakohta vaan päinvastoin sen edellytys (emt. s. 165).

Vehkoon (2011, s. 180–181) mielestä kiistely objektiivisuudesta ja totuudesta on osoitus siitä, että totuus on häilyvyydestään huolimatta journalismin vaatimuksista tärkein. Hänen mukaansa juuri totuus on se, mikä erottaa journalismin esimerkiksi fiktiosta, propagandasta ja huhuista. Vaikka objektiivisuus journalismissa on siis eräänlainen tavoittamaton kangastus – jopa illuusio, täytyy toimittajien pyrkiä silti sitä kohti.

Journalismilla on useita yhteiskunnallisesti merkittäviä tehtäviä. Sillä välitetään tietoa, herätetään monipuolista ja julkista keskustelua ja viihdytetään ihmisiä. Toimittajien avulla kansalaiset saavat tietoa siitä, mitä yhteiskunnassa tapahtuu. Media luo heille käsitystä yhteiskunnan prosesseista ja tuottaa heille uutta tietoa, joiden avulla he voivat tehdä erilaisia päätöksiä (Huovila, 2005, s. 8). Rikosjournalismilla puolestaan tuotetaan tietoa oikeuslaitoksen toiminnasta ja rikoksista (Arolainen, 1998b, s.183). Se käsittelee myös lainkäyttöön ja tuomiovaltaan liittyviä kysymyksiä.

Tiedotusvälineet myös ylläpitävät arvoja ja normeja, luovat me-henkeä ja säilyttävät yhteisön kiinteyttä (Kunelius, 1998, s. 168). Journalismin – ja siten toimittajienkin tärkeimmäksi tehtäväksi nimetään usein demokratian ylläpitäminen ja kehittäminen. Tämän työn tärkeyteen viittaavat toistuvat vertaukset mediasta neljäntenä valtiomahtina: journalismi valvoo julkisen vallan käyttäjiä kansalaisten puolesta (Kunelius, 1998, s. 176; Väliaverron, 2011, s. 24).

2.3 Euroopan ihmisoikeussopimus ja EIT

Suomi liittyi vuonna 1989 Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen. Se on yksi sananvapautta turvaavista kansainvälisistä sopimuksista, jonka sitomiksi kaikki 47 EU:n jäsenvaltiota ovat tulleet vuoden 2017 jälkeen (Pellonpää ja muut, 2008, s. 12). Ihmisoikeussopimuksessa turvataan keskeiset ihmisoikeudet. Sen säännöksiin voi vedota suoraan ja tuomioistuinten täytyy noudattaa niitä kuten suomalaista oikeutta (Vuortama & Kerosuo, 2004, s. 11). Lainsäädännön soveltamisessa tulee pyrkiä sellaisiin ratkaisuihin, jotka ovat ihmisoikeussopimuksen mukaisia.

Ihmisoikeussopimuksessa käsitellään muun muassa oikeutta elämään, oikeutta yksityis- ja perhe-elämän kunnioituksesta nauttimiseen ja oikeutta vapauteen (Finlex, 1999). Siinä säännellään myös esimerkiksi oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä ja sananvapautta. Sopimuksen 10. artiklan mukaan sananvapaus on jokaisella oleva oikeus ja se sisältää vapauden levittää tietoja ja ajatuksia ilman, että viranomaiset puuttuvat siihen. Oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin puolestaan käsitellään sopimuksen 6. artiklassa. Se velvoittaa pitämään jokaista rikoksesta syytettyä syyttömänä niin kauan, että hänen syyllisyytensä on näytetty laillisesti toteen. Tätä kutsutaan syyttömyysolettamaksi.

Ihmisoikeussopimuksen noudattamista valvoo Euroopan ihmisoikeustuomioistuin eli EIT. Se ei voi muuttaa tai kumota suomalaisten tuomioistuinten antamia ratkaisuja, mutta se voi määrätä Suomen valtion maksamaan korvauksia, jos se katsoo ihmisoikeussopimusta loukatun. EIT on korostanut lehdistön tehtävää jakaa tietoa ja edistää yhteiskunnallista keskustelua (Neuvonen, 2005, s. 25). Se on pitänyt sananvapautta yhtenä demokraattisen yhteiskunnan kulmakivistä, mutta samalla se on edellyttänyt tiedotusvälineiltä vastuullisuutta. EIT:n mukaan sananvapautta koskevia rajoituksia täytyy tulkita tiukasti: rajoitusten tulee olla poikkeuksia, kun pääsääntönä on vapaus sanomiseen (Tiilikka, 2008, s.56–65).

Suomi on saanut EIT:ltä useita sananvapautta käsitelleitä ratkaisuja (Oikeusministeriö, 2010). Esimerkiksi vuonna 2004 EIT vapautti sanomalehti Pohjalaisen toimittajan tuomioista ja korvauksista, jotka suomalainen oikeuslaitos oli hänelle langettanut. EIT katsoi, että Suomi rikkoi hänen sananvapauttaan ja määräsi valtion maksamaan toimittajalle korvauksia. Vuonna 2010 EIT vapautti Iltalehden toimittajan hänen maksettavaksi määrätyistä korvauksista ja tuomiosta. Tuomioistuimen mielestä myös tämän toimittajan sananvapautta oli loukattu. Jälkimmäisen jutun ratkaisussa EIT korosti sitä, että toimittajalla täytyy olla jutulleen journalistinen peruste eli hänen tulee olla liikkeellä hyvässä tarkoituksessa. Toimittajan täytyy käsitellä julkisesti kiinnostavaa asiaa ja jutun tietojen tulee olla perusteiltaan oikeita (Söderman, 2005, s. 100). EIT:n päätökset ovat aidosti jäsenvaltioita velvoittavia ja niiden seurauksena on tehty muutoksia lakeihin ja oikeuskäytäntöön. Neuvosen (2018, s. 351–352) mukaan esimerkiksi Suomessa on uudistettu muun muassa kunniaa ja yksityiselämää suojaavia rikosoikeuden säännöksiä.

2.4. Lainsäädäntö ja syyttömyysolettama

Perustuslaki takaa Suomessa sen, että kuka tahansa saa ilmaista, julkistaa ja ottaa vastaan tietoja, mielipiteitä sekä muita viestejä ilman, että kukaan yrittää estää sitä ennalta. Sananvapauden käyttämistä joukkotiedotusvälineissä puolestaan säännellään niin kutsutussa sananvapauslaissa. Siihen ei saisi puuttua enempää kuin se on välttämätöntä (Pesonen, 2011, s. 134).

Oikeudenkäyntiutisoinnin osalta lähtökohta on se, että se on sallittua, ellei sitä ole jonkin erityisen normin perustella nimenomaisesti kielletty. Laista ei löydy esimerkiksi säännöksiä nimen suojasta koskien rikoksesta epäiltyä tai tuomittua (Tiilikka, 2008, s. 182). Tämä ratkaistaan kunnianloukkausta ja yksityiselämää loukkaavaa tiedon

levittämistä koskevien normien pohjalta. Rikosuutisia kirjoittava toimittaja voi syyllistyä kunnianloukkaukseen esimerkiksi silloin, jos tutkintapyyntöä, esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai tuomiota koskevassa lehtijutussa perusteettomasti väitetään tai vihjataan jonkin henkilön syyllistyneen rikokseen. Myös totuudenmukaisella rikosuutisoinnilla voidaan loukata kunniaa, jos sillä tarkoituksella halvennetaan toista (Tiilikka, 2007, s. 511–513). Näin voi käydä esimerkiksi, jos kirjoittaa henkilön yhteiskunnallisen aseman kannalta vanhasta ja merkityksettömästä rikoksesta.

Rikosuutiset tulisi muotoilla tasapainoisesti niin, että niissä otetaan huomioon niin syyttömyysolettama, yksityisyyden suoja, yksilön kunnia kuin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatekin. Uutisoinnissa täytyy tuoda tasapuolisesti esiin sekä syyllisyyttä tukevat että sitä vastaan puhuvat seikat (Nuutila, 2006, s. 73–74). Siinä tulee tasapainottaa niin yksilön kunnian ja yksityiselämän suoja, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus kuin syyttömyysolettamakin (Tiilikka, 2008, s. 188). Fredmanin (2005, s. 93) mielestä syyttömyysolettama on menettänyt arvonsa uutiskilpailun johdosta. Hänen mukaansa tiedotusvälineissä otetaan tämän tästä kantaa syyllisyyskysymykseen tai kommentoidaan sitä, onko rikosta ylipäätään tapahtunut.

Journalistilta edellytettyä syyttömyysolettamaa on kutsuttu kielloksi käydä oikeutta julkisuudessa ilmaisulla *trial by newspaper* tai *trial by press*. Arolainen (1999, s. 125) on suomentanut termin mediakäräjöinniksi ja hän tarkoittaa sillä tilannetta, jossa tiedotusväline käyttää oikeuslaitokselle kuuluvaa tuomiovaltaa. Arolaisen (1999, s. 134–135) mukaan *trial by press* –tilanne edellyttää useita seikkoja ennen kuin se aidosti vaarantaa oikeusturvaa. Hän katsoo, että kyseessä täytyy ensinnäkin olla sellainen rikos- ja oikeusjuttu, että se herättää voimakkaan mediakiinnostuksen. Toiseksi edellytetään sitä, että media esittelee avoimesti omia tulkintojaan siitä, mitä on tapahtunut. Arolaisen mukaan kolmas edellytys on se, että julkisuus todella vaikuttaa tuomioistuimen ratkaisuihin.

Mediakäräjöintikielto kumpuaa Yhdysvalloista, missä käytiin juristien virittämää kritiikkiä populaarilehdistön rikosuutisoinnista 1800-luvun lopulla (Arolainen, 1998, s. 210). *Trial by press* -kiellon sisällön loivat kaksi yhdysvaltalaisista asianajajaa eli Roger Foster ja W. Forrest kirjoituksissaan (Arolainen, 1999, s. 125). Rikoskirjoittelun katsottiin tuolloin häiritsevän oikeushallinnon toimintaa. Myöhemmin juristit varoittelivat yhä voimakkaammin tuomiota edeltävän julkisuuden vaaroista, sillä sen katsottiin vaikuttavan oikeudenkäynnin lopputulokseen. Toiveena oli se, että oikeutta käytäisiin lehdistön sijaan oikeudessa (Arolainen, 1998, s. 210).

Reinbothin (2006, s. 81) mukaan monet juristit katsovat, että jonkin asian runsas uutisointi ilman minkäänlaisia värityksiäkään on mediakäräjöintiä ja jo se vaarantaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin. Juristit vaativat, että toimittajien täytyy pidättäytyä kokonaan kaikenlaisesta kommentoinnista ja analysoinnista ainakin siinä vaiheessa, kun oikeudenkäynti on yhä kesken. Arolainen (1999, s. 129–138) on todennut, että monet mediakäräjöinnistä journalisteja arvostelleet henkilöt ovat itse yrittäneet vaikuttaa omien juttujensa käsittelyyn julkisuudessa. Hän on pitänyt tätä yrityksenä kontrolloida kontrolloijaa eli hiljentää media vallan vahtikoirana.

Korkeimman oikeuden presidentti Pekka Hallberg (2009, s. 12) on torjunut mediakäräjöinnin vaikutukset tuomioistuimiin. Hän uskoo niiden osuuden jäävän vähäiseksi eivätkä ”oikeudenkäynnillä retostelut”, kuten hän asiaa kutsuu, vaikuta tuomioistuinten päätöksiin mitenkään. Useissa maissa *trial by press*-kielto on kirjattu toimittajien eettisiin sääntöihin (Arolainen, 1999, s. 128). Näin on myös Suomessa, missä ne löytyvät Journalistin ohjeista.

2.5 Journalistin ohjeet

Journalistin ohjeet valvovat journalistista moraalia lainsäädännön asettaman minimitasoin ylittävältä osalta. Ne ovat siis paikoin tiukempia kuin joukkoviestintää ohjaava lainsäädäntö (Mäntylä, 2008, s. 11). Journalistin ohjeilla vahvistetaan journalistien käsitystä siitä, miten heidän pitäisi ammattiaan hoitaa. Ne ovat ammattieettiset ohjeet, joilla luodaan näkemystä journalismin tehtävästä sananvapauden käyttäjänä ja journalismista ammattina (Neuvonen, 2005, s. 121). Ohjeilla pyritään myös lujittamaan ammattikunnan yhtenäisyyttä ja sen mainetta.

Suomalaistoimittajat ovat harjoittaneet eettistä itsekuria jo kauan. Alan ensimmäinen eettinen koodisto hyväksyttiin 1957 eli yli 60 vuotta sitten Suomen Sanomalehtimiesten Liiton hallituksessa. Sen nimi oli ”Etikettisäännöt Suomen sanomalehtimiehille” ja siinä ohjeistettiin muun muassa uutisen kirjoittamista, nimisuoja ja rikoksista kirjoittamista (Mäntylä, 2008, s. 10). Juuri rikosjournalismiin liittyvät ongelmat näkyivät niissä hyvin vahvasti. ”Vältä ottamasta kantaa syyllisyyskysymykseen; se tehtävä kuuluu tuomioistuimelle”, niissä esimerkiksi sanottiin. Ohjeet eivät ole pysyneet muuttumattomina vuosien saatossa, vaan niitä on uudistettu vuosina 1968, 1976, 1983, 1992, 2005 ja 2011. Muutoksista huolimatta ohjeissa edellytetään yhä syyttömyysolettaman kunnioittamista (Neuvonen, 2018, s. 268). Nykyisin niissä todetaan, että toimittaja ei saa yrittää vaikuttaa asiattomasti tuomioistuimen ratkaisuihin oikeudenkäynnin aikana. Toimittajan ei tulisi myöskään ottaa ennakolta kantaa syyllisyyteen.

Muissa Pohjoismaissa journalistin etiikkaa on säännelty vieläkin pidempään. Esimerkiksi Ruotsissa lehdistöneuvostot saivat alkunsa vuonna 1916 (Vuortama & Kerosuo, 2004, s. 111–114). Nykyisin lehdistöneuvostoja ja eettisiä koodistoja on vähintään useissa kymmenissä eri maissa. Pariisissa annettiin vuonna 1983 journalistien ammattietiikan yleismaailmallinen julistus (Nordenstreng, 1992, s. 198–199). Nordenstrengin mukaan

kyseinen periaatejulistus oli ensimmäinen asiakirja, jossa journalistit määrittelivät ammattietiikkansa periaatelinjan yleismaailmallisella pohjalla. Hän pitää sitä merkittävänä askeleena journalistietikalle, sillä siinä käsitettiin yleismaailmalliset arvot sekä kansalaishyveenä että journalistin ammatillisena velvollisuutena.

Journalistin ohjeet velvoittavat toimittajaa pyrkimään totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen. Totuudenmukaisuus ja tietojen oikeellisuus muodostavat ohjeiden perustan (Mäntylä, 2008, s.64). Niissä edellytetään muun muassa sitä, että toimittaja suhtautuu tietolähteisiinsä kriittisesti. Yleisöllä on oikeus tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu ja tälle yleisölle toimittaja on työstään vastuussa.

Journalistin ohjeissa on edelleen myös erityisesti rikosuutisointia koskevaa säännöstöä (Vuortama & Kerosuo, 2004, s.120). Niillä on pyritty siihen, että rikosten osapuolia käsiteltäisiin kohtuudella. Ohjeissa on kiinnitetty huomiota esimerkiksi nimensuojaan rikosuutisissa. Ohjeet velvoittavat noudattamaan hienotunteisuutta aina silloin, kun hankitaan tietoja ja uutisoidaan tietoja rikosten uhreista. Rikoksesta tuomitun nimen voi julkaista, jos se ei ole hänen tekoonsa tai asemaansa nähden selvästi kohtuutonta. Ohjeissa otetaan kantaa myös oikeudenkäyntien uutisointiin. Jos tekee uutisen rikosilmoituksesta, syytteestä tai tuomiosta, täytyy toimittajan seurata asiaa mahdollisuuksien mukaan loppuun asti (Journalistin ohjeet, 2013).

2.6 Julkisen sanan neuvosto

Vuonna 1968 perustettu Julkisen sanan neuvosto eli JSN tulkitsee ohjeiden noudattamista eli sitä, toimivatko tiedotusvälineet hyvän journalistisen tavan mukaisesti (Vuortama & Kerosuo, 2004, s. 112). JSN puuttuu eettisiin rikkomuksiin, minkä lisäksi se myös puolustaa sananvapautta ja lehdistön vapautta. Järjestelmällä

suojellaan myös lehdistöä poliittisen vallan painostukselta. Jos JSN katsoo tiedotusvälineen rikkoneen Journalistin ohjeita, se antaa sille langettavan päätöksen. Päätös täytyy julkaista kyseisen median sivuilla. Kielteistä päätöstä pidetään häpeällisenä ja sen voi katsoa aiheuttavan tiedotusvälineelle imagohaittaa (Vehkoo, 2011, s. 177–178).

Julkisen sanan neuvostolle tehtyjen kanteluiden määrä on vaihdellut viime vuosikymmenen aikana. Alimmillaan ne olivat vuonna 2019, jolloin kanteluja tehtiin 250. Eniten kanteluita kerännyt vuosi puolestaan oli 2016, jolloin niitä oli 468. Viime vuonna JSN teki 56 kanteluun perustuvaa ratkaisua (JSN 2021). 43 prosenttia ratkaisuista oli langettavia eli neuvosto totesi tiedotusvälineiden rikkoneen hyvää journalistista tapaa lähes puolessa tehdyistä kanteluista. Langettavien osuus nousi selvästi edellisvuodesta, jolloin se oli 28 prosenttia.

JSN on vuosien saatossa antanut useita ratkaisuja, jotka koskevat syylliseksi leimaamista. Esimerkiksi vuonna 2016 Iltalehti julkaisi paljon julkisuutta saanutta rikostapausta käsittelevää kirjaa koskevan uutisen, jossa otettiin ennakolta kantaa keskeneräiseen oikeusprosessiin. JSN antoi langettavan ratkaisun. Se katsoi, että jutussa ei ollut lähdekritiikkiä ja sillä yritettiin vaikuttaa asiattomasti tuomioistuimen ratkaisuun. Syylliseksi leimaamisesta on annettu myös vapauttavia ratkaisuja. Esimerkiksi vuonna 2013 Keskipohjanmaa-lehti sai vapauttavan päätöksen kolumnista, jossa toimittaja kirjoitti pitävänsä murhasta epäiltyä henkilöä syyllisenä (JSN, 2021). Korkein oikeus KKO antoi kyseisestä murhajatutusta tuomionsa samana päivänä kuin kolumni julkaistiin. Se oli siten jo tehnyt oman ratkaisunsa vaiheessa, jolloin kolumni ilmestyi. JSN katsoi, ettei kirjoitusta voi tulkita asiattomaksi yritykseksi vaikuttaa tuomioistuimen ratkaisuun tai epäasialliseksi ennakkoinniksi.

2.7 Oikeudenkäynnit ja niiden julkisuus

Oikeudenkäynnit ovat Suomessa lähtökohtaisesti julkisia. Julkisuudella tarkoitetaan sitä, että yleisöllä on oikeus saada tietoa oikeudenkäyntiaineistosta ja olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä. Tätä nimitetään yleisöjulkisuudeksi. Asianosaisjulkisuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, että asianosaisella itsellään on oikeus olla läsnä sellaisessa käsittelyssä, joka on suljettu muulta yleisöltä (Pesonen, 2011, s. 23). Tällaisia suljettuja käsittelyjä voidaan pitää poikkeustapauksissa. Näissä käsittelyissä voivat olla paikalla vain asianosaiset, heidän avustajansa sekä muut käsittelyn kannalta tarpeelliset henkilöt.

Oikeudenkäynnin julkisuuden katsotaan toteuttavan useita erilaisia tehtäviä. Se muun muassa mahdollistaa tuomiovallan kontrolloinnin ja suojelee oikeudenkäynnin osapuolia sekä kansalaisia salaiselta ja mielivaltaiselta tuomiovallan käytöltä, mutta myös väärinkäytöksiltä (Mäenpää, 2020, s. 378). Se myös edistää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista ja lisää luottamusta tuomiovallan käytön lainmukaisuuteen ja asianmukaisuuteen (Jokela, 2005, s. 87–88). Julkisuus myös kasvattaa kansalaisten tietoutta oikeusjärjestyksestä ja ohjaa käyttäytymistä (Ervasti, 2005, s. 79–80).

Tiedotusvälineet voivat seurata asioiden käsittelyä tuomioistuimissa ja julkistaa sen eri vaiheita julkaisuissaan. Niiden kautta tapahtuva uutisointi on välillistä yleisöjulkisuutta, massajulkisuutta (Männistö, 2005, s. 209–210). Männistön mukaan vaikka julkisuutta ei ole tarkoitettu ensisijaisesti rikoksesta syytetyn rangaistukseksi, sen on katsottu tosiallisesti rankaisevan häntä aiheuttamalla hänelle ja hänen lähipiirilleen häpeää. Massajulkisuudella on myös yleisestävä tehtävä. Se ehkäisee rikoksia, kun ihmiset pelkäävät joutuvansa itse syytetyiksi julkiseen oikeudenkäyntiin.

Oikeudenkäynti on yksi osa rikosprosessia, jonka aikana selvitetään rikosoikeudellinen vastuu epäillyn rikoksen vuoksi (Jokela, 2005, s. 48). Rikosprosessissa on neljä vaihetta. Se alkaa esitutkinnalla, jonka tekee useimmiten poliisi. Myös Tulli, Rajavartiolaitos ja Puolustusvoimat ovat esitutkintaa tekeviä viranomaisia. Esitutkinta aloitetaan silloin, jos on syytä epäillä tapahtuneen rikos. Esitutkinnassa selvitetään, onko rikos todella tapahtunut ja jos on, kuka tai ketkä ovat sen asianosaisia (Vuorenperä, 2009, s. 141).

Esitutkinta ei ole menettelynä julkinen. Vain poliisin tutkinnanjohtajilla, hänen esimiehillään sekä heidän määräämällä muulla virkamiehellä on oikeus antaa esitutkinnasta tietoja julkisuuteen. Esitutkintalain mukaan syyttäjällä puolestaan on oikeus antaa tietoja esitutkinnassa sitten, kun esitutkinta on päättynyt. Sekä poliisin että syyttäjän osalta tiedottamisessa tulee ottaa huomioon useita asioita. Se ei esimerkiksi saa vaikeuttaa esitutkintaa, aiheuttaa tarpeetonta vahinkoa rikoksesta epäillylle eikä se saa myöskään leimata syylliseksi vaan harkintavaltaa käytettäessä täytyy ottaa huomioon myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen syyttömyysolettama (Mäenperä, 2020, s. 375–376).

Poliisi ja syyttäjä voivat siis tietyin edellytyksin tiedottaa rikosasian esitutkinnasta julkisuuteen. Samaan aikaan rikoksesta epäilty avustajineen joutuu vaikenemaan (Fredman, 2005, s. 91). Oikeudenkäynnin julkisuudesta annettu laki määrää rikoksesta syytetyn ja hänen avustajansa pitämään pakkokeinoasian käsittelyssä tai todistelun vastaanotossa kertyneen oikeudenkäyntiaineiston salassa enintään siihen saakka, kunnes syyteasia käsitellään oikeudessa tai asia jätetään sillensä. Poliisin tutkinnanjohtaja voi myös antaa syytetyille ja tämän avustajalle niin sanotun ilmaisukiellon eli kiellon ilmaista syytettyä koskevia tietoja sivulliselle (Fredman, 2013, s. 200). Syyttäjä puolestaan voi antaa ilmaisukiellon syyteharkinnan ajaksi.

2.7.1. Oikeudenkäynnin asiakirjat

Poliisin täytyy laatia esitutinnan aikana *esitutkintapöytäkirja*. Esitutkintapöytäkirjan täytyy sisältää muun muassa rikoksesta epäillyn kuulustelupöytäkirjat ja selostukset tehdyistä tutkintatoimista. Kun esitutkinta tulee päätökseen, lähettää poliisi esitutkintamateriaalin syyttäjälle syyteharkintaa varten, ellei esitutkinnassa ole paljastunut, ettei rikosta olekaan tehty (Vuorenpää, 2009, s. 151–153). Syyttäjä päättää esitutkintamateriaalin perusteella sen, nostaako hän rikoksesta epäiltyä vastaan syytteen. Syyte nostetaan, jos syyttäjän mielestä asiassa löytyy riittävästi näyttöä rikoksesta epäillyn syyllisyydestä. Muussa tapauksessa syyttäjä päättää jättää syytteen nostamatta. Tätä kutsutaan *syyttämättäjättämispäätökseksi* (Vuorenpää, 2009, s. 158).

Jos syyttäjä päätyy syytteen nostamiseen, hän jättää kärjäoikeudelle syytekirjelmän eli *haastehakemuksen*. Se sisältää syytteen ja syyttäjän vaatimukset. Haastehakemuksesta täytyy ilmetä myös muun muassa vastaaja eli henkilö, jota rikoksesta syytetään ja mahdollinen asiaomistaja eli rikoksen uhri. Lisäksi siitä tulee ilmetä syytteenalainen teko, väitetyn rikoksen tekoaika ja tekopaikka sekä muita tietoja, joita tarvitaan teon kuvailemiseksi (Ervo, 2005, s. 181). Lisäksi siitä pitää käydä ilmi syytettyyn kohdistuvat vaatimukset lainkohtineen sekä todistelu, jota oikeudessa aiotaan esittää. Syytettyä ei voida tuomita sellaisesta teosta, jota ei mainita syytteessä ja jota vastaan hän ei siten ole pystynyt puolustautumaan.

Kärjäoikeus toimittaa haastehakemuksen syytetylle. Se kehottaa häntä vastaamaan haastehakemuksessa esitettyihin vaatimuksiin. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukaan vastaus täytyy antaa joko kirjallisesti tuomioistuimen antamassa määräajassa tai suullisesti istunnossa eli oikeudenkäynnissä. Vastauksessaan syytetyn täytyy ilmoittaa, mikä on hänen kantansa häneen kohdistuviin vaatimuksiin ja ilmoittaa perusteet näkemykselleen, jos hän kiistää syytteen tai muut vaatimukset (Vuorenpää,

2009, s. 176). Tämän lisäksi syytetyn täytyy ilmoittaa oikeudelle, mitä todisteita hän aikoo esittää sekä se, mitä hän kyseisillä todisteilla pyrkii näyttämään toteen.

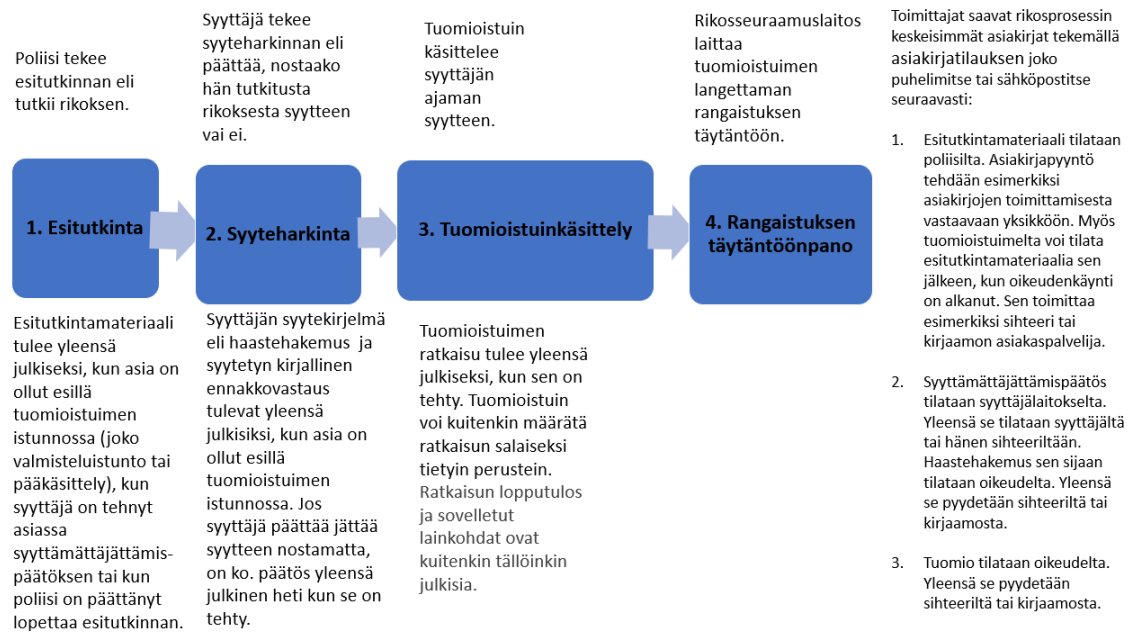
Syytetyn kirjallisesti antamaa vastausta syyttäjän syytteeseen kutsutaan *kirjalliseksi vastaukseksi* tai *kirjalliseksi ennakkovastaukseksi*. Kun hänet haastetaan oikeuteen, pyydetään häntä yleensä toimittamaan kirjallinen ennakkovastauksensa oikeudelle noin kaksi viikkoa ennen pääkäsittelyä. Ennakkovastausta ei kuitenkaan pyydetä kaikissa jutuissa, esimerkiksi aivan selvissä tai tunnustetuissa rikosjutuissa (Turtiainen, 2013, s. 31). Fredman (2013, s. 583–584) on katsonut, että tuomioistuimet pyytävät kirjallisia ennakkovastauksia aivan liian harvoin. Hänen mielestään kirjallisen vastauksen antaminen oma-aloitteisesti pitäisi useimmiten katsoa tarpeelliseksi ja joskus jopa välttämättömäksi todistelukulujen korvausvelvollisuuden minimoimiseksi.

Syyttäjän haastehakemus ja siihen annettu kirjallinen vastaus on julkisuuslain mukaan pidettävä salassa niin kauan, että asia on ollut esillä tuomioistuimessa tai kunnes syyttäjä on päättänyt, ettei hän nosta syytettä. Tämä koskee myös poliisin esitutkintamateriaalia. Tuomioistuin voi kuitenkin tietyissä tilanteissa määrätä, että asiakirjat tulevat julkisiksi jo ennen suullista käsittelyä. Julkistaminen ei saa kuitenkaan aiheuttaa syytetyille tai uhrille vahinkoa ja sille täytyy olla painava syy (Fredman, 2013, s. 439).

Esillä oleminen tuomioistuimessa tarkoittaa käytännössä sitä, että rikosasiasta aloitetaan joko suullinen pääkäsittely tai sitä valmisteleva suullinen istunto. Lain mukaan suullinen valmisteluistunto järjestetään silloin, jos sille on erityisiä syitä pääkäsittelyn keskittämisen turvaamiseksi (Jokela, 2005, s. 169). Suullista valmisteluistuntoa saatetaan käyttää esimerkiksi laajoissa talous- ja huumausainerikosjutuissa. Valmisteluistunnossa sovitaan pääkäsittelyn ajankohdasta ja aikatauluista, minkä lisäksi siellä muun muassa käydään läpi tulevaa todistelua. Yleensä

valmistelemaa istuntoa ei tarvita, vaan useimmiten rikosasian osapuolet ja tuomioistuin saavat tarpeeksi selvän kuvan jutun sisällöstä ja laajuudesta syyttäjän haastehakemuksesta (Fredman, 2013, s. 624).

Rikosprosessin vaiheita ja siihen liittyviä keskeisimpiä asiakirjoja esitellään kuviossa 1.

Kuvio 1. Rikosprosessin vaiheet, rikosuutisoinnissa tarvittavien keskeisimpien asiakirjojen julkiseksi tuleminen ja niiden saaminen.

Kaavion kuvaus on karkea yleistys, johon on poikkeuksia esimerkiksi lain nojalla tai tuomioistuimen määräyksellä salassa pidettävien asiakirjojen osalta. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa määrittelee esimerkiksi sen, että arkaluontoisia tietoja henkilön terveydentilasta koskevat oikeudenkäyntiasiakirjat on pidettävä salassa. Tuomioistuin puolestaan voi harkintansa mukaan määrätä asiakirjoja salaiseksi esimerkiksi silloin, jos se on välttämätöntä yksityiselämän turvaamiseksi. On huomioitava myös se, että vaikka asiakirja olisi julkinen, tiedotusvälineellä ei automaattisesti ole oikeutta julkaista sen tietoja. Kaikki julkinen

tieto ei ole julkaistavissa, vaan tiedotusvälineiden täytyy noudattaa harkintaa tehdessään julkaisupäätöksiä. Niiden tulee pohtia muun muassa tiedon yhteiskunnallista merkittävyyttä (Tiilikka, 2007, s. 461). Esimerkiksi tuomioihin sisältyvästä tuomiolauselmasta löytyy tuomitun henkilön henkilötunnus. Niitä ei kuitenkaan rikosuutisoinnissa käytännössä julkisteta, vaan niitä hyödynnetään lähinnä tekijän luotettavassa tunnistamisessa (Arolainen, 2005, s. 186).

Rikosasian oikeudenkäynnistä uutisointia tekevä toimittaja voi siis useimmiten hyödyntää työssään niin syyttäjän haastehakemusta, syytetyn kirjallista ennakkovastausta kuin esitutkimateriaaliakin. Näistä syyttäjän haastehakemus on se, josta käy ilmi syyttäjän rangaistusvaatimus perusteineen. Syytetyn näkemyksen puolestaan saa selville kirjallisesta ennakkovastauksesta. Myös poliisin esitutkimateriaalista ilmenee useimmiten se, kuinka syytetty on poliisitutinnan aikana vastannut häneen kohdistuviin rikosepäilyihin. Osa rikoksista epäilyistä kuitenkin vaikenee esitutkinnassa eikä kerro poliisille käytännössä mitään. Myös sitä tapahtuu, että poliisille esitutkinnassa annettu kertomus muuttuu oikeudenkäyntiin mentäessä. Epäilty on saattanut esimerkiksi kiistää rikoksen esitutkinnassa, mutta myöntää sen oikeudenkäynnissä.

2.7.2 Oikeudenkäynnin kulku

Oikeudessa syyttäjä ajaa syytettä ja vastaa oikeudenkäyntiaineiston selvittämisestä. Hän esittää sen eli hankkii todistusaineiston ja näytön ja esittää oikeudelle. Tuomioistuimien voi ryhtyä ratkaisemaan asiaa vain, jos syyttäjä tekee siihen aloitteen ja myös oikeudenkäynnin onnistuminen on hänen vastuullaan. Syytteen nostamisen jälkeen syytetystä tulee syyttäjän vastapuoli (Vuorenpää, 2007, s. 39–40). Tuomioistuimen roolina on ratkaista asia sille toimitetun aineiston valossa.

Oikeudenkäynti pääkäsittelyssä etenee siten, että syyttäjä ja mahdollinen asianomistaja eli väitetyn rikoksen uhri esittävät suullisesti vaatimuksensa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että syyttäjä lukee laatimansa haastehakemuksen. Tämän jälkeen syytetty antaa suullisen vastauksen vaatimuksiin eli hänen puolustuksensa lukee kirjallisen ennakkovastauksen keskeisimmät kohdat. Suullisen vastauksen täytyy olla lyhyt ja siinä tulisi kommentoida muun muassa sitä, mitkä seikat syyttäjän teonkuvauksesta kiistetään, onko syytetty mielestään tehnyt väitetyn rikoksen tahallaan ja ottaa kantaa mahdolliseen teon väitettyyn törkeyteen (Fredman, 2013, s. 64). Syytetty saa puolustaa oikeudessa itse itseään tai hankkia riippumattoman, lainoppineen avustajan. Avustajana tuomioistuimissa saa toimia vain henkilö, joka on koulutautunut asianajajaksi, joka on julkinen oikeusavustaja tai joka on saanut luvan toimia oikeudenkäyntiavustajana.

Vaatimusten ja vastausten jälkeen vuorossa ovat osapuolten asiaesittelyt. Sitten edetään todisteluun, osapuolten kuulemiseen, loppulausuntoihin ja viimeisimmäksi seuraamuskeskusteluihin. Tuossa vaiheessa esimerkiksi syyttäjä kertoo, millaista rangaistusta hän syytetylle ajamastaan syytteestä vaatii. Lopuksi tuomioistuin jää harkitsemaan ratkaisuaan ja joko julistaa tai antaa myöhemmin niin sanotun kansliatuomion. Tuomion julistamisella tarkoitetaan sitä, että oikeus julistaa tuomionsa heti käsittelyn jälkeen (Vuorenpää, 2009, s. 126). Kansliatuomiolla puolestaan tarkoitetaan sitä, että tuomio annetaan kirjallisesti tuomioistuimen kansliassa, useimmiten kahden viikon kuluttua pääkäsittelyn päättymispäivästä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukaan tuomiossa saa ottaa huomioon vain sellaisen oikeudenkäyntiaineiston, joka on esitetty pääkäsittelyssä. Oikeus ei saa tuomita syytettyä muusta teosta kuin siitä, mistä hänelle on vaadittu rangaistusta. Tuomiossaan tuomioistuin joko tuomitsee henkilön syylliseksi tai vapauttaa hänet syytteistä. Ratkaisu täytyy myös perustella. Noista perusteluista tulee käydä ilmi, millaisia seikkoja ja oikeudellista päättelyä on ollut tuomion perustana. Laki edellyttää

myös sitä, että tuomista täytyy käydä esiin se, mitkä olivat oikeudenkäynnin osapuolten vaatimukset ja vastaukset kyseisessä asiassa ja mitkä olivat heidän perusteitaan. Jos syytetty todetaan syylliseksi, hänelle määrätään teostaan rangaistus. Viimeisessä rikosprosessin vaiheessa tuo rangaistus pannaan täytäntöön. Täytäntöönpanosta vastaavat Rikosseuraamuslaitos, Oikeusrekisterikeskus ja ulosottolaitos.

3 Sukellus rikosjournalismiin ja sen kehitykseen

Tässä luvussa käsitellään rikosuutisointia, sen historiaa ja keskeisimpiä siinä tapahtuneita muutoksia. Luku piirtää kuvaa rikosuutisoinnista, sen yhteiskunnallisesta merkityksestä ja kehityksestä.

Pertti Hemánus (1966, s. 46) on määritellyt rikosuutisen selostukseksi ”tuoreesta tai aiemmin tuntemattomasta kriminalisoidusta teosta tai vanhan tai aiemmin tunnetun kriminalisoidun teon uudesta vaiheesta”. Määritelmää voi pitää varsin käyttökelpoisena edelleen. Rikos- ja oikeusjournalismia puolestaan voidaan pitää yhtenä journalismin alalajina (Arolainen, 2001, s. 106). Se keskittyy nimensä mukaisesti omaan erityisalueeseensa eli rikos- ja oikeusasioihin. Sen keskiössä on siis rikos ja sen journalistinen käsittely (Arolainen, 1998b, s. 177). Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa poliisin tekemän rikostutkinnan seuraamista ja sen käsittelemistä syyttäjä- ja oikeuslaitoksessa. Rikosjournalismissa tarkastellaan rikosoikeudellista järjestelmää kansalaisen puolesta. Se on siten demokratiaan olennaisesti kuuluvaa vallanpitäjien ja heidän toimintansa julkista arvioimista (Arolainen, 2001, s. 11). Rikosjournalismissa ollaan kiinnostuneita etenkin sellaisista aiheista, jotka herättävät voimakkaita tunteita tai jotka käsittelevät valtaa, seksiä ja rahaa (Arolainen, 1998b, s. 178).

Tässä tutkimuksessa keskitytään oikeudenkäyntejä koskeviin rikosuutisiin. Oikeudenkäynti uutinen kertoo epäillyn rikoksen käsittelystä tuomioistuimessa. Se voi käsitellä esimerkiksi käräjäoikeuden ratkaistavana olevaa rikosta tai vaikkapa korkeimman oikeuden antamaa ennakkopäätöstä siitä, miten tiettyä rikoslain pykälää tulisi tulkita. Tuomioistuimissa ruoditaan toki muitakin asioita kuin rikosjuttuja. Niissä ratkotaan esimerkiksi huoltajuusriitoja, kaupunginvaltuuston päätöksistä tehtyjä valituksia tai vaikkapa pysäköintivirhemaksu kiistoja. Tässä työssä katse on kuitenkin nimenomaisesti rikoksia koskevissa oikeudenkäynti uutisissa. Rikosuutisointi on oikeudenkäynti uutisista se, joka saa kaikkein eniten palstatilaa (Tiilikka, 2008, s. 182).

Rikosjournalismilla on pitkä historia. Oikeudenkäyntejä ja rikoksia koskevia painettuja uutisia on ollut lähes kirjapainotaidon keksimisestä lähtien (Surette, 1998, s. 53). Yhtenä rikosuutisoinnin merkkipaaluista pidetään vuotta 1820, jolloin englantilainen Morning Herald ryhtyi julkaisemaan juttuja humoristisista sattumuksista Bow Streetin poliisiasemalla. Lehden levikki triplaantui vuodessa ja jopa vähävaraiset olivat halukkaita maksamaan rikosaineistosta (Hemánus, 1966, s. 14–21).

Yhdysvaltalaiset lehdet puolestaan alkoivat julkaista rikosuutisia säännöllisesti 1830-luvulla. Niin kutsutuissa pennyn lehdissä alkoi ilmestyä ihmisläheisiä tarinoita rikoksista. Kadun kulmauksissa irtonumeroina myydyt lehdet olivat halpoja ja niistä tuli nopeasti suosittuja. Pennyn lehdet pitivät rikoksia seurauksena yhteiskuntaluokkien eroista ja niissä väitettiin usein, että oikeusprosessi oli rikkaiden ja tunnettujen ihmisten manipuloimaa (Surette, 1998, s. 55). Merkittävänä vaiheena rikosjournalismin historiassa pidetään myös vuonna 1836 New Yorkissa tapahtunutta prostituoidun murhaa. Sen uutisoinnissa kerrottiin ainutlaatuisen paljon yksityiskohtia osapuolten yksityiselämästä murhauutisoinnin varjolla (Hemánus, 1966, s. 14–15).

3.1 Rikosuutisoinnin aiempi tutkimus

Rikosuutisointia ja rikosjournalismia on tutkittu vuosien saatossa useista eri näkökulmista verrattain paljon. Tutkimuksissa on käsitelty teemaa niin sosiologian, psykologian, kriminologian kuin viestinnänkin puolella. Tällä vuosisadalla se on kirvoittanut erityisesti lukuisia pro gradu -töitä ja maisterintutkielmia (ks. esim. Hagerlund, 2005; Karling, 2011; Mustikkainen, 2004; Mäkipää, 2004; Viljakainen, 2014).

Rikosuutisoinnissa muun muassa väkivalta ja pelon tunteet ovat kiehtoneet tutkijoita. Esimerkiksi Haara ja muut (2017, s. 6) totesivat, että väkivallan korostuminen mediassa lisää ihmisten pelkoja. He perehtyivät väkivallan uhan kokemukseen ja erilaisten tiedon lähteiden osuuteen turvattomuuden kokemuksessa. Selvityksessä havaittiin, että keskeisin lähde rikostiedolle on uutismedia. Sen rinnalla käytetään kuitenkin muita tiedon lähteitä, kuten vaihtoehtomediaa ja sosiaalista mediaa.

Kemppi (2002) puolestaan vertasi Helsingin Sanomien kirjoitusten väkivaltakommentoinnin määrällisiä muutoksia iltapäivälehtien väkivaltaan ja kansallisen uhritutkimuksen väkivallan pelon ja väkivallan kokemuksen indikaattoreihin. Hänen tutkimuksessaan huomattiin, että suhde tilastoidun väkivallan ja pääkirjoituksissa ilmenevän väkivallan määrän välillä oli realistinen. Iltapäivälehdissä tapahtunut kehitys väkivaltauutisoinnissa sen sijaan oli epärealistinen ja samankaltainen kuin väestön ilmoittama väkivallan pelko.

Syrjälä (2007, s. 68) taas ruoti iltapäivälehtien lööppejä ja havaitsi niiden väkivaltaistuneen ja järkyttävyyden lisääntyneen vuosien 1985 ja 2006 välillä. Väkivaltaotsikoinnissa erityisesti henkirikokset yleistyivät. Myös Kivivuoren ja muiden (2002, s. 38) tutkimuksessa havaittiin iltapäivälehtien etusivujen väkivaltauutisoinnin lisääntyneen. Heidän tutkimuksessaan tarkasteltiin kyseisiä lehtiä vuosina 1980–2000 ja todettiin, että väkivaltauutisointi lähes kolminkertaistui samaan aikaan kun väkivalta yhteiskunnassa jopa väheni.

Smolej (2011, s. 75) on todennut, että rikosuutisten kulutuksella on yhteys ihmisten huoleen joutua väkivallan uhriksi. Hän raportoi rikosuutisoinnin voimakkaasta kasvusta 1990-luvun kuluessa ja katsoi, että television rikosohjelmien katsominen oli yhteydessä alentuneeseen sosiaaliseen luottamukseen. Smolejin päätelmä oli, että media

todennäköisesti vaikutti ihmisten kokeman rikoksen pelon kasvuun, mutta ei yhtä yksiselitteisen mekanismin kautta kuin aiemmin oli selitetty.

Väkivallan osuus rikosuutisissa on havaittu myös kansainvälisissä tutkimuksissa. Dahlgren (1987, s. 10–16) tutki yli tuhat artikkelia, jotka julkaistiin kahdeksassa ruotsalaisessa sanomalehdessä elokuun 1984 ja heinäkuun 1985 välisenä aikana. Hän havaitsi, että rikosuutisista 20 prosenttia eli kolmasosa käsitteli väkivaltarikoksia. Eniten uutisoitiin murhia ja tappoja. Fox ja muut (2001) puolestaan totesivat Yhdysvalloissa rikoksiin, niiden tutkimiseen ja niiden oikeudenkäynteihin liittyvän uutisoinnin lisääntyneen eksponentiaalisesti 1990-luvulla samaan aikaan, kun väkivaltarikosten ilmaantuvuus oli vähentynyt.

Tuoreempaa rikosuutisoinnin tutkimusta edustaa esimerkiksi Kriekenin (2021) selvitys, jossa analysoitiin 300 hollantilaisessa sanomalehdessä vuosien 1850–2009 välisenä aikana julkaistua, murhaa koskevaa rikoskertomusta. Tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, kenen näkökulmista rikosuutisten kerrontaa tehdään. Tutkimuksessa havaittiin, että kansalaisten näkökulmat tuotiin useammin esiin kuin viranomaisten näkökulmat, vaikka viranomaisten näkemykset olivatkin ajan myötä jonkin verran lisääntyneet.

Rikosuutisoinnin aiemmassa tutkimuksessa huomiota on kiinnitetty myös esimerkiksi syylistävyyteen. Palmolahti (1993, s. 9) analysoi Ylen tv-uutisten päälähetyksiä ja tarkasteli sitä, syylistääkö uutisjournalismi juttujensa kohteita. Nopparin ja muiden (2015, s. 14–154) tutkimuksessa puolestaan selvitettiin niin sanotun Ulvilan murhaan liittyvää rikosuutisointia erityisesti siitä näkökulmasta, luotiinko uutisoinnissa vaikutelmia rikoksesta epäilystä Anneli Auerista syyllisenä tai syyttömänä. Siinä analysoitiin muun muassa otsikointia, juttujen rakenteita ja kuvitusta kuin taittoakin mahdollisten syyllisyyttä tuottavien tulkintojen löytämiseksi. Kirjoittajien lopputulos oli se, että kolmen raportissa analysoidun lehden lukijoille annettiin Aueria koskevissa oikeudenkäynneissä kuva, joka vahvisti hänen syyllisyyttään. Lehtien toimittajat eivät

ottaneet suoraan kantaa Auerin syyllisyyteen, vaan syyllisen leima muodostui muun muassa tarinoiden näkökulmista ja kuvituksen sekä taiton tuomista mielikuvista.

3.2 Rikosuutisoinnin yhteiskunnalliset tehtävät

Rikosuutisoinnin ensimmäinen kattava suomalaistutkimus oli Hemánuksen (1966, s. 15–23) Helsingin sanomalehtiä käsitellyt väitöstutkimus, jossa hän katsoi rikosuutisoinnilla olevan erilaisia merkittäviä tehtäviä. Hemánuksen mukaan rikosaineistoa julkaiseva sanomalehti palvelee yhteiskuntaa tehokkaimmin, kun se kykenee maksimoimaan yhteiskunnalliset funktionsa eli tehtävänsä ja minimoimaan niitä vastaavat häiriöfunktiot. Rikosaineiston yhteisöllisiksi funktioiksi Hemánus nimesi yhteisökiinteyden säilyttämisen, normeja ja rikkomuksia korostavan informaation tarjoamisen ja kriminaalipoliittisten toimenpiteiden aktivoimisen. Hemánus piti rikosaineiston yhteisöllisenä funktiona myös sosiaalista kontrollia eli yhteisön normien ylläpitämistä sanktioiden eli pakotteiden avulla. Hän näki myös sanktioinnin tehostamisen eli poliisin ja oikeuslaitoksen työn tukemisen ja helpottamisen yhdeksi rikosaineiston tehtävistä. Rikosuutisten häiriöfunktionaalisina seuraamuksina eli haittavaikutuksina Hemánus puolestaan piti sanktioinnin heikentymistä, epätarkoituksenmukaisten kriminaalipoliittisten toimenpiteiden vaatimista ja rikollisuuteen johtavia yllykkeitä. Hän listasi rikosuutisoinnin haittavaikutuksiksi myös yleisön maun alenemisen, yksilöiden passivoitumisen, eskapismien ja loukkaavuuden.

Myös Mäkipää (2004, s. 3) on katsonut rikosuutisoinnin toteuttavan merkittäviä yhteiskunnallisia tehtäviä. Hänen mukaansa rikosuutiset ylläpitävät yhteiskunnallista järjestystä, minkä lisäksi ne osoittavat lukijalle, missä kulkee oikean ja väärän välinen raja. Ne toimivat normien uusintamisen areenana ja antavat lukijalle mahdollisuuden nähdä itsensä henkilönä, joka kuuluu ”hyvään ja normaaliin” enemmistöön.

Samoin Mörä (2005, s.74–78) on nostanut esiin tämän perinteisen sosiologisen näkemyksen rikosjulkisuudesta ja todennut, että rikosuutisointi vahvistaa yhteiskunnan arvopohjaa. Hänen arvionsa mukaan käsitykset siitä, mikä on oikein tai väärin sekä yhteinen arvopohja, ovat liikkeessä. Epävarmassa arjessa rikosuutisoinnin kysyntää selittää osaltaan ihmisten tarve löytää asioita, joista valtaosa voisi olla samaa mieltä ja jotka olisivat yksiselitteisesti hyviä tai pahoja. Mörän mukaan esimerkiksi henkirikokset voivat tarjota kaivatun mahdollisuuden kokea kollektiivisia tunteita, sillä suurin osa ihmisistä suhtautuu niihin samalla lailla tuomitsevasti. Siten vakavat rikokset edistävät yhteisön kiinteyttä.

Kansainvälisessä rikosuutisoinnin klassikotutkimuksessaan Hall ja muut (1978, s. 66–67) puolestaan katsoivat, että rikos edustaa uhkaa yhteiskunnan muuttumattomalle konsensukselle. Heidän mukaansa tästä syystä rikos on uutinen. Rikos myös vahvistaa konsensusta. Kyseisen tutkimuksen mukaan poliisi ja oikeuslaitos toimivat yhteiskunnan vartijoina tätä ”paholaista” eli konsensusta uhkaavaa rikosta vastaan. Rikosuutisoinnilla osoitetaan, mitä tapahtuu, kun yhteiskunnan suvaitsevaisuuden rajat ylitetään. Teko eli rikos tutkitaan, tekijä otetaan kiinni ja häntä rangaistaan, työssä todettiin.

Surette (1998, s. 67–68) taas on tulkinnut, että rikosuutisissa asetetaan rajat hyväksyttävälle sosiaaliselle käyttäytymiselle eli niillä on sosiaalinen tehtävä. Rikosuutiset muun muassa estävät rikollisuutta, tekevät potentiaalisista rikosten uhreista varovaisempia ja antavat tietoa rikosten torjunnasta ja ehkäisemisestä. ”Rikosuutisia pidetään peilinä maailmaan”, hän on määritellyt.

Merkittävien yhteiskunnallisten tehtäviensä lisäksi rikosuutisoinnilla on katsottu olevan myös negatiivisia vaikutuksia yhteisöön. Esimerkiksi Salmiala (1954, s. 55–56) kirjoitti jo vuonna 1954, että ”rikosreportaashi” voi olla vahingollista neljällä eri tavalla: Se voi olla omiaan edistämään rikollisuutta, se voi häiritä rikoksen selvittämistä ja haitata

oikeudenkäyntiä, minkä lisäksi sillä saatetaan loukata yksilön lailla suojattuja oikeuksia. Salmiala tarkoitti ”rikosreportaashilla” kaikkia sanomalehdissä julkaistavia, uutisiksi tarkoitettuja tietoja ja selostuksia rikoksista, poliisille tehtyjä ilmiantoja, rikostutkimuksia, vangitsemisia ja rikoksia koskevia oikeudenkäyntejä.

3.2 Rikosuutisoinnin lisääntyminen ja väkivaltaisuus

Rikosuutisoinnin määrän kasvusta on raportoitu useissa eri tutkimuksissa. Esimerkiksi iltapäivälehtien sisältöjä vuosilta 1985–2007 analysoinut Kivioja (2008, s. 78–198) havaitsi, että rikosuutisten määrä Iltta-Sanomissa ja Iltalehdessä oli kasvanut. Myös onnettomuus- ja tapaturmauutisointi sekä ihmissuhde- ja kommentaariaineisto oli lisääntynyt. Sen sijaan muun muassa politiikan ja talouden uutiset sekä tulosurheilu olivat vähentyneet selvästi.

Kempin ja Kivivuoren (2004, s. 29) tutkimuksessa paneuduttiin rikosuutisoinnin määrän muutokseen Yleisradion television pääuutislähetyksissä vuosien 1985–2003 välillä ja havaittiin, että rikosuutisointi lisääntyi voimakkaasti kyseisenä aikana. Voimakkainta kasvu oli 1990-luvun puolivälissä. Tutkimuksen mukaan erityisen paljon nousua oli huume- ja väkivaltarikollisuutta käsitelleissä uutisissa, mutta kasvu koski myös muita rikoslajeja. Siinä katsottiin, että yhtä aikaa rikollisuuden kontrollia koskevan uutisoinnin voimistumisen kanssa poliisin esiintyminen uutisissa yleistyi.

Rikosuutisoinnin lisääntymiselle on nähty olevan useita eri syitä. Yksi selitys on se, että rikos myy hyvin. Median tavoitteena on myydä tuotteitaan eli saada lisää tilauksia, lukijoita ja katsojia (Koskela, 2009, s. 337). Smolej (2011b) pitää yhtenä keskeisimpänä syynä rikosuutisoinnin kasvuun Suomen mediamarkkinoiden 1990-luvun myllerrystä. Hänen mukaansa Yleisradio ja MTV saivat tuolloin lisää kilpailijoita, mediakenttä laajeni

ja monipuolistui. Internetin yleistyessä kilpailu kiristyi entisestään ja uutistuotantoa ryhdyttiin laajentamaan verkkoon.

Rikosuutisoinnin määrän lisääntymistä on selitetty myös esimerkiksi sillä, että siihen erikoistuneiden toimittajien joukko on ammattimaistunut ja laajentunut. Monet heistä ovat jäseniä vuonna 1988 perustetussa valtakunnallisessa Oikeustoimittajat ry:ssä, jossa on nykyisin noin 80 jäsentä eri puolilta maata. Yhdistyksen jäsenmäärä on nelinkertaistunut kahden viime vuosikymmenen aikana (Oikeustoimittajat, 2021). Kaikilla suurimmilla mediataloilla on tätä nykyä rikos- ja oikeusasioihin keskittyviä toimittajia (Smolej, 2011, s. 9). Uskali (2002, s. 36) on katsonut, että millään muulla osastolla tuskin joudutaan pohtimaan yhtä usein sananvapauden, toimittajaetiikan ja lainkäytön rajoja kuin oikeusjournalismissa. Rikos- ja oikeustoimittajia tarvitaan muun muassa siksi, että yhteiskunnasta löytyy erilaisia epäselvyyksiä ja niiden penkomisessa tarvitaan taitoja, joita rikos- ja oikeustoimittajat käyttävät rutiinomaisesti (Sipilä, 2001, s. 23).

Oikeustoimittajat myös huomioidaan esimerkiksi niin, että tuomioistuimiin on perustettu tiedottajan virkoja (Nuutila, 2006, s. 69). Myös eri viranomaiset ovat lisänneet merkittävästi tiedotustaan. Nykyisin kaikki keskeisimmät alan toimijat viestivät toiminnastaan niin perinteisiä viestintäkanavia pitkin kuin myös sosiaalisen mediankin puolella. Toimittajien yhteydet eri tietolähteisiin ovat myös tiivistyneet. Aiemmin keskeisessä osassa rikosuutisointia olivat poliisilaitoksille säännöllisesti tehdyt soittokierrokset. Jo vuosia sitten ne ovat korvautuneet poliisin itsensä lähettämällä tiedotteilla. Merkittävimmistä rikostapauksista poliisi pitää myös tiedotustilaisuuksia. Eri kanavia pitkin tapahtuvaa tiedottamista voidaan pitää myös poliisin imagonhallintana, kun sitä tehdään silloin, kun se on poliisin näkökulmasta tarkoituksenmukaisinta (Nousiainen, 2012, s. 78–84).

Poliisin tiedotus heijastuu osaltaan myös rikosuutisten sisältöihin. Poliisi tiedottaa aktiivisesti esimerkiksi vakavimmista henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista. Väkivaltarikokset ovatkin erityisen suosittuja uutisaiheita. Etenkin harvinaisimmista väkivaltarikoksista kuten murhista uutisoidaan eniten (Mäkelä, 2002, s. 29). Kiviojan (2007, s. 142–143) tutkimuksessa raportoitiin perhesurmautisoinnin lisääntyneen voimakkaasti 2000-luvulle tultaessa. Perhesurmautisointi myös nopeutui ja yksityiskohtien määrä uutisoinnissa kasvoi. Huovila (2002, s. 201) puolestaan tarkasteli vuosien 1999–2000 lööppejä ja vertasi niitä vuosien 1993–1994 lukuihin. Rikosten, väkivallan ja onnettomuuksien uutisointi lööpeissä oli lisääntynyt 16 prosentista 25 prosenttiin. Seksi ja rakkausaiheet sekä ulkomaan teemat olivat puolestaan vähentyneet.

Vastaavan kaltainen kehitys on havaittu myös kansainvälisesti. Sekä Suretten (1998, s. 68) että Graberin (1988) tutkimuksissa havaittiin, että rikosuutisointi keskittyy pääasiassa niin sanottuihin väkivaltaisiin katurikoksiin kuten murhiin, raiskauksiin, ryöstöihin ja pahoinpitelyihin. Suretten mukaan tämä johtuu siitä, että nämä rikokset ovat harvinaisimpia. Etenkin kaikkein harvinaisimmasta rikostyyppistä eli murhista uutisoidaan eniten.

Fox ja muut (2001, s. 185–191) totesivat Yhdysvalloissa rikoksiin, rikosten tutkimiseen ja niiden oikeudenkäynteihin liittyvän uutisoinnin lisääntyneen eksponentiaalisesti 1990-luvulla samaan aikaan, kun väkivaltarikosten ilmaantuvuus väheni. Tutkimuksen tärkein havainto oli se, että vaikka yleisön tietämys niin sanotuista korkean profiilin rikosoikeudenkäynneistä (kuten jalkapallotähti O. J. Simpsonin murhaoikeudenkäynti) lisääntyi, kansalaisten usko maansa oikeusjärjestelmään väheni. Fox ja muut katsoivat, että pyrkiessään kaupalliseen menestykseen suurin osa mediaorganisaatioista oli unohtanut roolinsa vahtikoirana.

Arolainen (2001, s. 103) on selittänyt rikosuutisten kovenneita aiheita journalismin porttiteorialla. Hänen mielestään toimittajien täytyy siirtyä vähitellen entistä rajumpiin aiheisiin, kun vanhat teemat ja näkökulmat eivät enää hätkähdytä lukijoita. Hän katsoo tämän olevan muun muassa kiristyneen kilpailun ja uusien aiheiden seurausta. Mäenpää (2001, s. 115) pitää selitystä mahdollisena, mutta hän uskoo ilmiön selittyvän myös rikosten kovenemisella. Journalismi seuraa todellisuutta eli kun rikokset kovenevat, myös journalismi kovenee.

Väkivaltarikoksista siis tiedotetaan ja niitä uutisoidaan paljon. Sen sijaan esimerkiksi talousrikosten osalta tilanne on toisenlainen. Poliisi tiedottaa niistä harvakseltaan muun muassa siksi, että saisi tutkia rauhassa paljon aikaa vievät rikokset. Tiedotusta voidaan välttää myös esimerkiksi todisteiden hävittämisvaaran vuoksi. Talousrikokset edellyttävät niistä kirjoittavilta toimittajilta muun muassa talouselämän, juridiikan ja oikeuslaitoksen tuntemusta (Arolainen, 1998b, s. 191). Talousrikosjournalismi onkin yksi vaikeimmista journalismin lajeista juuri rikosten monimutkaisuuden ja pitkien oikeusprosessien takia.

Rikosuutisointiin vaikuttaa luonnollisesti myös rikosten suuri määrä. Viranomaisten tietoon tulee vuosittain yli 800 000 rikosta tai rikkomusta, joten uutisoinnin keskiöön valittavissa teoissa on pakkokin tehdä valintaa (Rikollisuustilanne, 2019). Sitä tehdään uutiskriteerien perusteella. Rikollisuuden todellista määrää tärkeämpi uutiskriteeri on rikoksen vakavuus. Esimerkiksi rattijuopumukset ja näpistyksen tapaukset eivät lähtökohtaisesti ole uutisoinnin arvoisia. Huomionarvoista on sekin, että kaikista rikoksista ei ilmoiteta poliisille lainkaan. Esimerkiksi seksuaalirikokset ovat usein piilorikollisuutta eli viranomaisrekistereiden ulkopuolelle jäävää rikollisuutta.

3.4 Rikosuutisoinnin ajalliset muutokset

Rikosuutisoinnissa voi nähdä tapahtuneen myös ajallisia muutoksia. Se on ensinnäkin muuttunut pitkäkestoisemmaksi eli yksittäisiä rikoksia seurataan mediassa pidempään kuin aiemmin (Smolej, 2011b). Poikkeuksellisen suuria rikoksia tutkitaan ja seurataan kauan, mikä osaltaan heijastuu rikosjuttujen määriin niitä lisäävästi (Kivivuori & Aalto-Setälä, 2000, s.74). Yhdestä ja samasta rikoksesta saatetaan kirjoittaa kymmeniä juttuja.

Toisaalta uutisointi on myös aikaistunut. Asioista uutisoidaan entistä varhaisemmassa vaiheessa jo silloin, kun rikostutkinta on vasta alkuvaiheessa tai sitä ei ole vielä edes ehditty aloittaa. Erityisen kattavia juttupaketteja rikoksista tehdään viimeistään silloin, kun esitutkimamateriaali tulee julkiseksi. ”Pajatso” pyritään tyhjentämään jo esitutkimavaiheessa, kuten Fredman (2005, s. 89) on asian muotoillut. Rungas julkisuus voi osaltaan vaikuttaa myös siihen, saadaanko uutisoitu rikos edes selvitettyä. Esimerkiksi rikoksesta epäillyn nimen tai kuvan julkaiseminen voi auttaa tai haitata rikosten tutkintaa, jos se tehdään poliisin tutkinnan kannalta väärään aikaan (Mäkipää & Mörä, 2011, s. 209).

Aikaistuminen näkyy myös oikeudenkäyntiuutisoinnissa. Pääkäsittelyjä edeltävät valmisteluistunnot ovat toistuvasti mediahuomion keskipisteessä ja tulevista käsittelyistä tehdään lehtiin ennakkojuttuja. Samasta oikeudenkäynnistä saattaa olla useitakin ennakkojuttuja ennen varsinaisen käsittelyn alkamista. Rikosuutisointi on myös yhä nopeampaa. Esimerkiksi syyttäjän haastehakemuksen perusteella laaditaan toimituksissa uutisia heti kun se on tullut julkiseksi ja oikeuden sihteeri on toimittanut sen sähköpostiin. Viive syytteen lukemisen ja sitä koskevan uutisen välillä voi olla nopeimmillaan vain joitain minuutteja. Istuntosaleista myös tehdään niin sanottuja live-seurantoja eli lukijat pystyvät seuraamaan liki reaaliajassa, mitä rikosasian oikeuskäsittelyssä tapahtuu ja mitä siellä sanotaan. Enää ei siis tarvitse odottaa

seuraavan päivän sanomalehden kolahtamista postilaatikkoon lukeakseen kiinnostavista oikeuskäsittelyistä.

Aikaistumisen, nopeutumisen ja pidentymisen lisäksi rikosuutisoinnissa kriittisyys on lisääntynyt. Esimerkiksi 1980-luvulla rikosjutut lähinnä kuvailivat tuomioistuinten tekemiä päätöksiä eikä tuomareiden toimintaa juurikaan arvosteltu. 1990-luvulla oikeuslaitosta ryhdyttiin tarkastelemaan ”tavallisten kuolevaisten ihmisten toimintana”, kuten Arolainen (2005, s. 189) on asian ilmaissut. Rikostuomioiden uutisoinnissa alettiin julkaista päätöksiä tehneiden tuomareiden nimiä, mikä herätti kritiikkiä heidän keskuudessaan (Arolainen, 1998b, s. 182). Nykyisin oikeuslaitoksen toimintaa arvioidaan kuten muidenkin julkista valtaa käyttävien tahojen toimintaa ja kovasanaistakin kritiikkiä esitetään tuomioistuimista, jos sille on aihetta.

Toisaalta rikosuutisoinnissa on havaittu myös viihteellistymisen merkkejä. Rikosviihteeksi kutsutut ohjelmat televisiossa ovat lisääntyneet (Alvesalo & Korander, 2000, s. 76). Viihteellisessä uutisoinnissa korostetaan esimerkiksi skandaaleja, ihmisten yksityiselämää, dramaattista tyyliä ja pyritään käymään dialogia yleisön kanssa (Sparks, 2008, lainattu teoksesta Noppari ja muut, 2015). Myös tarinallisuus on piirre, joka on yhä voimakkaammin mukana rikosuutisoinnissa.

3.5 Rikosuutisoinnin näkökulmamuutokset

Muutosta on havaittavissa myös rikosuutisoinnin näkökulmavalinnoissa. Tapahtumien tarkan kuvailun rinnalla uutisoinnissa pyritään syventymään laajalti erilaisiin aiheisiin ja huomioon otetaan myös esimerkiksi lainsäädännön yhteiskunnallisia merkityksiä (Alvesalo & Korander, 2000, s. 75). Poliisin antamien tietojen lisäksi ilmiöihin perehdytään kattavasti ja tematiikkaa lähestytään useista eri näkökulmista (Arolainen,

1998b, s. 177–178; Tiilikka, 2007, s. 507). Rikosuutiset käsittelevät nykyisin muun muassa rikollisuuteen liittyvää tutkimusta ja viranomaisten toimintaa, lainsäädäntöä, oikeuspolitiikkaa ja vankeusrangaistusta suorittavia (Arolainen, 2001, s. 106).

Merkittävää muutosta on tapahtunut myös siinä, että rikoksen tekijöiden lisäksi muidenkin rikosten osapuolten haastatteleminen rikosuutisissa on lisääntynyt. Esimerkiksi rikosten silminnäkijöille annetaan enemmän palstatilaa. Tietolähteinä käytetään myös muun muassa naapureita, kyläyhteisöjä, asiantuntijoita ja nettilukijoita (Kivioja, 2008, s. 145) Erityisen voimakkaasti näkyy se, että rikoksen uhrin asema on vahvistunut rikosuutisissa. Myös lainsäädännössä uhrien suojaaminen on noussut merkittävään asemaan (Smolej, 2011).

Vastaavan kaltainen kehitys nähtiin myös Mäkipään ja Mörän (2011, s. 218–219) Ilta-Sanomien etusivujen henkirikosuutisointia analysoineessa tutkimuksessa. Siinä perattiin henkirikosuutisoinnissa tapahtuneita muutoksia vuosina 1980, 1993 ja 2000. Heidän mukaansa henkirikosuutiset muuttuivat selvästi kyseisen otannan aikana. Vuonna 1980 ne oli tyypillisesti kirjoitettu viranomaisten näkökulmasta, kun taas myöhemmin alkoi yleistyä niin kutsuttujen tavallisten ihmisten kuuleminen. Jutuissa ryhdyttiin kuvaamaan myös tunteita, pohdittiin tekijän ja uhrin persoonallisuutta ja arvioitiin henkirikosten vaikutuksia yhteiskunnalle. Jutut tuotiin lähemmäs lukijoiden arkea ja niissä painotettiin henkirikosten yhteisöllistä merkitystä. Kaksikon mukaan Ilta-Sanomissa tapahtuneet muutokset ovat osa journalismin muutosta, jossa asioita käsitellään yhä useammin henkilöiden kautta. Heidän subjektiiviset kokemuksensa sekä tunteet ovat nousseet faktojen rinnalle. Yleensä tällaisia piirteitä on ollut niin sanotussa keltaisessa lehdistössä ja niiden lisääntyminen osoittaa siirtymää sen suuntaan. Tutkimuksen mukaan kehitys kumpuaa kaupallisista syistä. Journalismin uudistuksilla yritetään lisätä juttujen kiinnostavuutta ja lehtien levikkiä.

Tunteisiin vetoavan esiintymistavan lisääntyminen näkyi myös Syrjälän (2007, s. 110) iltapäivälehtien lööppejä koskeneessa tutkimuksessa. Sen mukaan tunteisiin vedottiin esimerkiksi viittaamalla hautajaisiin, muistelemalla uhreja ja keskittymällä omaisten suruun. Tunteiden ja inhimillisen draaman tuomista rikosuutisiin on selitetty muun muassa sillä, että tällöin itse asiasta tulee kiinnostavampi (Reinboth, 2001, s. 92).

Tunteellistuminen ei ole ollut yksinomaan rikosjournalismiin liittyvä piirre, vaan vastaavaa kehitystä on nähty uutisjournalismissa laajemminkin ja koko yhteiskunnassa. Tunteiden ilmaiseminen on korostunut ja journalismi muodostaa sen julkisen tilan, jossa näitä tunteita käsitellään (Pantti, 2011, s. 195–196). Asiallisen viileän raportoinnin sijaan keskiöön nousevat yksilölliset ja yhteiset tunnekokemukset. Tällainen yleisön iholle pyrkiminen on ollut tyypillistä 2000-luvun journalismissa.

3.6 Rikosuutisoinnin kehityskyky

Vaikka rikosuutisoinnissa tapahtuu ajoittain ylilyöntejä, kykenee rikosjournalismi myös parantamaan otteitaan suhteellisen lyhyessäkin ajassa. Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien välinen uutisvertailu osoittaa merkittävää kehitystä tapahtuneen muutaman kuukauden aikana.

Marraskuussa 2007 Tuusulassa sattunut Jokelan kouluampumistapaus houkutteli hetkessä paikalle kymmeniä toimittajia. Ensimmäistä kertaa journalismin pääpaino oli tuolloin internetissä eli tiedotusvälineet pyrkivät mahdollisimman reaaliaikaiseen uutisointiin kilpaillen keskenään. Uutta oli myös se, että epäillyn tekijän taustoja kaiveltiin mediassa laajalti. Osa mediataloista lähetti paikalle Jokelaan rikosasioihin erikoistuneen toimittajansa, kun taas toisissa oikeus- ja rikosasioista vastaavat

toimittajat jätettiin toimituksiin käyttämään omia kontaktejaan (Raittila ja muut, 2008, s. 24–31).

Jokelalaiset nuoret kokivat uutisointia toteuttaneet tiedotusvälineet massaksi, jolta he eivät päässeet pakenemaan. He lähettivät julkisuuteen adressin, jossa he kritisoivat voimakkaasti tiedotusvälineiden toimintaa ja vaativat virallista anteeksipyyntöä tai selitystä median käyttäytymiselle (Raittila ja muut, 2008, s. 166). Julkisen sanan neuvosto antoi myöhemmin langettavia ratkaisuja tiedotusvälineille, jotka julkaisivat surmatyön tekijän kotipihalta olleista ihmisistä otettuja kuvia. Jokelan jälkeen monissa mediataloissa laadittiin ohjeistusta vastaavien kriisitilanteiden hoitamisen varalta. Valtioneuvosto asetti myös tutkijalautakunnan selvittämään median toimintaa Jokelassa. Se suositteli pohtimaan Julkisen sanan neuvoston ohjeiden päivittämistä ja parempaa käyttöönottoa (Tutkintalautakunnan raportti, 2007).

Vajaata vuotta myöhemmin eli syyskuussa 2008 Kauhajoella sattui jälleen koulusurma. Sen uutisoinnissa näkyi kritiikki, jota tiedotusvälineitä kohtaan oli esitetty Jokelassa (Raittila ja muut, 2009, s. 8, 112). Ampumisen kokeneita nuoria ja uhrien omaisia lähestyttiin tuolloin varovaisemmin. Kauhajoen jälkeen ei tarvinnut käydä samanlaista jälkipyykkiä tiedotusvälineiden toimintatavoista kuin Jokelan osalta tehtiin. Smolejin (2011b) mukaan suomalaiset tiedotusvälineet korjaavatkin herkästi toimintaansa yleisöpalautteen perusteella. Hänen mielestään suomalainen rikosuutisointi ei ole erityisen sensaatiohakuista tai raakaa vaan se on maltillista. Osasyynä hän pitää suomalaista yleisöä, joka reagoi herkästi median mahdollisiin ylilyönteihin.

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa siirrytään kohti tutkimuksen keskeistä tutkimusaineistoa. Siinä kerrotaan tutkimusmenetelmästä ja siitä, miten tutkimusaineisto on hankittu ja millaisia rajoituksia sitä kerätessä on tehty.

Työssä hyödynnetään sekä määrällistä että laadullista tutkimusta. Alasuutari (2011, s. 32) on katsonut, että ne eivät ole toisiaan poissulkevia vaan samassa tutkimuksessakin ja sen aineiston analysoinnissa voidaan soveltaa molempia menetelmiä. Määrällisellä tutkimuksella voidaan valottaa tutkittavan ilmiön rakennetta. Se auttaa näyttämään, millaisista osioista ilmiö koostuu, millaisia yhteyksiä niiden välillä on ja löytyykö niistä jonkinlaista systematiikkaa (Alkula ja muut, 2002, s. 22). Määrällisessä tutkimuksessa tiedot kerätään tärkeiksi miellettyihin asioihin ja aineisto muutetaan numeeriseen muotoon. Jos aineisto ei ole valmiiksi taulukkomuodossa, se saatetaan siihen (Alasuutari, 2011, s.34).

Laadullinen tutkimus puolestaan on tutkimusta, jossa aineistoa tarkastellaan yleensä kokonaisuutena. Alasuutarin (2011, s. 39–50) mukaan analyysi tapahtuu tällöin kahdessa vaiheessa, joissa tuotetaan havaintoja ja selitetään niitä. Hän kutsuu ensimmäistä vaihetta havaintojen pelkistämiseksi. Sen aikana määritellään muuttujat ja koodit, kerätty aineisto koodataan ja aineistosta laaditaan tilastolliset analyysit. Seuraavassa vaiheessa eli niin sanotussa arvoituksen ratkaisemisvaiheessa tulokset tulkitaan. Tulkinta-apuna voidaan käyttää muun muassa aiempia tutkimustuloksia, niiden pohjalta tehtyjä hypoteeseja sekä muuta informaatiota.

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää yhtenä analyysimenetelmänä sisällönanalyysia. Sen avulla yritetään saada kiteytetyssä ja yleisessä muodossa oleva kuvaus tutkittavana olevasta ilmiöstä. Sisällönanalyysia voidaan käyttää esimerkiksi siihen, että aineisto saadaan luokiteltua ja siitä voidaan tehdä johtopäätöksiä.

Sisällönanalyysiä voidaan käyttää monissa laadullisen tutkimuksen perinteissä ja sisällönanalyysiksi saattaa riittää uskottava kuvaus siitä, miten aineiston analyysi on toteutettu (Tuomi & Sarajärvi, 2002).

Sisällön erittely puolestaan on määritelty esimerkiksi joukoksi menettelytapoja, joiden avulla kerätään tietoja ja tehdään havaintoja dokumenteista tieteellistä ohjeistusta noudattaen. Sisällön erittelyn avulla yritetään saada aikaiseksi sanomien sisältöjä käsittelevä kuvaus, joka on objektiivinen ja määrällinen (Fiske, 1996, s. 179–180). Sisällön erittelyssä tietystä viestintäjärjestelmästä valitaan yksiköt, joita tunnustetaan ja lasketaan. Nämä yksiköt voivat olla mitä tahansa, kunhan ne ovat helposti tunnistettavissa ja niitä esiintyy tarpeeksi säännöllisesti. Silloin ne ovat sellaisia, että tilastolliset tutkimusmenetelmät ovat sovellettavissa niihin (Väliverronen, 2003, s. 15).

Sisällönanalyysi ja sisällön erittely eivät siis ole synonyymeja, vaan kummallakin on oma merkityksensä. Niiden erottaminen ei kuitenkaan ole aina tarpeellista. Voidaan puhua sisällönanalyysi-käsitteestä, vaikka tarkoitetaan sekä sisällön erittelyä että sisällönanalyysia (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 107–109). Tässäkin tutkimuksessa hyödynnetään sekä sisällönanalyysiä että sisällön erittelyä ja niistä molemmista puhutaan yhteisesti sisällönanalyysina.

4.1 Tutkimusaineiston hakeminen

Tämä tutkimus on toteutettu siten, että ensiksi on kerätty analyysin kohteeksi valittu aineisto. Siihen kuuluu yhteensä 174 artikkelia Aamulehdestä, Helsingin Sanomista, Keskisuomalaisesta ja Turun Sanomista. Kyseiset sanomalehdet on valittu tutkimukseen siksi, että ne ovat Suomen luetuimpien sanomalehtien joukossa tavoittaessaan vuosittain yhteensä yli kolme miljoonaa lukijaa. Ne ovat siten merkittävässä asemassa

rikosuutisten julkaisijoina ja lukijoiden mielikuvien muodostajina. Lehtien ydinlevikkialueet sijaitsevat eri puolilla Suomea, joten niiden valinta tuo tutkimukseen myös alueellista kattavuutta. Lisäksi kyseisiä lehtiä ei ole aiemmin täysin vastaavalla tavalla tutkittu, vaan rikosuutisoinnin edeltävä tutkimus on keskittynyt pääasiassa iltapäivälehtien rikosuutisten analysoimiseen.

Tutkimusaineisto kerättiin käyttämällä sähköistä ePress-palvelua, josta löytyy kotimaisten paikallis- ja maakuntalehtien digitaaliset näköisversiot. Siellä tutkimukseen valitun neljän sanomalehden näköislehtiin kohdistettiin tietohaku, jossa etsittiin kaikki kyseisten lehtien oikeudenkäyntejä koskevat uutiset hakusanalla *syyt**. Mahdollisimman tuoreiden havaintojen saamiseksi haun kohteeksi valittiin viimeisin käytettävissä oleva kokonainen vuosi eli vuosi 2020. Aineisto kerättiin ePress-palvelusta siten, että ensiksi haettiin Keskisuomalaisen tammikuun 2020 kaikki hakusanan *syyt** -sisältämät artikkelit. Tämän jälkeen vuoroon otettiin helmikuu, sitten maaliskuu ja niin edelleen. Kun kaikki Keskisuomalaisen vuoden 2020 kuukaudet oli käyty läpi, haussa edettiin seuraavaan sanomalehteen eli Aamulehteen. Tämän jälkeen vastaavalla lailla tutkittiin Turun Sanomien uutiset ja viimeiseksi Helsingin Sanomien uutiset. Näin haettiin kaikkien neljän sanomalehden kaikki vuoden 2020 kuukausien hakusanan *syyt** -sisältämät artikkelit.

Hakusanan *syyt** osuvuutta tarkasteltiin niin sanotusti manuaalisella haulla. EPress-palvelusta käytiin käsin läpi ensimmäisenä tarkasteluun valittujen lehtien eli Keskisuomalaisen kaikki näköislehdet eli kyseisen kuukauden jokainen numero kahden kuukauden ajalta. Nämä lehdet luettiin kannesta kanteen ja niistä etsittiin rikosoikeudenkäyntejä koskevat uutiset. Tämän jälkeen näitä uutisia verrattiin haulla *syyt** -löytyneisiin rikosuutisiin. Tulokset olivat yhteneväisiä eli kyseistä hakusanaa käyttämällä kyettiin löytämään kaikki tutkimuksen kannalta relevantit rikosuutiset. Silti on ainakin teoriassa mahdollista, että jokin vuonna 2020 tarkastelulehdissä julkaistu rikosuutinen on saattanut jäädä syystä tai toisesta löytymättä. Haku ei siis välttämättä

ollut täydellinen otos kaikista tarkasteluvuoden rikosuutisista, mutta se oli kuitenkin riittävän kattava analyysin tekemistä varten.

Tutkimuksessa otettiin huomioon se, että tarkastelun kohteena olevissa sanomalehdissä saattaa esiintyä samoja juttuja. Aamulehti ja Turun Sanomat kuuluivat molemmat vuonna 2020 vielä Lännen Mediaan (Aamulehti, 2020), minkä lisäksi ne ovat STT:n asiakkaita kuten ovat myös Keski-suomalainen ja Helsingin Sanomat (Aamulehti, 2018; STT, 2020). Esimerkiksi yksi ja sama STT:n rikosuutinen saattaa siten tulla julkaistuksi kaikissa tarkastelluissa lehdissä. Tutkimuksessa on huomioitu tämä niin, että rikosuutinen analysoitiin vain kerran, vaikka se olisi julkaistu useammassa lehdessä. Uutinen on laskettu sen lehden uutiseksi, joka oli ensimmäisenä tutkittavana.

Joissakin tapauksissa sama uutinen (esimerkiksi STT:n tekemä) oli kahdessa lehdessä, mutta toisessa se oli lyhyempänä. Tällöin tarkasteltavaksi otettiin vain toinen niistä ja tällöinkin siis se, joka tuli ensimmäisenä tarkasteluun. Sen sijaan samasta aiheesta eli esimerkiksi samasta oikeudenkäynnistä kahdessa eri lehdessä olleet kahden eri toimittajan tekemät uutiset ovat molemmat mukana tarkastelussa.

Haussa ei otettu huomioon lehtien liitteitä, vaan haku kohdistettiin yksinomaan niin sanotusti emolehtiin. Samoin tarkastelun ulkopuolelle jätettiin lehtien etusivuilla olevat niin kutsutut premivinkit, jotka viittaavat sisäsivujen oikeusuutisiin. Analyysi tehtiin siis yksinomaan sisäsivujen uutisista. Huomio oli leipätekstissä eli esimerkiksi otsikot ja kuvatekstit rajattiin nekin tarkastelun ulkopuolelle. Joissain tapauksissa oikeudenkäyntiuutisointi koostui useista eri elementeistä eli lehdessä oli esimerkiksi pääjuttu, niin sanottu kainalojuttu ja/tai faktalaatikko. Ne otettiin huomioon yhtenä kokonaisuutena.

4.2 Tutkimusaineiston rajaus

Tietohaun tuloksena oli myös yyt* -hakusanan sisältämiä muita uutisia kuin rikosoikeudenkäyntejä koskevia artikkeleja, esimerkiksi mielipidekirjoituksia, televisio-ohjelmatietoja ja ulkomaan uutisia. Tämän johdosta aineistoa rajattiin ja analysoitavaksi valittiin vain rikosoikeudenkäyntejä koskevat kotimaan uutiset. Tarkastelun ulkopuolelle jätettiin siis esimerkiksi riita-asioiden oikeudenkäynnit ja ulkomaisista oikeudenkäynneistä kertovat rikosjutut. Koska tutkimuksen kohteena olivat nimenomaan uutiset, myös esimerkiksi rikosaiheiset analyysit ja muut näkökulma-artikkelit jätettiin ulos tarkastelusta.

Tämän jälkeen aineistoa rajattiin edelleen. Analysoinnin ulkopuolelle jätettiin niin kutsutut ennakkojutut eli jutut, jotka käsittelevät tulevaa oikeudenkäyntiä tai ennakoivat siitä muutoin esimerkiksi kertomalla syyttäjien nostamista syytteistä. Samoin jätettiin huomiotta jutut alkaviksi aiotuista oikeudenkäynneistä, jotka kuitenkin siirtyivät. Tätä perustellaan sillä, että näitä tulevaa oikeudenkäyntiä ennakoivissa uutisia laadittaessa sekä syyttäjän että syytetyn näkemys käsittelyyn tulevaan rikosasiaan ei todennäköisesti ole ollut edes saatavissa. Niissä ei siis lähtökohtaisesti voisi olla molempien osapuolten kanta mukana. Päättämiskohteena olivat siten vain sellaiset oikeudenkäyntiuutiset, jotka käsittelevät jo alkanutta oikeudenkäyntiä. Oikeudenkäynnistä kerrotaan rikosuutisessa joko sen ensimmäisenä käsittelypäivänä tai muina päivinä mutta ennen kuin tuomion on annettu. Kyseessä voi olla joko rikosasian valmisteluistunto tai niin kutsuttu pääkäsittely, jotka menettelyinä esiteltiin aiemmin.

Tarkennus on tutkimuksen kannalta oleellinen. Kuten aiemmin on todettu, syyttäjän haastehakemus ja syytetyn mahdollisesti laatima kirjallinen ennakkovastaus tulevat yleensä julkisiksi valmisteluistunnon tai pääkäsittelyn alkamisen myötä. Tutkimuksessa haluttiin katsoa nimenomaisesti sitä, hyödynnetäänkö rikosuutisissa näitä molempia asiakirjoja eli sekä syyttäjän että syytetyn puolustuksen oikeudenkäyntiasiakirjoja ja

heidän oikeudessa suullisesti esittämiään näkemyksiä. Joistakin uutisista ei käynyt selväsanaisesti ilmi, onko kyse jo alkaneesta oikeudenkäynnistä vai vasta vaiheesta, jossa syyttäjä on nostanut syytteet. Mikäli uutisessa siteerattiin syyttäjän haastehakemusta, se on tulkittu kyseisen asiakirjan julkisuuden perusteella käsittelevän joko valmisteluistuntoa tai pääkäsittelyä ja katsottiin siten aineistoon kuuluvaksi.

Tarkastelussa huomioitiin vain sellaiset oikeudenkäynnit, joista tuomioistuin ei ole vielä antanut lopullista ratkaisua. Esimerkiksi niin kutsuttuja välituomioita koskevat uutiset on nekin siis rajattu pois. Oleellista on siis se, ettei vielä tiedetä, onko rikoksesta syytetty tuomioistuimen käsityksen mukaan syllistynyt väitettyihin rikoksiin sille esitetyn näytön valossa.

Lopullisen sisällönanalyysin kohteeksi valikoituneet rikosuutiset koostettiin taulukkoon, johon laadittiin luokitusrunko. Siinä määriteltiin se, millaisiin seikkoihin tutkimuksessa tullaan kiinnittämään huomiota. Taulukkoon poimittiin kaikista uutisista niiden julkaisulehti, julkaisupäivä ja pääjutun otsikko. Luokitusrunkoon kirjattiin neljä eri saraketta, jotka kuvaavat päähuomion kohdetta. Kunkin uutisen haettiin vastauksia seuraavaan neljään kysymykseen. Jos vastaus oli kyllä, kyseiseen sarakkeeseen merkittiin ”kyllä” kyseisen uutisen kohdalle ja jos se on ollut ”ei”, myös se kirjattiin ylös. Näin saatiin aikaan 174 rikosuutista sisältävä taulukko, jossa on kunkin uutisen kohdalla sen sisällön mukaan 1–4 ”kyllä” tai ”ei” -sanaa. Kysymykset olivat seuraavat:

- 1) Ilmeneekö jutusta syyttäjän vaatimus/vaatimukset eli mistä rikoksesta hän tuomiota vaatii?
- 2) Ilmeneekö jutusta syyttäjän perusteluja hänen vaatimuksilleen tai muutoin syyttäjän näkemyksiä?
- 3) Ilmeneekö jutusta syytetyn/syytettyjen vastaus syytteeseen?

4) Ilmeneekö jutusta syytetyn/syytettyjen perusteluja vastaukselleen tai muutoin hänen tai hänen puolustuksensa näkemyksiä?

Syyttäjän vaatimuksella tarkoitetaan tutkimuksessa sitä, mikä on se rikos tai ne rikokset, mistä hän syytetylle rangaistusta vaatii. Huomiota kiinnitettiin nimenomaan siihen, ilmeneekö kyseinen väitetty rikos jutusta. Esimerkiksi ilmaisua ”syyttää huumekaupasta” ei katsottu syyttäjän vaatimukseksi sillä huumekauppa ei ole rikos, vaan esimerkiksi törkeä huumausainerikos tai huumausaineen käyttörikos on. Näin ollen, mikäli rikosuutisessa oli ilmaisu ”syyttää huumekaupasta”, sarakkeeseen ”syyttäjän vaatimukset?” merkittiin ”ei”. Vastaavalla lailla myös esimerkiksi ilmaus ”syytetään hengiltä puukottamisesta” tulkittiin niin, että siitä ei ilmene syyttäjän vaatimus. Hengiltä puukottaminen ei ole rikosnimike, vaan esimerkiksi tappo tai murha olisi. Syyttäjän perustelujen osalta puolestaan tutkimuksessa katsottiin sitä, ilmeneekö jutusta hänen perustelujaan tai muutoin hänen oikeudessa esittämiään näkemyksiä syytteestä.

Syytetyn vastauksen kohdalla tutkittiin sitä, ilmeneekö jutusta se, kuinka hän vastaa syytteeseen (Vuorenpää, 2009, s. 176). Siinä katsottiin, kiistääkö hän syytteen vai myöntääkö hän sen oikeudenkäynnissä. Kuten aiemmin todettiin, rikoksesta epäilty saattaa joskus kiistää häneen kohdistuvat rikosepäilyt esimerkiksi esitutkinnan tai syyteharkinnan aikana, mutta myöntää ne oikeudenkäynnissä. Joskus taas voi käydä päinvastoin tai syyte saatetaan kiistää tai myöntää vaikkapa sosiaalisessa mediassa. Tässä tutkimuksessa huomio oli yksin oikeudenkäynnissä eli siinä katsottiin nimenomaan sitä, miten syytetty vastaa syytteisiin oikeudessa. Jos siitä ilmenee hänen vastauksensa, taulukkoon merkittiin ”kyllä”. Muutoin merkintä oli ”ei”.

Lisäksi katsottiin sitä, käykö rikosuutisesta ilmi syytettynä olevan tai syytettyinä olevien perusteet tai muita näkemyksiä vastaukselleen. Tällä tarkoitetaan sitä, millä perusteella

syytetty on omasta mielestään syytön tai syyllinen rikokseen. Mikäli jutussa oli syytettyä puolustavan avustajan kuten asianajajan näkemys, se katsottiin luonnollisesti syytetyn näkemykseksi. Jos rikosuutisessa oli useita syytettyjä, syytetyn vastaus ja perustelut katsottiin olevan mukana uutisessa, jos yhdenkin syytetyn osalta vaatimukset täyttyivät.

Näiden rajausten avulla aikaansaatu luokitusrunko oli keskeisenä apuvälineenä tutkimuksessa. Sen aineisto koottiin Exel-taulukoihin, tulokset nostettiin esiin värikoodaamalla kaikki tarkastellut muuttujat ja aineisto analysoitiin. Aineiston keruu ja analyysi tehtiin osittain päällekkäin eli niitä tehtiin yhtä aikaa, jotta laajaa aineistoa saatiin järkevimmin jäsennettyä. Aineiston keruu siis ohjasi analyysia ja päinvastoin (Koskinen, 1995, s. 60).

5 Kenen ääni kuuluu rikosuutisissa?

Tässä luvussa esitellään keskeisimmät tutkimustulokset. Siinä käsitellään havaittuja löydöksiä, tehdään niistä erilaisia huomioita ja pohditaan syitä tuloksille.

Tutkimusaineistona oli siis 174 rikosuutista. Näistä rikosuutisista Aamulehden (AL) uutisia oli 35, Helsingin Sanomien (HS) 68, Keskisuomalaisen (KS) 25 ja Turun Sanomien (TS) 46. Kyseisistä uutisista tarkasteltiin neljää seikkaa eli sitä, ilmeneekö siitä syyttäjän vaatimus ja hänen perustelunsa vaatimukselleen sekä sitä, onko jutussa mukana syytetyn vastaus ja hänen vastauksensa perusteluja. Näiden neljän kysymyksen katsottiin antava vastaus siihen, kenen ääni kuuluu rikosuutisissa. Tulokset ilmenevät taulukosta 1.

Taulukko 1. Tutkimuksen tulokset.

	Rikosuutisten määrä	Osuus kaikista (yht.174 kpl) rikosuutisista
Syyttäjän vaatimus, syyttäjän vaatimuksen perustelu, syytetyn vastaus ja syytetyn vastauksen perustelu ovat kaikki rikosuutisessa	86	49%
Syyttäjän vaatimus, syyttäjän vaatimuksen perustelu, syytetyn vastaus ja syytetyn vastauksen perustelu eivät mikään ole rikosuutisessa	4	2%
Rikosuutisessa ei ole syyttäjän vaatimusta	19	11%
Rikosuutisessa ei ole syyttäjän vaatimuksen perusteluja	27	16%
Rikosuutisessa ei ole syytetyn vastausta	57	33%
Rikosuutisessa ei ole syytetyn vastauksen perusteluja	70	40%

	Rikosuutisten määrä	Osuus kaikista (yht.174 kpl) rikosuutisista
Syyttäjän vaatimus ja syyttäjän vaatimuksen perustelu ovat rikosuutisessa, mutta siinä ei ole joko syytetyn vastusta tai sen perusteluja	45	26%
Syyttäjän vaatimus ja syyttäjän vaatimuksen perustelu ovat rikosuutisessa, mutta siinä ei ole sekä syytetyn vastausta eikä sen perusteluja	26	15%
Syytetyn vastaus ja syytetyn vastauksen perustelu ovat rikosuutisessa, mutta siinä ei ole joko syyttäjän vaatimusta tai sen perusteluja	5	3%
Syytetyn vastaus ja syytetyn vastauksen perustelu ovat rikosuutisessa, mutta siinä ei ole syyttäjän vaatimusta eikä sen perusteluja	0	0

Tulokset osoittavat, että liki puolessa eli 49 prosentissa rikosuutisia molempien oikeudenkäynnin osapuolten näkemykset tuotiin esiin. Niissä oli mukana sekä syyttäjän vaatimukset, hänen esittämiään perusteluja vaatimukselleen sekä syytetyn antama vastaus että hänen perustelunsa vastaukselleen. Esimerkki 1 kuvastaa tällaista tyypillistä rikosuutista. Tarkastellut seikat on merkitty tekstiin kursivilla.

- (1) Paraisten meripelastajien entisen puheenjohtajan epäillään kavaltaneen lähes 35 000 euroa seuran varoja. *Häntä vastaan luettiin syytteet törkeästä kavalluksesta tiistaina Varsinais-Suomen käräjäoikeudessa. Syyttäjä vaatii miehelle ehdollista tuomiota. Syytteiden mukaan mies vohki vapaaehtoisten meripelastajien rahoja vuodesta 2014 vuoteen 2017 saakka. Syyttäjän mukaan mies siirsi rahaa seuran tililtä omalle tililleen. Lisäksi hän muun muassa pimitti tuottoja, joita yhdistys oli saanut ilotulitteiden myynnistä. Juttua puitiin oikeudessa tiistaina, mutta käsittely jatkuu vielä lokakuun alussa. Samassa yhteydessä miestä syytetään toisestakin kavalluksesta. Syyttäjä väittää miehen vieneen rahaa paraislaisesta ravintolasta, jossa hän toimi ravintolapäällikkönä. Tässä tapauksessa kyse oli vain muutamista tuhansista euroista. Mies on*

myöntänyt anastaneensa meripelastusseuran varoja noin 26 000 euron edestä. Hän kuitenkin kiistää, että kyseessä olisi varsinainen kavallus. Ainakaan mies ei itse pidä tekoaan törkeänä. Hän myöntää väärentäneensä yhdistyksen tilikirjoja. Sen sijaan ravintolan rahoja hän ei myönnä ottaneensa. Miehellä on ravintolaa vastaan käynnissä erillinen oikeudenkäynti, jossa hän perää yhdistykseltä yhteensä 70 000 euron saatavia. (TS 02.09.2020)

Uutisessa kerrotaan, että syytteet koskevat törkeää kavallusta ja kavallusta. Nämä ovat siis rikoksia, joista syyttäjä vaatii oikeudessa syytetyille tuomiota. Uutisessa on mukana myös syyttäjän perusteluja vaatimukselleen, sillä sen mukaan syyttäjä muun muassa katsoo syytetyn vieneen meripelastusseuran varoja useiden vuosien ajan ja anastaneen varoja myös ravintolasta. Uutisesta ilmenee myös syytetyn vastaus syytteeseen eli hän kiistää syyllistyneensä kavallukseen tai ainakaan törkeään kavallukseen, minkä lisäksi siinä on mukana hänen perustelujaan. Syytetty muun muassa väittää, että hän vei seuralta varoja vain 26 000 euron edestä. Kaikki neljä tarkasteltua elementtiä ovat siis mukana rikosuutisessa.

Osapuolten näkemysten esiin tuomisessa tarkastelluissa rikosuutisissa merkitystä ei näyttänyt olevan sillä, miten paljon palstatilaa jutuille oli annettu. Kuten esimerkki 2 osoittaa, molempien osapuolten ääni oli saatu mukaan hyvinkin tiiviiseen tilaan.

- (2) Syyttäjä vaatii miehelle ehdollista vankeusrangaistusta törkeästä metsästysrikoksesta, sillä tämä ampui alle vuoden ikäisen karhun Kuusamossa viime elokuussa. Syyttäjän mukaan karhu oli poikkeuksellisen pienikokoinen, ja mies ampui sen noin 20 metrin etäisyydeltä. -Karhu on erityisesti suojeltu eläin. Alle vuoden ikäisen karhun metsästämiseen ei voida edes myöntää poikkeuslupaa, haastehakemuksessa sanotaan. Syytetty myöntää ampuneensa karhun, mutta kiistää rikoksen. Miehen mukaan hän ei tiennyt karhun olevan alle vuoden ikäinen. (KS 12.03.2020)

Esimerkissä 2 on mukana syyttäjän vaatimus perusteluineen. Siitä ilmenee, että hän vaatii syytetyille rangaistusta törkeästä metsästysrikoksesta muun muassa siksi, että syytetty ampui poikkeuksellisen pienikokoinen, alle vuoden ikäisen karhun, vaikka niin nuoren karhun ampumiseen ei voida myöntää poikkeuslupaa. Syytetyn kanta on myös

mukana uutisessa, kun siinä kerrotaan hänen kiistävän rikoksen ja perustelevan tätä sillä, ettei hän tiennyt karhun olevan alle vuoden vanha. Kuuden lauseen mittaiseen rikosuutiseen on siis saatu mukaan kummankin oikeudenkäynnin osapuolen näkemys perusteluineen mukaan.

Sekä syyttäjän että syytetyn näkemyksen esiin tuovia rikosuutisia voidaan pitää tasapuolisina. Niissä kuuluu sekä syyttäjän että syytetyn ääni. Rikosasia tulee vireille tuomioistuimeen useimmiten syyttäjän aloitteesta eli hänen vaatimuksensa perusteluineen ovat siten oikeudenkäynnin ytimessä. Syytetty puolestaan on syyttäjän vastapuoli oikeudessa ja myös hänen näkemyksellään on yhtä lailla ratkaiseva merkitys käsittelyssä. Näiden tietojen pohjalta tuomioistuin lopulta päättää, tuomitseeko se syytettynä olevan henkilön rikoksesta. Oikeuden tuomioonkin täytyy kirjoittaa, mitkä olivat asianosaisten eli useimmiten syyttäjän ja syytetyn vaatimukset asiassa *perusteineen*. Jos rikosuutisessa ei ole joko syyttäjän tai syytetyn näkemystä käsiteltävänä olevasta rikoksesta, antaa se yksipuolisen kuvan asiasta. Näistä syistä voidaan katsoa, että molempien näkemysten kertominen olisi lukijalle oleellisen tärkeää tietoa. Tällöin lukija saa käsiteltävänä olevasta asiasta olennaista tietoa eri näkökulmasta ja hän saa eväitä myös arvioida niin syyttäjän, syytetyn kuin tuomioistuimenkin toimintaa.

Tiilikka (2007, s. 581) on todennut, että syyttömyysolettama täytyy ottaa huomioon, kun kirjoitetaan keskeneräisistä rikosasioista. Hänen mukaansa teksti täytyy muotoilla niin, että se ei leimaa ketään syylliseksi jo ennen oikeuden päätöstä. Myös Nuutila (2006, s. 73–74) on katsonut, että uutisoinnissa pitäisi tuoda esiin tasapuolisesti sekä syyllisyyttä tukevat että sitä vastaan puhuvat seikat. Kivivuori ja Aalto-Setälä (2000, s.76) puolestaan ovat muistuttaneet, että rikosuutisoinnissa pitäisi antaa rikoksista, niiden uhreista, tekopaikoista ja rikollisuuteen vaikuttaneista seikoista monipuolinen ja realistinen kuva.

Kuriositeettina mainittakoon, että tutkimusaineistossa oli neljä sellaista uutista, joista ei käynyt ilmi kummankaan osapuolen näkemykset. Esimerkki 3 osoittaa tällaisen rikosuutisen.

- (3) Syyttäjä hakee kymmenen vuoden vankeusrangaistusta miehelle, jota syytetään toisen miehen hengiltä puukottamisesta Naantalissa tämän vuoden maaliskuussa. Varsinais-Suomen kärjäoikeus aloitti tapauksen käsittelyn keskiviikkona. Uhri ja puukottaja olivat olleet jälkimmäisen asunnolla, kun syytetty oli lyönyt tuttavaansa useita kertoja puukolla eri puolille kehoa. Uhri sai vammoja muun muassa rintakehänsä alaosaan sekä kurkunpäänsä yläosaan, ja useita pienempiä vammoja otsaan, käsiinsä ja muualle vartaloon. Lopulta sydämeen osunut isku aiheutti uhrin kuoleman. Todistajana oikeudessa kuullaan muun muassa uhrin lähisukulaista, joka oli paikalla asunnossa tapahtumien aikaan. Hän oli myös hakenut naapurustosta apua riitaisen tilanteen kärjistyttyä väkivallaksi. Puukottaja otettiin kiinni heti saman päivän aikana. Hänet vangittiin pari päivää myöhemmin, ja hän on pysynyt vangittuna siitä lähtien. (TS 09.07.2020)

Tästä rikosuutisesta ei käy esiin syytteen sisältö eli mikä on se rikos, mistä syyttäjä syytetylle hakee rangaistusta. Epäselväksi jää esimerkiksi se, vaatiiko syyttäjä tuomiota taposta vai vaikkapa murhasta ja millä hän perustelee tätä vaatimustaan. Rikosuutisessa ei myöskään kerrota, kiistääkö syytetty syytteensä vai myöntääkö hän sen ja millä perusteella.

Puolessa rikosuutisista siis oli molempien oikeudenkäynnin osapuolten näkemys mukana. Vastaavasti toisessa puolessa rikosuutisista näin ei ollut. Seuraavaksi katsotaan, kumman näkemys todennäköisemmin jäi pois rikosuutisesta: syyttäjän vai syytetyn.

5.1. Ei syyttäjän vaatimuksia tai perusteluja

Ensiksi analysoidaan syyttäjän esiintymistä rikosuutisissa. Taulukko 2 osoittaa, kuinka monessa rikosuutisessa syyttäjän vaatimus ei käynyt ilmi lainkaan.

Taulukko 2. Ei syyttäjän vaatimusta.

	Rikosuutisten määrä	Osuus kaikista (yht.174 kpl) rikosuutisista
Rikosuutisessa ei ole syyttäjän vaatimusta	19	11%

Aineistossa oli siis 19 sellaista uutista, joista ei käynyt ilmi, mistä rikoksesta syyttäjä syytetylle vaatii rangaistusta. Niiden osuus kaikista rikosuutisista oli siten 11 prosenttia. Esimerkki 4 osoittaa yhden tällaisen uutisen.

- (4) Syyttäjä vaatii ehdollista vankeusrangaistusta ja eläintenpitokieltoa naiselle, joka toi Venäjältä Suomeen susia ja koirasusia. Syyttäjän mukaan nainen pyrki hyötymään eläimistä taloudellisesti. Susien ja koirasusien lisäksi naisen tilalla oli muitakin eläimiä. Eläinten pitopaikat olivat syyttäjän mukaan likaisia ja puutteellisia. Lisäksi nainen pahoinpiteli eläimiä hakkaamalla niitä nyrkeillä ja ketjuilla, syytteessä sanotaan. Nainen kiistää kaikki syytteet. Asian valmisteluistunto alkoi keskiviikkona Kanta-Hämeen käräjäoikeudessa. (AL 17.09.2020)

Rikosuutisesta ei ilmene, mikä on se rikos tai ne rikokset, joista syyttäjä vaatii syytetylle rangaistusta. Siinä kerrotaan kyllä, että syytetty kiistää kaikki syytteensä mutta ei siis sitä, mitä nämä syytteet ovat. Sen sijaan uutisessa on mukana syyttäjän haluama seuraus syytetylle eli ehdollinen vankeusrangaistus ja eläintenpitokielto. Varsinaista vaatimusta siinä ei kuitenkaan ole.

Tutkimusaineistossa oli mukana myös sellaisia uutisia, joissa ei kerrota syyttäjän perusteluja hänen vaatimukselleen. Ne esitellään taulukossa 3.

Taulukko 3. Ei syyttäjän vaatimuksen perusteluja.

	Rikosuutisten määrä	Osuus kaikista (yht.174 kpl) rikosuutisista
Rikosuutisessa ei ole syyttäjän vaatimuksen perusteluja	27	16%

Syyttäjän vaatimuksen perustelu jäi siis puuttumaan 27 rikosuutisesta eli 16 prosentissa uutisia. Esimerkissä 5 on tällainen uutinen.

- (5) Juontaja, näyttelijä ja muusikko Roope Salminen ei kommentoinut seksuaalirikossyytettään torstaiamuna Helsingin kärjäoikeudessa. -Ikävä kyllä en tässä vaiheessa pysty kommentoimaan ennen oikeuden päätöstä, Salminen sanoi. Salmista syytetään pakottamisesta seksuaaliseen tekoon. Epäilty rikos tapahtui Helsingissä elokuussa 2015. Oikeudenkäynti järjestettiin suljetuin ovin. Myös sen haastehakemus ja Salmisen kirjallinen vastaus on salattu. Salminen kertoi syytteestään Instagram-tilillään viime vuoden joulukuussa. -Syyte liittyy minun ja toisen aikuisen välillä 2015 tapahtuneisiin asioihin. Olen ehdottomasti syytön. (AL 21.08.2020)

Esimerkkiuutisesta käy ilmi syyttäjän vaatimus eli se, että hän hakee syytetylle tuomiota pakottamisesta seksuaaliseen tekoon. Sen sijaan perusteluja tälle vaatimukselle ei kerrota. Uutisessa sanotaan tosin, että syytetty pitää itseään syyttömänä aiemmin sosiaalisessa mediassa tekemässään julkaisussa. Siinä ei kuitenkaan kerrota, kiistikö hän syytteen oikeudessa. Jutusta ilmenevä ”en kommentoi” ei ole vastaus syytteeseen oikeudessa.

Esimerkkiuutisesta 5 löytyy myös selitys sille, miksi syyttäjän vastauksen perustelu (ja myös syytetyn vastaus perusteluineen) eivät ole mukana siinä tai muissa samankaltaisissa rikosuutisissa. Siinä kerrotaan, että syyttäjän haastehakemus ja

syytetyn kirjallinen ennakkovastaus on määrätty pidettäväksi salassa. Niistä ilmenisivät syyttäjän perustelu ja syytetyn vastaus, mutta ne ovat siis salaiseksi määrättyjä asiakirjoja, eikä toimittajilla ole ollut mahdollisuutta hyödyntää niiden sisältöä uutisoinnissaan.

Tämä on varsin tyypillistä esimerkiksi seksuaalirikosoikeudenkäyntejä koskevissa rikosuutisissa. Nämä käsittelyt pidetään lähes poikkeuksetta suljetuin ovin ilman yleisöä, asiakirjat salataan ja rikoksen uhrin henkilöllisyys määrätään pidettäväksi salassa (Pesonen, 2011, s. 20). Tällöin osapuolten näkemysten esiin tuominen ei käytännössä ole yleensä edes mahdollista. Tutkimusaineistossa oli useita samankaltaisia rikosuutisia, jotka käsitelivät salassa pidettäväksi määrättyjä oikeudenkäyntejä. Tämä siis selittää osaltaan sitä, minkä vuoksi niissä ei ollut tarkasteltuja elementtejä mukana.

5.2 Ei syytetyn vastausta tai perusteluja

Syytetyn näkemysten kertomatta jättäminen oli rikosuutisissa syyttäjän näkemysten kertomatta jättämistä yleisempää. Taulukko 4 kertoo tällaisten rikosuutisten määrän.

Taulukko 4. Ei syytetyn vastausta.

	Rikosuutisten määrä	Osuus kaikista (yht.174 kpl) rikosuutisista
Rikosuutisessa ei ole syytetyn vastausta	57	33%

Tutkimuksessa oli 57 sellaista rikosuutista, joista ei ilmennyt, kuinka syytetty vastaa syyttäjän vaatimuksiin. Siis yli kolmanneksessa rikosuutisia ei kerrottu sitä, onko syytettynä oleva henkilö omasta mielestään syytön vai syyllinen häntä vastaan nostettuihin syytteisiin. Esimerkki 6 valaisee tyypillistä asetelmaa.

- (6) *Syyttäjä vaatii neljälle turkulaismiehelle tuomiota laittomasta uhkauksesta. Syytteen mukaan miehet uhkasivat tappa erään miehen. Miestä uhattiin tappamisella ja palkkamurhalla. Syyttäjän mukaan uhri myös hakattiin ja häntä jahdattiin vauhdikkaassa takaa-ajossa autolla. Syytetyt miehet pyörittävät yritysrypystä Turussa. Heidän omistuksessaan on niin elintarvikeliikkeitä kuin kahvila Turun keskustassa. Syyttäjän mukaan yrittäjäperheen jäsenet uhkailivat uhriaan sekä kasvotusten että puhelimitse. Uhkailuja välitettiin myös uhrin lähipiirin kautta. Epäillyt rikokset sijoittuvat vuoden 2017 keväälle ja kesälle. Syytteen mukaan uhrilla oli perusteltu syy pelätä turvallisuutensa puolesta, semminkin kun hänet hakattiin toukokuussa 2017. Myös tätä tapausta oikeus tutkii. Syytteen mukaan kaksi miestä pahoinpiteli uhrin hakkaamalla kepeillä. Toinen epäillyistä hakkaajista on myös syytettynä uhkailusta. Pahoinpitelyä seuraavana päivänä kaksi syytetyistä ajoi uhria takaa pakettiautolla. Vauhdikas takaa-ajo kulki Piispanristiltä Harittuun ja Uudenmaankadulle. Syytetyt yrittivät muun muassa kiilata jahdattavan auton eteen. Ajojahti tapahtui iltapäiväaikaan ja ainakin yksi sivullinen autoilija loukkaantui lievästi. Molempia miehiä syytetään törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta. Syyttäjä vaatii myös jahdatulle tuomiota törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta. Hän vetoaa siihen, että häntä ajettiin takaa. Jutun käsittely alkoi Varsinais-Suomen kärjäoikeudessa keskiviikkona. Syyttäjä vaatii neljälle uhkailijalle ja yhdelle pahoinpitelijälle ehdollista vankeusrangaistusta. Uhrin tuomioksi riittäisi sakkorangaistus. (TS 05.03.2020)*

Rikosuutisessa on kursivilla esitelty syyttäjän vaatimuksia ja lukuisia näkemyksiä eli hän hakee vyyhdessä tuomioita laittomasta uhkauksesta ja törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta. Lisäksi siinä käydään läpi useita syyttäjän perusteluja vaatimuksilleen. Syytettyjen osalta sen sijaan ei kerrota, miten he vastaavat syytteisiin. Ovatko he mielestään syyllisiä vai syyttömiä? Tätä ei kerrota rikosuutisessa, vaikka siinä yksilöidään syytetyt varsin tarkasti. Uutisessa kerrotaan muun muassa siitä, että syytetyt pyörittävät yritysrypystä Turussa ja he omistavat sekä elintarvikeliikkeitä että kahvilan kaupungin keskustassa. Näiden tietojen valossa on mahdollista, että syytetyt saattavat tulla jopa

tunnistetuiksi rikosuutisesta. Tästä huolimatta heidän kantaansa syytteisiin ei ole lainkaan mukana rikosuutisessa.

Syytetyn vastauksen kertomatta jättämistä yleisempää oli se, että rikosuutisessa ei ollut syytetyn vastauksen perusteluja. Taulukossa 5 näkyy tällaisten rikosuutisten osuus kaikista aineiston uutisista.

Taulukko 5. Ei syytetyn vastauksen perusteluja.

	Rikosuutisten määrä	Osuus kaikista (yht.174 kpl) rikosuutisista
Rikosuutisessa ei ole syytetyn vastauksen perusteluja	70	40%

Rikosuutisista 70 oli sellaisia, että niissä ei kerrottu syytetyn perusteluja eli sitä, millä perusteella syytetty katsoo olevansa syytön tai syyllinen häntä vastaan nostettuihin syytteisiin. Tällaisia rikosuutisia oli aineistossa siis 40 prosenttia. Esimerkki 7 kuvastaa tällaista uutista.

- (7) Syyttäjä vaatii kahdelle naiselle ja neljälle miehelle ehdotonta vankeutta laajassa rikoskokonaisuudessa, jossa syyttäjän mukaan pidettiin kolmea miestä vankina yksityisasunnossa Kemissä. Pisimmän törkeän vapaudenriiston uhriksi joutui syyttäjän mukaan 49-vuotias mies. Lapin käräjäoikeuteen toimitetun haastehakemuksen mukaan neljä joukkion jäsentä sulki miehen asuntoon noin kahdeksi vuodeksi, elokuusta 2015 lokakuuhun 2017. Miestä pidettiin patteriin sidottuna nippusiteillä. Toista miesuhria pidettiin syytteen mukaan vankina tammikuussa 2018 kolmen viikon ajan. Kolmas uhri oli syyttäjän mukaan vankina syyskuussa 2017 parin viikon ajan. Kaikki syytetyt kiistävät syyllistyneensä rikoksiin. (HS 11.02.2020)

Rikosuutisessa kerrotaan, että syyttäjä vaatii tuomiota törkeästä vapaudenriistosta ja siinä on syyttäjän perusteluja vaatimuksilleen. Uutisessa kerrotaan myös se, että kaikki syytetyt kiistävät syyllistyneensä rikoksiin. Sen sijaan perusteluja tälle syytteen kiistämislle ei tuoda ilmi.

Syytetytyn näkemyksen kertomatta jättämiselle voi olla useita syitä. Esimerkki 7:ssä käsitelty rikosuutinen on Helsingin Sanomissa julkaistu uutinen, joka koskee Lapin käräjäoikeudessa meneillään olevaa rikosasiaa. Siinä viitataan syyttäjän haastehakemukseen ja vaikuttaa siltä, että se on laadittu yksinomaan kyseisen asiakirjan pohjalta. Toimittaja ei tällöin esimerkiksi ole tilannut käräjäoikeudelta syytettyjen kirjallisia ennakkovastauksia, joista olisi todennäköisesti käynyt ilmi heidän kiistämisensä perusteet.

Sekin on mahdollista, että vastaukset on kyllä tilattu, mutta syytä tai toisesta niitä ei ole toimitettu toimittajalle. Tämä voi selittyä esimerkiksi käräjäsihteerin inhimillisellä erehdyksellä eli hän unohtaa toimittaa sen toimittajalle. Myös se on mahdollista, että kirjallisia ennakkovastauksia ei ole laadittu lainkaan. Taustalla voi olla esimerkiksi resurssisyitä. Syyttäjän näkemyksen sisältävä haastehakemus on rikosprosessin pakollinen asiakirja, sillä asia tulee vireille käräjäoikeuteen juuri syyttäjän haastehakemuksella. Syytetytyn sen sijaan ei yleensä ole pakko antaa siihen vastausta, vaan näkemyksen voi kertoa myös suullisesti oikeuskäsittelyssä. Tulos voi siten kertoa siitä, että kirjallista ennakkovastausta ei ole yksinkertaisesti laadittu. Syyttäjälaitos on valtion organisaatio, johon kuuluvilla ammatikseen oikeudessa esiintyvillä syyttäjillä on aivan erilaiset resurssit laatia oikeudessa tarvittavia asiakirjoja. Syytetyllä on harvoin kokemusta ja osaamista ennakkovastauksen laatimiseen ja sen laadittaminen avustajalla voi olla myös kustannuskysymys (Fredman, 2013, s. 584). Jos vastausta ei siis ole laadittu, ei sitä voida myöskään hyödyntää uutisoinnissa.

Selitystä voidaan hakea myös siitä, että toimittajat eivät aina hoksaa tilata ennakkovastauksia, vaikka ne olisikin laadittu. Rikosuutisia kirjoittavat myös muutkin kuin kokeneet, jopa vuosikymmeniä alaa seuranneet oikeustoimittajat ja esimerkiksi kesäaikaan uutisen saattaa laatia vasta uransa alkuvaiheessa oleva kesätoimittaja. Voi olla, että syyttäjän haastehakemus on hänelle käsitteenä tuttu, mutta syytetyn kirjallinen ennakkovastaus ei. Uutisoinnissa ei luonnollisestikaan voida hyödyntää asiakirjaa, jonka olemassaolosta ei ole tietoa.

Syytettyjen näkemyksen puuttuminen voi selittyä myös esimerkiksi sillä, ettei toimittaja ole saanut heidän avustajiensa nimiä tietoonsa. Oikeus lähettää tiedotusvälineille niin kutsuttuja juttuluetteloja tulevista oikeudenkäynneistä. Noissa juttuluetteloissa kerrotaan muun muassa käsiteltäväksi tuleva rikos, käsittelypäivä ja syyttäjän nimi, mutta ei syytetyn avustajan nimeä. Tuossa vaiheessa syytetyllä ei välttämättä edes ole vielä avustajaa tai hän ei halua sellaista lainkaan, vaan hän saattaa puolustaa itse itseään oikeudessa. Syytetty voi olla myös vangittuna, minkä vuoksi hänen itsensä tavoittaminen rikosuutista tehdessä esimerkiksi puhelin- tai sähköpostihaastatteluun on käytännössä mahdotonta. Avustaja puolestaan saattaa olla kiinni toisessa oikeudenkäynnissä ja tämän vuoksi tavoittamattomissa. Rikosuutisissa ei tällöin ole syytetyn näkemystä siksi, että toimittaja ei ole saanut sitä häneltä tai hänen avustajaltaan tiedokseen.

Huomionarvoista esimerkki 7:n kohdalla on se, että sen julkaisut lehti teki samasta oikeudenkäynnistä vielä kaksi muuta rikosuutista. Niistä toisessa haastateltiin syyttäjää ja käytiin vieläkin tarkemmin läpi syyttäjän käsitystä tapahtumista. Toisessa uutisessa puolestaan valotettiin kyseistä rikostapausta tarkemmin julkiseksi tulleen esitutkimusmateriaalin perusteella. Myöskään näissä kahdessa muussa samaa oikeudenkäyntiä koskeneessa jatkouutisessa ei kerrottu, millä perusteella syytetyt pitävät itseään syyttöminä. Lehdessä oli siis toisin sanoen kolme uutista samasta

keskeneräisestä oikeudenkäynnistä, ja niissä yhdessäkään ei kerrottu syytettyjen näkemystä syytteidensä kiistämiselle.

5.3 Syyttäjältä sekä vaatimus että perustelut

Syyttäjä näyttäisi siis olevan oikeudenkäynnin osapuolista se, jonka näkemys jää syytettyä harvemmin puuttumaan rikosuutisista. Toisin sanoen syyttäjän kannan esiintyminen rikosuutisissa on todennäköisempää kuin syytetyn. Tätä käsitystä vahvistavat sellaiset aineiston rikosuutiset, joissa on mukana sekä syyttäjän vaatimus että sen perustelu, mutta syytetyn osalta ei kerrota tämän vastausta tai sen perusteluja. Tätä katsotaan taulukossa 6.

Taulukko 6. Ei syytetyn vastausta tai sen perusteluja tai niistä kumpaakaan.

	Rikosuutisten määrä	Osuus kaikista (yht.174 kpl) rikosuutisista
Syyttäjän vaatimus ja syyttäjän vaatimuksen perustelu ovat rikosuutisessa, mutta siinä ei ole joko syytetyn vastausta tai sen perusteluja	45	26%
Syyttäjän vaatimus ja syyttäjän vaatimuksen perustelu ovat rikosuutisessa, mutta siinä ei ole syytetyn vastausta eikä sen perusteluja	26	15%

Aineistossa oli kaikkiaan 45 sellaista rikosuutista, joista kävi ilmi sekä syyttäjän vaatimukset että vaatimusten perustelut eli ne molemmat ovat mukana, mutta vastaavasti syytetyn vastaukselle tai sen perusteluille ei ole annettu jutuissa lainkaan tilaa. Jompikumpi niistä ei siten ollut mukana yli neljänneksessä rikosuutisia. Esimerkki

8 kuvastaa rikosuutista, jossa on mukana syyttäjän vaatimus perusteluineen, mutta syytetyn osalta siinä ei ole hänen vastaustaan.

- (8) Tamperelaismiestä syytetään 85-vuotiaan anoppinsa taposta. Syytteessä kuvattu teko tapahtui Tampereella 18. heinäkuuta osapuolten yhteisessä asunnossa. Syyttäjän mukaan mies tönäisi anoppiaan niin, että tämä kaatui päin lasivetriiniä ja siitä maahan. Tämän jälkeen mies potki ja löi maassa ollutta naista pään ja ylävartalon alueelle. Väkivallasta aiheutui naiselle muun muassa useita murtumia ylävartaloon, aivoruhjeita ja kaulaydinvaurio. Nainen kuoli vammoihinsa sairaalassa hieman yli kaksi viikkoa teon jälkeen. Poliisi otti miehen kiinni heti tapahtumien jälkeen ja hänet vangittiin epäiltynä törkeästä pahoinpitelystä. Asiaa käsiteltiin Pirkanmaan käräjäoikeudessa tiistaina. Mies myönsi aiheuttaneensa anoppinsa vammat. Syyttäjä vaatii 55-vuotiaalle miehelle ehdotonta vankeusrangaistusta taposta. Vaihtoehtoisina syytteinä miehelle vaaditaan rangaistusta törkeästä pahoinpitelystä ja törkeästä kuolemantuottamuksesta. Mies määrättiin Pirkanmaan käräjäoikeuden päätöksellä mielentilatutkimukseen. Välituomio annetaan 9. lokakuuta. (AL 08.10.2020)

Tässä rikosuutisessa kerrotaan, että syyttäjä hakee ensisijaisesti tuomiota taposta. Hän perustelee tätä muun muassa sillä, että syytetty tönäisi uhriaan niin että tämä kaatui, minkä jälkeen hän potki ja löi tätä päähän ja ylävartaloon. Syytetyn osalta uutisessa kerrotaan kyllä se, että hän myöntää aiheuttaneensa vammat. Sen sijaan siinä ei sanota sitä, myöntääkö hän syyllystyneensä teollaan tappoon vaiko kenties esimerkiksi törkeään pahoinpitelyyn.

Esimerkissä 9 puolestaan on rikosuutinen, jossa kerrotaan syyttäjän vaatimus ja sen perustelut ja myös syytetyn vastaus. Syytetyn vastauksen perusteluja sen sijaan siinä ei tuoda ilmi.

- (9) Syyttäjä vaatii viiden kuukauden vankeusrangaistusta suojelupoliisin (supo) entiselle työntekijälle. Mies haki syyttäjän mukaan supon järjestelmistä tietoja käytettäväksi omassa kirjassaan. – Syytetty on oikeudettomasti ja julkistamistarkoituksessa hankkinut tietoja seikoista, jotka on Suomen ulkoisen turvallisuuden vuoksi määrätty salassa pidettäväksi tai jotka hänen tietensä ovat sen laatuista, että niiden paljastaminen on omiaan aiheuttamaan vakavaa vahinkoa Suomen turvallisuudelle tai ulkomaansuhteille, haastehakemuksessa sanotaan. Syyttäjän mukaan mies teki vuoden 2015 heinä-lokakuussa supon järjestelmään yhteensä 49

kyselyä ja 102 selausta, jotka eivät liittyneet hänen työtehtäviinsä. Tietoja mies tallensi syyttäjän mukaan omalle pilvipalvelimelleen. Syyttäjä katsoo, että tietoja oli määrä hyödyntää miehen kirjassa. Esitutkinnan tehnyt keskusrikospoliisi kertoi aiemmin, että sen näkemyksen mukaan haetut tiedot olisivat voineet väärin käsiin joutuessaan olla vahingollisia tai haitallisia valtion tai kansallisen turvallisuuden kannalta. Syyttäjä Juha-Mikko Hämäläinen ei istunnon jälkeen kommentoinut, epäilläkö tietojen levinneen epäillyltä eteenpäin. Miestä syytetään virkavelvollisuuden rikkomisesta ja turvallisuussalaisuuden paljastamisesta. Syyttäjän mukaan rangaistus voidaan määrätä ehdollisena. Syytetty kiistää syytteet ja vaatii niiden hylkäämistä. Asiasta järjestettiin torstaina valmisteluistunto. Pääkäsittely tullaan järjestämään toukokuussa suljetuin ovin. (KS 10.1.2020)

Tässä uutisessa kerrotaan syyttäjän vaatimus eli hän hakee rangaistusta virkavelvollisuuden rikkomisesta ja turvallisuussalaisuuden paljastamisesta. Hän perustelee tätä muun muassa sillä, että syytetty on syyttäjän mukaan tehnyt työtehtäviinsä liittymättömiä työhakuja. Syytetyn osalta kerrotaan, että hän kiistää syytteensä mutta ei sitä, millä perusteella.

Aineistossa oli myös 26 sellaista uutista, joissa oli mukana syyttäjän osalta sekä tämän vaatimus että vastaus, mutta syytetyltä ei niistä kumpaakaan. Käytännössä tällaisissa uutisissa tilaa annetaan vain ja ainoastaan syyttäjän näkemyksille eli hän pääsee yksin ääneen rikosuutisissa. Niitä oli siis yhteensä 15 prosenttia aineiston uutisista. Tällaisesta asetelmasta kertoo esimerkki 10.

(10) Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa luettiin perjantaina murhasyyte 33-vuotiaalle miehelle Vantaan Kivistössä tapahtuneesta puukotuksesta. Syyttäjän mukaan mies iski toista miestä veitsellä yli 20 kertaa ylävartaloon. Veriteko tapahtui puolen päivän aikoihin perjantaina 8. toukokuuta kolmannen miehen asunnossa. Syyttäjän mukaan syytetty tuli asunnolle tietoisena siitä, että uhri oleskeli siellä. Miehellä oli mukanaan veitsi, jonka hän oli ottanut toisesta asunnosta, syytteessä sanotaan. Syyttäjän mukaan mies löi ensin uhria nyrkillä. Sitten hän otti esille veitsen ja uhkasi suusanallisesti tappaa uhrin. Silloin uhri syyttäjän mukaan kehotti paikalla ollutta asunnon asukasta poistumaan. Syyttäjän mukaan mies aloitti uhrin puukottamisen asunnossa ja jatkoi sitä vielä rappukäytävässä, mihin uhri pääsi pakenemaan. Lopetettuaan väkivallan mies haki kenkensä asunnosta

ja poistui paikalta. Uhri kuoli vammoihinsa rappukäytävässä saamastaan ensiavusta huolimatta. Syyttäjän mukaan tekoa on pidettävä törkeänä, koska se tehtiin vakaasti harkiten ja erityisen raa'alla ja julmalla tavalla. Syytteen mukaan syytetty oli ennen tekoaan kertonut aikovansa tappaa useita ihmisiä saamiensa kielteisten turvapaikkapäätösten takia. Lisäksi hän saapui asuntoon veitsellä varustautuneena ja jatkoi uhrin puukottamista, vaikka tämä yritti paeta. Syyttäjän mukaan uhrissa ei todettu tyypillisiä puolustautumisvammoja, joten teon on täytynyt tulla tälle yllätyksenä. Poliisi on aiemmin kertonut, että verinen mies oli tullut ulos asunnosta Spinellikujalla ja kertonut tappaneensa ihmisen. Sivullinen soitti hätäkeskukseen. Syyttäjä vaatii miehelle elinkautista vankeusrangaistusta murhasta. Miehelle tehtiin esitutkinnan aikana mielentilatutkimus, johon oikeus ottaa kantaa tuomiossaan myöhemmin. (HS 28.11.2020)

Tämä rikosuutinen rakentuu puhtaasti syyttäjän vaatimuksen ja sen perustelujen eli syyttäjän näkemyksen varaan. Siinä kerrotaan muun muassa, että syyttäjä vaatii tuomiota murhasta ja uutisessa perustellaan seikkaperäisesti tätä vaatimusta. Siinä selitetään esimerkiksi sitä, minkä vuoksi rikosta on syyttäjän mielestä pidettävä törkeänä. Mutta syytetyn kantaa syytteisiin siinä ei kerrota, eikä siinä kerrota myöskään syytetyn perusteluja hänen näkemykselleen, vaikka hänelle vaaditaan pisintä mahdollista eli elinkautista vankeustuomiota.

Sille, miksi syyttäjä pääsee kerrotulla tavalla joko yksin tai ainakin syytettyä voimakkaammin ääneen rikosuutisissa, voi olla useita selityksiä. Syyttäjää saatetaan esimerkiksi pitää jollain tavalla arvovaltaisempana lähteenä kuin syytettyä ja tästä syystä juuri syyttäjän näkemys tuodaan vahvemmin esiin. Esimerkiksi Noppari ja muut (2005, s. 32–33) ovat katsoneet, että faktojen uskottavuutta uutisessa voidaan vahvistaa esittämällä ne arvovaltaisen lähteen sanomana. Myös Hall ja muut (1978, s. 58–59) ovat katsoneet, että ammattimaisen journalismin täytyy käyttää etuoikeutetussa ja vaikutusvaltaisessa asemassa olevia lähteitä ollakseen vakuuttavaa. Heidän mukaansa nämä lähteet luovat ensisijaisen määritelmän ja tulkinnan tapahtumasta. Nämä ensisijaiset määrittelijät saavat suhteettoman ison aseman tiedotusvälineiden tiedonlähteinä.

Samansuuntaista näkemystä tukee myös Shulenbergin ja muiden (2014, s. 265–267) käsittelemä uskottavuuden hierarkia. Heidän mukaansa uskottavuuden hierarkia on kehys, jolla määritellään muun muassa se, kuka saa määritellä todellisuutta ja mikä totuus ylipäättään on. Korkeimmalle arvoetuilla ryhmillä on oikeus määritellä ja tulkita tapahtumia. Esimerkiksi poliisia on pidetty tällaisena tiedon portinvartijana. Uskottavuuden hierarkian käsite on lähtöisin alun perin Beckeriltä (1967). Beckerin mukaan sillä tarkoitetaan sitä, että missä tahansa yhteisössä on itsestään selvää, että ylempänä arvoasemassa olevilla on oikeus määritellä, miten asiat todellisuudessa ovat (emt. s. 251, lainattu teoksesta Greer & McLaughlin, 2010, s. 25). Myös esimerkiksi Plouhgman (2002) on katsonut, että uskottavuus ja oikeus tulla kuulluksi jakautuvat eri tavoin sosiaalijärjestelmissä eli näin ollen uskottavuuden hierarkia todella on olemassa. Siten syyttäjän suosimista tutkimusaineiston rikosuutisissa voisi selittää se, että syyttäjän katsotaan olevan syytettyä ylempänä uskottavuuden hierarkiassa ja tästä syystä syyttäjällä on syytettyä suurempi uskottavuus ja oikeus tulla kuulluksi rikosuutisissa.

Syytetyn näkemyksen kertomatta jättämisen taustalla voi olla myös lähdekritiikkiä. Rikoksesta syytetty ei ole oikeudessa velvollinen pysymään totuudessa eikä hänen myöskään tarvitse selvittää omaa asiaansa. Saattaa olla, että syytetyn kohdalla toimittajat ovat korostetun kriittisiä. Joskus syytetyn näkemyksen kertomatta jättäminen rikosuutisessa voi selittyä myös sillä, että hän ei ole vielä päässyt ääneen oikeudenkäynnissä. Kyseessä saattaa esimerkiksi olla jopa kuukausia kestävä oikeudenkäynti, jonka myöhemmässä vaiheessa syytetty saa kertoa oman käsityksensä tapahtumiin. Jos syytteitä on paljon, yksinomaan haastehakemuksen lukeminen voi kestää oikeudessa useita päiviä. Joissain tutkimusaineiston uutisissa tämä oli myös tuotu esiin eli niissä oli kerrottu, että syytetyn ja hänen puolustuksensa näkemyksiä tullaan kuulemaan vasta myöhemmin. Näin on tehty esimerkissä 11.

(11) Huumeita, aseita, rahaa, väkivaltaa ja talonrakennusprojekti. Näitä on syytteiden mukaan kuulunut rikollisjärjestö United Brotherhoodin (UB) johtajan elämään viime vuosien aikana. Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa maanantaina alkaneessa oikeudenkäynnissä päästiin UB:n johtajan talousrikossyytteiden käsittelyyn. Syyttäjän mukaan Tero Haapalainen hankki itselleen bulvaanijärjestelyn avulla kiinteistön Porvoosta. Erilaisin järjestelyin kiinteistölle perustettiin syyttäjän mukaan asunto-osakeyhtiö ja rakennutettiin kaksi omakotitaloa ja autotalli. Rakennusprojektilla pyrittiin pesemään rikollista rahaa. Toiminta oli järjestetty välikäsien kautta Holopaisen omistusoikeuden piilottamiseksi, syyttäjä katsoo. Myös rakennustöissä epäillään rikoksia, ja syyttäjän mukaan Holopainen on muun muassa väkivalloin vaatinut alennusta lvi-urakoitsijan laskuun. Syyttäjä vaatii Holopaiselle 13 vuoden vankeusrangaistusta. *Holopaisen puolustus ei maanantaina vielä päässyt ääneen, vaan hänen kantansa syytteisiin on määrä kuulla tiistaina.* Talonrakennusprojektiin liittyvän epäillyn törkeän rahanpesun, törkeän petoksen ja muiden rikosten lisäksi Holopaiselle vaaditaan rangaistusta muun muassa törkeistä huumausaine- ja ampumaserikoksista. Syyttäjän mukaan hän on määrännyt kymmenien kilojen amfetamiinikaupasta. Yksi yksittäinen huume-erä oli syyttäjän mukaan 27 kilon kokoinen. Yksi syytekohtista koskee huumeiden viemistä pääkaupunkiseudulta Jyväskylään. Syyttäjän mukaan Jyväskylässä levitettiin amfetamiinia ainakin kilon verran. Paluumatkalla miehen auto pysäytettiin epäillyn liikenne rikoksen takia, ja autosta löytyi 12 000 euroa käteistä ja jakelulista, syytteessä sanotaan. Amfetamiinin lisäksi Holopaisen syytetään pitäneen hallussaan toisen jäsenen kanssa 1700:aa ekstaasitablettia. Epäillyt ampumaserikokset koskevat muun muassa konepistoolien, kiväärien ja haulikkojen hallussapitoa. Maanantaina alkanut oikeudenkäynti jatkuu lokakuuhun asti. Holopaisen ohella syytteessä on liki 40 ihmistä ja syytekohtia on lukuisia. Esitutinnan aikana KRP kertoi, että rikoksesta epäiltyjä oli yli 50, joista United Brotherhoodiin tai sen alajärjestö Bad Unionin (BU) jäseniksi epäiltyjä oli alle puolet. Holopainen on viranomaisten mukaan yksi vuonna 2010 perustetun United Brotherhoodin perustajista ja johtanut rikollisryhmää vuodesta 2016. Käräjäoikeudessa on parhaillaan vireillä Poliisihallituksen ja erikoissyyttäjän kanne UB:n lakkauttamiseksi. UB ja BU on tällä hetkellä määrätty väliaikaiseen toimintakieltoon. (KS 02.06.2020)

Tässä pitkässä rikosuutisessa käydään yksityiskohtaisesti läpi syyttäjän vaatimuksia ja sen perusteluja. Uutisessa kerrotaan muun muassa siitä, kuinka syyttäjä hakee syytetyille tuomiota törkeästä rahanpesusta, törkeästä petoksesta ja sekä useista muista rikoksista. Siinä ruoditaan myös syyttäjän perusteluja vaatimuksilleen eli syyttäjä väittää syytetyn muun muassa tehneen bulvaanijärjestelyn ja katsoo tämän määränneen kymmenien

kilojen huumekaupasta. Syytetty mainitaan uutisessa nimeltä, mutta hänen näkemyksiään ei tuoda ilmi lainkaan. Uutisessa on korostettu kursiiilla se, että syytetyn puolustusta ei ole vielä kuultu lainkaan oikeudessa vaan se on edessä myöhemmin. Tämä selittää sitä, miksi syytetyn näkemys ei ole läsnä vielä tässä uutisessa.

5.4 Syytetyltä sekä vaatimus että perustelut

Selvästi harvinaisempaa aineiston uutisissa oli se, että vain syytetyn ääni kuuluu rikosuutisissa. Taulukko 7 osoittaa sellaiset uutiset, joissa oli mukana syytetyn osalta sekä tämän vastaus että sen perustelut, mutta syyttäjän osalta siinä ei ole joko hänen vaatimustaan, sen perusteluja tai niistä kumpaakaan.

Taulukko 7. Ei syyttäjän vaatimusta, sen perusteluja tai niistä kumpaakaan.

	Rikosuutisten määrä	Osuus kaikista (yht.174 kpl) rikosuutisista
Syytetyn vastaus ja syytetyn vastauksen perustelu ovat rikosuutisessa, mutta siinä ei ole joko syyttäjän vaatimusta tai sen perusteluja	5	3%
Syytetyn vastaus ja syytetyn vastauksen perustelu ovat rikosuutisessa, mutta siinä ei ole syyttäjän vaatimusta eikä sen perusteluja	0	0

Aineistossa ei siis ollut ainuttakaan sellaista uutista, jossa olisi ollut syytetyn osalta sekä hänen vastauksensa että sen perustelut, mutta syyttäjän osalta sekä tämän vaatimus että vastaus olisivat jääneet puuttumaan. Sen sijaan materiaalissa oli viisi rikosuutista, joissa oli syytetyn vastauksen ja tämän perustelujen lisäksi joko syyttäjän vaatimus tai sen perustelu mukana eli jompikumpi niistä puuttui. Esimerkissä 12 on tällainen uutinen.

(12) Pohjois-Savon käräjäoikeus alkoi maanantaina käsitellä Kuopion kahden vuoden takaista bussiturmaa. Onnettomuudessa kuoli neljä ihmistä ja loukkaantui yli kaksikymmentä. Bussia kuljettanutta vuonna 1951 syntynyttä miestä syytetään törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta, neljästä törkeästä kuolemantuottamuksesta ja 13 törkeästä vammantuottamuksesta. Syyttäjä vaatii kuljettajalle kahden vuoden ja kuuden kuukauden mittaista ehdotonta vankeusrangaistusta. Oikeudenkäynti käydään Kuopiossa, mutta käräjäoikeudesta on videoyhteys Lapin käräjäoikeuden Kemin ja Rovaniemen toimipisteisiin. Maanantaina kuljettaja oli asianajajansa kanssa läsnä oikeudenkäynnissä videoyhteyden välityksellä Kemistä käsin. Oikeus päätti istuntonsa jo kello kahden jälkeen iltapäivällä. Maanantaina ehdittiin käydä läpi kaikki kirjalliset todisteet. Oikeudelle näytettiin muun muassa linja-auton sisällä otettuja kuvia, joista näkyy pahoin vaurioitunut matkustamo. Maanantaina oikeudessa käsiteltiin myös syytetystä annettuja lääkärinlausuntoja, jotka käytiin läpi ilman yleisön läsnäoloa. Bussiturman oikeuskäsittely jatkuu tiistaiaamuna. Silloin oikeudessa kuullaan onnettomuuden uhreja ja syytettynä olevaa kuljettajaa. Kuljettajan vastauksen mukaan hän ei ole ajon aikana laiminlyönyt riittävän tarkkaavaisuuden ja vireystilan säilyttämistä. Kuljettajan mukaan turmaan ovat vaikuttaneet liikenneolosuhteet, kuten rampin lyhyys, nopeusrajoitusta ilmaisevien liikennemerkkien puute, moottoritien ja rampin väliin kasvanut puusto ja auringonpaisteen aiheuttama häikäisy. Kuljettaja kiistää syyllistyneensä törkeisiin rikoksiin. Hän myöntää syyllistyneensä perusmuotoiseen liikenneturvallisuuden vaarantamiseen sekä perusmuotoisiin kuolemantuottamuksiin ja vammantuottamuksiin. Vakuutusyhtiö on vaatinut kuljettajaa korvaamaan tapahtuneita vahinkoja takautuvasti lähes 400 000 euroa. Syytetty kuljettaja ei kiistä vakuutusyhtiön maksamia korvausmääriä. Hän kuitenkin esittää korvauksen sovittelua nollaan euroon, koska katsoo, että ei ole aiheuttanut vahinkoja törkeästä huolimattomuudesta. Lisäksi vaatimus on kuljettajan mukaan hänen taloudellisiin oloihinsa nähden kohtuuttoman raskas. (HS 17.11.2020)

Uutisessa kerrotaan kaikki ne rikokset, joista syyttäjä hakee syytetylle rangaistusta. Syyttäjän vaatimus on siten mukana uutisessa. Siinä kerrotaan myös syytetyn vastaus syytteisiin eli hän kiistää syyllistyneensä törkeisiin rikoksiin. Syytetty perustelee vastaustaan muun muassa sillä, ettei hän laiminlyönyt tarkkaavaisvelvollisuuttaan ja hän nostaa esiin turmaan vaikuttaneita tekijöitä. Syyttäjän osalta uutisessa sen sijaan ei ole mukana perusteluja hänen vaatimuksilleen.

Syyttäjän näkemyksen kertomatta jättämiselle voi yrittää hakea selitystä esimerkiksi luvussa 3 kuvatusta rikosuutisoinnin muutoksista. Uutisissa käsitellään asioita yhä useammin henkilöiden kautta ja heidän subjektiiviset kokemuksensa sekä tunteet ovat nousseet faktojen rinnalle. Syyttäjä on viranomainen, kun taas syytetty on rikoksesta epäiltynä oleva henkilö ja voi olla, että hänen näkemyksensä korostamisella yritetään lisätä rikosuutisen kiinnostavuutta. Ratkaisuissa voi heijastua myös esimerkiksi pyrkimys oikeusvaltioperiaatteen korostamiseen, jolloin syytetyn näkemys tuodaan vahvennetusti esiin osoituksena syyttömyysolettaman kunnioittamisesta. Tällä alleviivaamisella vältetään riskiä mediakäräjöintiin sortumisesta.

6 Päätäntö

Tässä tutkimuksen lopettavassa luvussa tehdään johtopäätöksiä työn keskeisimmistä tuloksista ja pohditaan niille erilaisia syitä sekä niiden herättämiä kysymyksiä. Lisäksi luvussa nostetaan esiin jatkotutkimusehdotuksia.

Tässä työssä analysoitiin neljän suomalaisen sanomalehden keskeneräisiä oikeudenkäyntejä koskevia rikosuutisia. Siinä käytiin läpi 174 vuonna 2020 Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa, Keskisuomalaisessa ja Turun sanomissa julkaistua rikosuutista. Ne luokiteltiin ja niistä tarkasteltiin sisällön erittelyn avulla neljää seikkaa eli sitä, tuodaanko niissä esiin syyttäjän vaatimus, syyttäjän vaatimuksen perustelu, syytetyn vastaus ja syytetyn vastauksen perustelu. Tavoitteena oli löytää selvyyttä siihen, kenen ääni kuuluu rikosuutisissa. Tavoite täyttyi ja vastaus on selvillä: syyttäjän ja syytetyn.

Tulokset osoittivat, että puolessa tarkastelluista rikosuutisista kerrottiin, mitä syyttäjä vaatii, millä perusteella, miten syytetty vastaa syytteisiin ja miten hän perustelee vastaustaan. Jos rikosuutisesta ei kuitenkaan ollut jommankumman näkemystä, se oli hieman useammin syytetyn kuin syyttäjän. 11 prosentissa rikosuutisia ei kerrottu syyttäjän vaatimuksia ja 16 prosentissa ei ollut mukana syyttäjän perusteluja vaatimuksilleen. Vastaavasti 33 prosentissa rikosuutisia ei tuotu esiin syytetyn vastausta syytteisiin ja 40 prosentissa rikosuutisia ei kerrottu syytetyn perusteluja vastaukselleen. Lisäksi 15 prosenttia rikosuutisista oli sellaisia, että niissä pääsi ääneen yksin syyttäjä. Uutisissa kerrottiin sekä hänen vaatimuksensa että hänen perustelunsa, mutta ei lainkaan syytetyn vastausta eikä myöskään hänen perustelujaan.

Tulokset kertovat siitä, että rikosuutisia voidaan pitää pääosin tasapuolisina. Uutisoinnissa pyritään tuomaan kummankin oikeudenkäynnin keskeisen osapuolen kanta esiin. Tälle voidaan etsiä useita eri syitä. Yksi on se, että monet rikosuutisia

kirjoittavat toimittajat kuuluvat Oikeustoimittajat ry:n jäsenistöön. Kyseinen yhdistys pyrkii edistämään yhteiskunnan läpinäkyvyyttä, toimii jäsentensä ammatillisena yhdyssiteenä ja kehittää heidän ammattitaitoaan (Oikeustoimittajat, 2021). Se järjestää säännöllisesti erilaisia koulutustilaisuuksia, jotka osaltaan edistävät laadukkaan rikosjournalismin toteutumista. Tulokset viittaavat siihen, että yhdistyksen pitkäjänteinen koulutustyö näyttäisi siis kantavan hedelmää. Tulokset kertovat myös muun muassa siitä, että toimittajat noudattavat journalistin ohjeita ja muuta alan keskeistä sääntelyä. Esimerkiksi vaatimukset tasapuolisuudesta ja syyttömyysolettaman kunnioittamisesta otetaan siis todetusti käytännössä huomioon. Se kertoo täten omaa kieltään journalismin tasosta Suomessa ja journalistien ammattietiikasta.

Myös sille voi löytyä useita eri syitä, että syyttäjän tai syytetyn näkemys jää välillä pois rikosuutisesta. Kuten luvussa 5 todettiin, syytetyn kirjallisia ennakkovastauksia ei esimerkiksi ole joko laadittu, tilattu tai toimitettu toimittajalle. Syyttäjää saatetaan myös pitää arvovaltaisempana, korkeammalla uskottavuuden hierarkiassa olevana lähteenä. Hänen näkemystään pidetään siis jollain tavalla painavampana kuin syytetyn, jonka kohdalla ollaan korostetun kriittisiä. Syytettyä puolestaan voidaan painottaa rikosuutisessa esimerkiksi siksi, että sillä pyritään lisäämään uutisen kiinnostavuutta tai sillä osoitetaan korostetusti syyttömyysolettaman kunnioittamista. Tutkimustuloksia selittävinä tekijöinä voi olla myös esimerkiksi asiakirjajulkisuudesta, oikeudenkäynnin etenemisestä ja osapuolten tavoitettavuudesta johtuvia seikkoja.

Joissain tapauksissa myös tuomioistuimen tiedote voi vaikuttaa rikosuutisen sisältöön. Tuomioistuimet antavat harkintansa mukaan lehdistötiedotteita esimerkiksi ratkaisuihistaan ja alkavista oikeudenkäynneistä. Sen sijaan tämän tutkimuksen keskiössä olleista keskeneräisistä oikeudenkäynneistä tiedottaminen on harvinaisempaa. Sitä tapahtuu lähinnä silloin, kun oikeus antaa niin kutsutun välituomion ja esimerkiksi määrää siinä vakavasta rikoksesta syytetyn mielentilan tutkittavaksi. Tässä tutkimuksessa välituomiot rajattiin tarkastelun ulkopuolelle, joten tästä syystä

mahdollisten lehdistötiedotteiden vaikutusta toimittajien keskeneräisiä oikeudenkäyntejä koskeviin rikosuutisiin ei ole perusteltua pohtia tarkemmin.

Myös rikosuutisoinnin nopeutumisella voi olla vaikutuksia. Uutiset pyritään laatimaan lukijoille mahdollisimman pian. Joskus toimittaja saattaa poistua oikeuden istuntosalista syytteen lukemisen jälkeen ja kiiruhtaa toimitukseen kirjoittamaan juttua. Hän ei siis jää lainkaan kuuntelemaan syytetyn puolustuksen vastausta syytteeseen tai sitä, mitä syytetty itse kertoo väitetystä teosta, kun häntä kuullaan henkilökohtaisesti oikeudenkäynnin myöhemmässä vaiheessa. Myös oikeudenkäyntien pitkä kesto voi vaikuttaa. Etenkin isommissa rikosasioissa voi kestää tuntikausia, jopa päiviä, ennen kuin syytetty ja hänen puolustuksensa pääsevät ääneen. Voi käydä niin, että tällöin toimittaja on jo kokonaan toisen uutisaiheen parissa. Se voi johtua esimerkiksi resursseista. Toimittaja saa esimieheltään jutun tekemiseen vain tietyn määrän aikaa, jonka kuluessa uutisen on valmistuttava riippumatta siitä, onko syytetyn vastausta vielä edes saatavilla uutiseen. Vaikka oikeuskäsittelyt venyvät, sanomalehdet ilmestyvät päivittäin ja verkossa deadline on käytännössä aina. Rikosuutisista kiinnostunut yleisö odottaa ahnaasti uutta luettavaa.

Rikosuutisia kirjoittavien toimittajien arkiset työskentelyolosuhteet voivat nekin heijastua lopputulokseen. Uutisoinnista vastaavien toimittajien vastuulla on usein koko rikos- ja oikeusjournalismin kirjo. Työ edellyttää paitsi oman alan tuntemusta ja seuranta-alue on laaja ja siihen liittyvät asiat ovat yhä monimutkaisempia (Arolainen, 2001, s.106). Enää ei esimerkiksi riitä, että seuraa kotimaista lainsäädäntöä, sen kehitystä ja tulkintaa, vaan huomiota täytyy kiinnittää myös esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuihin. Samoin täytyy valvoa esimerkiksi viranomaisten toiminnan kehittymistä ja reagoida epäkohtiin, mikäli tälle on aihetta. Oikeustoimittajat ry on esimerkiksi aktiivisesti puuttunut viranomaisten pyrkimyksiin tulkita julkisuuslakia sitä kaventavasti tekemällä toistuvasti laillisuusvalvojalle kanteluita teemasta, minkä lisäksi yksittäiset yhdistyksen jäsenet ovat

vieneet oikeuteen työtään vaikeuttavia viranomaisten ratkaisuja. Näillä toimilla pyritään varmistamaan työn toimintaedellytyksiä eli sitä, että kriittistä, laadukasta ja läpinäkyvää rikosjournalismia voidaan tehdä myös jatkossa.

Ei pidä unohtaa myöskään sitä, että rikosuutisia kirjoittava toimittaja on osa työyhteisöään. Se voi merkitä esimerkiksi työskentelyä eri kokoisissa työryhmissä ja yhteisiä päätöksiä rikosuutisoinnin sisällöstä. Myös esimiesten linjaukset, ratkaisut ja talon sisäinen toimintakulttuuri vaikuttavat työhön. Toimituksessa on voitu laatia esimerkiksi talon sisäinen linjapaperi tai niin sanottu toimituspolitiikka, jonka pelisäännöt nekin ohjaavat uutisten kirjoittamista. Esimerkiksi STT:llä on oma ohjeensa nimen käytöstä uutisissa. Ohjeen mukaan päätöstä tehdessä punnitaan muun muassa uutisarvoa ja henkilön yhteiskunnallista asemaa (STT:n nimiohje, 2021). Juuri nimen käyttö rikosuutisissa on alue, joka usein herättää keskustelua rikosuutisen syntyprosessin aikana ja jutun julkaisun jälkeen. Ei ihme, että nimisuoja on käsitelty alan eettisissä ohjeissa niiden syntymästä lähtien.

Myös ulkoiset tekijät voivat heijastua rikosuutisia laativien toimittajien työhön. Painetta aiheuttaa muun muassa sosiaalinen media. Työn menestyksekkäs hoitaminen vaatii läsnäoloa sosiaalisen median sovelluksissa, jossa on mukana myös niin sanottu suuri yleisö. Siellä seurataan aktiivisesti toimittajien työtä. Pahimmillaan toimittaja voi joutua maalitetuksi eli järjestelmällisen häirinnän kohteeksi, jos työn lopputulos ei syystä tai toisesta olekaan lukijoiden mieleen. Maalittaminen voi pahimmillaan vaikuttaa työn tekemiseen ja työssä jaksamiseen, minkä lisäksi se rapauttaa yhteiskunnan luottamusta (Sisäministeriön julkaisuja, 2021).

Näiden syiden lisäksi tämän tutkimuksen tuloksille voisi olla löydettävissä myös muita selityksiä. Se olisikin eittämättä hedelmällinen jatkotutkimuksen kohde. Esimerkiksi rikosuutisia kirjoittaville toimittajille tehdyllä kyselyllä tai haastattelututkimuksella voisi

selvittää sitä, millä perusteella he tosiasiallisesti tekevät valintoja rikosuutisen sisällön suhteen. Miten he itse perustelevat sitä, kenet he päästävät ääneen rikosuutisissa? Toinen kiinnostava jatkotutkimuksen kohde olisi asianomistajan eli rikoksen uhrin äänen kuuluminen oikeudenkäyntiuutisissa. Tässä työssä ei tarkasteltu lainkaan tätä näkökulmaa, vaan se rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle. 174 rikosuutisen analysoinnin myötä syntynyt mielikuva kuitenkin on, että rikoksen uhrin ääni kuuluu heiveröisen hiljaa – jos lainkaan. Tietyissä poikkeustilanteissa asianomistajalla itsellään on oikeus ajaa syytetty oikeudessa. Näin voi tehdä esimerkiksi silloin, kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta. Tämän tutkimuksen aineistossa ei kuitenkaan ollut ainuttakaan tällaista rikosuutista, joten tästä syystä tämän seikan tarkastelu on jätetty työssä enemmittä huomiotta. Tutkimusta voisikin hyödyntää tekemällä jatkotutkimusta rikosuutisista samalla menetelmällä, mutta ottamalla tarkasteluun asianomistajan näkemyksen esiin tuomisen.

Olisi kiinnostavaa toistaa tämä tutkimus muutaman vuoden kuluttua ja katsoa, ovatko rikosuutiset muuttuneet. Tutkimus on siis toistettavissa ja samaa tutkimusmenetelmää voi hyödyntää muidenkin kuin tähän tutkimukseen valittujen sanomalehtien uutisointiin. Sen avulla voisi analysoida myös esimerkiksi sähköisen median julkaisuja. Olisikin perin antoisaa tarkastella esimerkiksi Yleisradion ja MTV:n rikosuutisia tässä tutkimuksessa käytetyllä menetelmällä ja verrata tuloksia sanomalehden rikosuutisten löydöksiin. Olisivatko tulokset saman suuntaisia?

Tutkimusta voidaan kritisoida esimerkiksi siitä, että rikosuutisten ei pitäisikään olla tasapuolisia. Niissä ei tarvitsisi tuoda tasapuolisesti esiin sekä syyttäjän että syytetyn näkemys käsittelyssä olevaan rikosasiaa. Toimittajan ensisijaisena tehtävänä on tuottaa kiinnostavaa tietoa lukijoille, ei raportoida oikeuskäsittelyistä tyhjentävästi varmuudella kaikki osapuolet samalla painoarvolla huomioiden. On tietenkin totta, että toimittajat saavat lähtökohtaisesti valita, kenen näkökulmasta he uutisia tekevät. Ongelmalliseksi tilanne kuitenkin muuttuu, jos oikeudenkäyntejä koskevissa uutisissa pääsee

systemaattisesti esiin vain toisen osapuolen näkemys tai jos se toistuvasti on korostuneemmin esillä. Tutkimusta voidaan kritisoida myös siitä, että rikosuutisia ei tulisi tarkastella yksittäisinä uutisina. Niitä pitäisi katsoa kokonaisuutena, useiden rikosten sarjana. Rikosuutisointi ei ole epätasapainossa silloin, jos ensimmäisissä uutisissa tuodaan syyttäjän näkemys vahvasti esiin, mikäli jatkouutisissa vastaavasta yhtä voimakkaasti korostetaan syytetyn käsitystä. Huomiota tulisi tällöin kiinnittää kokonaiskuvaan, ei yksittäisiin rikosuutisiin. Noppari ja muut (2015, s. 92) ovat kuitenkin nähneet asian toisin. Heidän mielestään yksikin otsikko, valokuva, lööppi tai tarina voi vaikuttaa voimakkaammin lukijan mieleen kuin kymmenet tasapuoliset oikeusselostukset.

Erityisen kiinnostava tutkimuksesta kumpuava kysymys on rikosuutisten syyllistävyys. Kuten työssä on todettu, toimittajilta edellytetään muun muassa syyttömyysolettaman kunnioittamista ja mediakäräjoinnin välttämistä. Tässä tutkimusaineistossa oli 15 prosenttia sellaisia rikosuutisia, joissa syytetty ei päässyt ääneen lainkaan eli niissä kuului yksin syyttäjän ääni. Kaikki nämä rikosuutiset koskivat sellaisia oikeudenkäyntejä, joista oikeus ei ole vielä antanut tuomiotaan eli ei tiedetä, onko syytetty oikeuden mielestä syyllinen rikokseen. Leimaako tällainen rikosuutinen syytetyn syylliseksi, jos siinä ei tuoda syytetyn näkemystä lainkaan esiin? Onko tällainen syyllistävää journalismia?

Swanljung (1961, s. 17) kiinnitti jo 1960-luvulla huomiota sellaisiin rikosuutisiin, joissa on mukana korkeintaan syytetyn vastaus syytteeseen mutta ei laajempaa vastausta syyttäjän vaatimuksiin. Hän oli sitä mieltä, että tällainen uutisointi leimaa syytettyä etukäteen. Vieläkin aiemmin Salmiala (1954, s. 58–59) oli tarkastellut rikosuutisia, joissa hänen mukaansa ”melkein säännöllisesti” asiat esitetään vain syyttäjän, ilmiantajan tai poliisin tarjoamassa valossa. ”Tuollainen uutinen – kun otetaan huomioon, miten pinnallisesti lehtiä tavallisesti luetaan – merkitsee useimmissa tapauksissa siinä mainitun henkilön ”poltinraudalla” merkitsemistä jo ennen kuin hänet on laillisesti syylliseksi todistettu ja tuomittu”, Salmiala katsoi. Kaksikon näkemysten valossa olisi

kiinnostava jatkaa tätä tutkimusta selvittämällä sitä, onko oikeudenkäyntejä koskevissa rikosuutisoinnissa nykyisin syylliseksi leimaavia poltinrautajournalismin piirteitä. Se olisi yhdenlainen jatkumo Nopparin ja muiden (2015) syyllisyyttä käsitteelle tutkimustyölle. Tällaiselle olisi edelleen myös yhteiskunnallisia perusteita. Esimerkiksi Herva (2020, s. 87–88) on katsonut, että uutisoinnilla voidaan leimata henkilö perusteetta tai ennenaikaisesti syylliseksi. Vaikka kyseessä oli maisterintutkielma, sallittakoon sen esiin nosto myös tämän maisteriksi valmistavan tutkimustyön lopuksi. Herva nimittäin muistutti, että rikosuutisointi voi johtaa jopa tuomioistuimen puolueettomuuden vaarantumiseen ja uhata oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista. Siksi rikosuutisoinnin sisältöön tulee kiinnittää huomiota.

Tämä tutkimus toi uutta tietoa oikeudenkäyntejä koskevista rikosuutisista. Sitä voidaan hyödyntää esimerkiksi ehdotetulla tavalla jatkotutkimusten eväinä tai rikosjournalismin kriittisen tarkastelun pohjana. Se voi herättää miettimään muun muassa sitä, pitäisikö rikosuutisoinnissa päästä suurempaan ”tasapuolisuusprosenttiin”. Onko se riittävää, että puolessa rikosuutisista tuodaan esiin molempien oikeudenkäynnin osapuolten näkemys vai pitäisikö niitä olla enemmän? Tutkimus voi siten toimia sytykkeenä keskustelulle rikosjournalismin nykytilasta ja sysäyksenä kehitystyölle.

Rikosuutisoinnilla raportoidaan ja selitetään yhteiskunnallisia ilmiöitä. Oikeudenkäyntien julkisuus ja julkinen valvonta toteutuvat laajimmillaan vain tiedotusvälineiden avulla. Se on siis demokratiaan oleellisesti kuuluvaa työtä. Siksi tässä työssä on ollut perusteltua katsoa, miten rikosuutisia kirjoittavat toimittajat työssään onnistuvat. Journalismissa itsessään ei siihen välttämättä tarpeellisessa mittakaavassa kyetä, sillä kritiikin vaikein muoto on tunnetusti itsekritiikki (Vehkoo, 2012, s. 4). Jos vallan vahtikoira näyttää nukahtaneen, sitä voi tutkimuksen avulla yrittää patistella hereille. Ettei se vain unohtaisi vastuutaan – eikä valtaansa.

Lähteet

- Aamulehti. (2018). *Sanoma ostaa enemmistön vaikeuksissa olleesta STT:stä – "Ei vielä turvattu, mutta nyt yhdellä äänellä annetaan suunta"*. Noudettu 21.04.2021 osoitteesta <https://www.aamulehti.fi/uutiset/art-2000007306360.html>
- Aamulehti. (2020). *Sanoma katkaisee Lännen Median sopimuksen, avaa keskustelun suomalaisen median sisältöyhteistyöstä*. Noudettu 21.04.2021 osoitteesta <https://www.aamulehti.fi/uutiset/art-2000007428121.html>
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino.
- Alkula, T. & Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. (2002). *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. WSOY.
- Alvesalo, A. & Korander, T. (2000). Rikosmedian pelko – kannanotto suomalaiseen rikosjournalismiin. Teoksessa Noppari, E. & Torkkola, S. (toim.), *Journalismikritiikin vuosikirja 2000* (s. 75–78). Tampereen yliopisto.
- Arolainen, T. (1998). Rötös mediassa. Talousrikosten käsittely suomalaisissa tiedotusvälineissä. Teoksessa Alvesalo, A. (toim.), *Kirjoituksia talousrikollisuudesta 1* (s. 189–217). Poliisiammattikorkeakoulu.
- Arolainen, T. (1998b). Tämä on ryöstö puku päällä! Teoksessa Kantola, A. & Mörä, T. *Journalismia! Journalismia?* (s. 175–210). WSOY.
- Arolainen, T. (1999). Käräjät mediassa. Teoksessa Laiho, M. & Torkkola, S. *Journalismikritiikin vuosikirja 1999* (s.124–141). Tampereen yliopisto.
- Arolainen, T. (2001). Johdanto ja oikeusjournalismin tulevaisuus – muuttuuko etiikka? Teoksessa Arolainen, T. (toim.), *Turvallisuutta, draamaa ja uutiskilpailua. Yhteenveto poliisin ja vakuutusalan ajankohtaisseminaarista "Tiedottaminen, julkisuus ja oikeusjournalismi" Helsinki 15.-16.5.2001* (s. 5–13, 96–108). Poliisiammattikorkeakoulu.

- Arolainen, T. (2002). Journalismikritiikkiä käräjillä. Teoksessa Heikkilä, H. & Helminen, M. (toim.), *Journalismikritiikin vuosikirja 2002* (s. 125–140). Tampereen yliopisto.
- Arolainen, T. (2005). Julkisuus, yksilö ja toimittaja – entä sananvapaus? Teoksessa *Kenestä saa kertoa? Viestintäoikeuden vuosikirja 2004* (s.179–191). Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.
- Dahgren, P. (1987). *Pressens bild av brottsligheten*. Allmänna Förlaget.
- Ervasti, K. (2005). Oikeudenkäynnit televisioon? Teoksessa *Kenestä saa kertoa? Viestintäoikeuden vuosikirja 2004* (s. 79–104). Helsingin yliopisto.
- Ervo, L. (2005). *Oikeudenmukainen oikeudenkäynti*. Wsoy.
- Finlex (1999). *Euroopan ihmisoikeussopimus*. Noudettu 02.02.2021 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063#idp445930704>
- Fiske, J. (1996). *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Vastapaino.
- Fredman, M. (2002). Rikosasioiden julkisuus. Noudettu 23.03.2021 osoitteesta <http://www.fredman-mansson.fi/fi/henkilosto/markku-fredman/kirjoituksia/19-kirjoituksia/markku/196-rikosasioiden-julkisuus>
- Fredman, M. (2005). Oikeusjournalismi asianajajan näkökulmasta. Teoksessa Rahkonen, J. (toim.), *Journalismikritiikin vuosikirja 2005* (s. 88–96). Tampereen yliopisto.
- Fredman, M. (2013) *Rikosasianajajan käsikirja*. Talentum.
- Fox, R. & Van Sickel, W. (2001) *Tabloid Justice. Criminal Justice in an age of Media Frenzy*. Lynne Rienner Publishers.
- Graber, D. (1988). *Processing the News. How People Tame the Information Tide*. Longman.
- Haara, P. & Reunanen, E. & Näsi, M. & Kivivuori, J. (2017). *Väkivalta pirstaloituvassa mediamaailmassa*. Tampereen yliopisto. Noudettu 16.02.2021 osoitteesta https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102353/vakivalta_pirstaloituvassa-mediamaailmassa.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Hallberg, P. (2009). Poliitiikan ja julkisuuden muutos Suomessa 2000-luvulla. Teoksessa Kinnunen, K. & Väsänen, K. (toim.), *Voidaanko journalismin yhteiskunnallinen tehtävä pelastaa?* (s. 11 – 17). Commentator.
- Hall, S. & Critcher, C. & Jefferson, T. & Clarke, J. & Roberts, B. (1978). *Policing the crisis. Mugging, the State, and Law and Order*. Holmes & Meier Publishers.
- Hemánus, P. (1966). *Helsingin sanomalehtien rikosaineisto. Tutkimus rikosaineiston funktionaalisesti merkitsevistä piirteistä ja niihin vaikuttavista tekijöistä*. Tampereen yliopisto.
- Hemánus, P. & Tervonen, I. (1980). *Objektiivinen joukkotiedotus*. Otava.
- Herva, E. (2020). *Rikosasian mediajulkisuus syytetyn oikeusturvan kannalta kotimaisessa rikosprosessissa*. Helsingin yliopisto. Noudettu 16.02.2021 osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/315450/Herva_Eveliina_Pro_Gradu_2020.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Huovila, T. (2002). Lööppi iskee aikamme julkisuuteen. Teoksessa Perko, T. &
- Salokangas, R. & Luostarinen, H. (toim.), *Median varjossa* (s.196–215). Jyväskylän yliopisto.
- Huovila, T. (2005). *Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja*. WSOY.
- Jokela, A. (2005). *Oikeudenkäynnin perusteet. Oikeudenkäynti 1*. Talentum.
- JSN (2021). Noudettu 02.02.2021 osoitteesta <https://www.jsn.fi/uutiset/kanteluiden-ja-langettavien-maara-nousi-vuonna-2020/>
- Karling, N. (2011). *Turhan onnellinen? Rikosepäillyn käsittely iltapäivälehdissä Ylöjärven insuliinisurmista*. Jyväskylän yliopisto. Noudettu 17.02.2021 osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37920/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201205291755.pdf>

- Kemppi, S. (2002). *Pääkirjoitusten väkivalta: Tutkimus Helsingin Sanomien pääkirjoitusten väkivaltakomentoinnista vuosina 1980-2000*. Helsingin yliopisto.
- Kemppi, S. & Kivivuori, J. (2004). *Rikosuutisoinnin määrä Yleisradion television pääuutislähetyksessä 1985-2003*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja.
- Kivioja, P. (2008). *Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa*. Tampereen yliopisto.
- Kivivuori, J. & Kemppi, S. & Smolej, M. (2002). *Etusivujen väkivalta. Väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980-2000*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kivivuori, J. & Aalto-Setälä, P. (2003). Kaksintaistelu todellisuudessa. Teoksessa Vehkalahti, P. (toim.), *Journalismikritiikin vuosikirja 2003* (s. 69–80). Tampereen yliopisto.
- Koskela, H. (2009). *Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta*. Gaudeamus.
- Koskinen, I. (1995). Laadullisen tutkimusprosessin rakenteesta. Teoksessa Leskinen, J. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen risteysasemalla* (s. 51–67). Kuluttajatutkimuskeskus.
- KMT (2020). *Lukijamäärät ja tavoittavuudet*. Noudettu 11.02.2021 osoitteesta https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2021/01/KMT_2020_lukijamaarat-26-01-2021.pdf
- Krieken, K. (2021). *Story character, news source or vox pop? Representations and roles of citizen perspectives in crime news narratives*. Teoksessa Journalism. Noudettu 24.4.2021 osoitteesta <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1464884921994060>
- Kunelius, R. (1998). *Viestinnän vallassa*. Wsoy.
- Kuutti, H. (toim.), (2015). *Totuudenmukainen journalismi?* Jyväskylän yliopisto.

- Leino, P. (2005). *Toimittajan eettinen harkinta rikos- ja oikeusjournalismissa*. Tampereen yliopisto. Noudettu 17.02.2021 osoitteesta <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/92752/gradu00571.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- MediaAuditFinland (2021). Noudettu 28.01.2021 osoitteesta <https://mediaauditfinland.fi/yritys/>
- Mustikkainen, T. (2004). *Juttuaiheena talousrikos*. Toimittajien tiedonhankinta pitkäkestoisessa talousrikosprosessissa. Jyväskylän yliopisto. Noudettu 18.02.2021 osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44967/URN:NBN:fi:jyu-201412183552.pdf>
- Mäenpää, O. (2001). Kommenttipuheenvuoro. Teoksessa Arolainen, T. (toim.), *Turvallisuutta, draamaa ja uutiskilpailua. Yhteenvedo poliisin ja vakuutusalan ajankohtaisseminaarista "Tiedottaminen, julkisuus ja oikeusjournalismi"* Helsinki 15.-16.5.2001 (s. 114–117). Poliisiammattikorkeakoulu.
- Mäenpää, O. (2020). *Julkisuusperiaate*. Alma Talent.
- Mäkelä, A. (2002). *"Älä lähde yksin humalassa hoipertelemaan."* *Raiskaus uutisena Helsingin Sanomissa 1996-1999*. Stakes.
- Mäkipää, L. (2004). *Henkirikos Ilta-Sanomissa. Journalistisen kulttuurin murros ja rikosjournalismi*. Poliisiammattikorkeakoulu.
- Mäkipää, L. & Mörä, T. (2011). Henkirikos yhdistää. Teoksessa Väliverronen, E. *Journalismi murroksessa* (s. 207–224). Gaudeamus.
- Männistö, J. (2005). Rikosprosessi ja oikeudenkäynnin julkisuuden monet kasvot. Teoksessa Nuutila, A. & Pirjatanniemi, E. (toim.), *Rikos, rangaistus ja prosessi. Juhlajulkaisu Eero Backman 1945–14/5–2005* (s.203–214). Turun yliopisto.
- Mäntylä, J. (2008). *Journalistin etiikka*. Gaudeamus.

- Möra, T. (2005). Henkirikos iltapäivälehdessä: Mikä murhassa kiinnostaa? Teoksessa *Kenestä saa kertoa? Viestintäoikeuden vuosikirja 2004* (s.73–78). Helsingin yliopisto.
- Neuvonen, R. (2005). *Sananvapaus, joukkoviestintä ja sääntely*. Talentum.
- Neuvonen, R (2018). *Sananvapauden historia Suomessa*. Gaudeamus.
- Noppari, E., Raittila, P. & Männikkö,P. (2015). *Syyliseksi kirjoitettu. Ulvilan surman uutisointia paperilla ja verkossa*. Tampereen yliopisto.
- Nordenstreng, K. (1992). Journalistietiikan kansainvälinen kehitys. Teoksessa Nordenstreng, K. (toim.), *Kansainvälinen journalistietiikka* (s. 189–203). Yliopistopaino.
- Nousiainen, R. (2012). Poliisi syöttää ja säännöstelee. Teoksessa Vehkoo, J. (toim.), *Journalismikritiikin vuosikirja 2012* (s. 78–84). Tampereen yliopisto.
- Nuutila, A. (2006). Asiantuntijat ja ”asiantuntijat” Bodom-journalismissa. Teoksessa Ruusunoksa, L. (toim.), *Journalismikritiikin vuosikirja 2006* (s. 63–75). Tampereen yliopisto.
- Oikeusministeriö. (2010). *Sananvapaus, yksilönsuoja ja lähdesuoja Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä*. Noudettu 02.03.2021 osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76249/omml_54_2_010_selvitys.pdf?sequence=1
- Oikeustoimittajat. (2021). Noudettu 04.02.2021 osoitteesta <https://www.oikeustoimittajat.fi/tietoa-yhdistyksesta/>
- Palmolahti, H. (1993). *Kuka ampui? Tutkimus journalismin, erityisesti televisiouutisten tavasta syyllistää*. Tampereen yliopisto.
- Pantti, M. (2011). Tunteellisempaa journalismia. Teoksessa Välvirronen, E. (toim.), *Journalismi murroksessa* (s. 193–206). Gaudeamus.

- Pellonpää, M. & Gullans, M. & Pölönen, P. & Tapanila, A. (2018). *Euroopan ihmisoikeussopimus*. Alma Talent.
- Pesonen, P. (2011). *Viestintäoikeuden käsikirja*. Edita Publishing Oy.
- Ploughman, P. (1997). *Disasters, the Media and Social Structures: A Typology of Credibility Hierarchy Persistence Based on Newspaper Coverage of the Love Canal and Six Other Disasters*. *Disasters*, volume 21 (s. 118-137).
- Raittila, P. & Johansson, K. & Juntunen, L. & Kangasluoma, L. & Koljonen, K. & Kumpu, V. & Pernu, I. & Väliverronen, E. (2008). *Jokelan koulusurmat mediassa*. Journalismin tutkimusyksikkö.
- Raittila, P. & Haara, P. & Kangasluoma, L. & Koljonen, K. & Kumpu, V. & Väliverronen, J. (2009). *Kauhajoen koulusurmat mediassa*. Journalismin tutkimusyksikkö.
- Reinboth, S. (2001). Kommenttipuheenvuoro. Teoksessa Arolainen, T. *Turvallisuutta, draamaa ja uutiskilpailua. Yhteenveto poliisin ja vakuutusalan ajankohtaisseminaarista "Tiedottaminen, julkisuus ja oikeusjournalismi" Helsinki 15.–16.5.2001* (s. 92–93). Poliisiammattikorkeakoulu.
- Reinboth, S. (2006). Todistajan arviointi journalistin pääsärkynä. Teoksessa Ruusunoksa, L. (toim.), *Journalismikritiikin vuosikirja 2006* (s. 76–82). Tampereen yliopisto.
- Reunanen, E. & Koljonen, K. (2014). *Toimittajan sanansijat*. Tampere University Press.
- Rikollisuustilanne. (2019). *Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*. Helsingin yliopisto. Noudettu 16.02.2021 osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/320755/Katsauksia_42_Rikollisuustilanne_2019_2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Ruuskanen, S. (2010). *Kuolema iltapäivällä. Postmoderni subjekti ja reaalinen iltapäiväjournalismissa*. Tampere University Press.
- Salmiala, B. (1954). Sanomalehdistön rikosreportaashi. Teoksessa *Suomen Poliisilehti 2/1954* (s. 56–61). Suomen Poliisilehden Kustannusosakeyhtiö.

- Schulenberg, J. & Chenier, A. (2014). *International Protest Events and the Hierarchy of Credibility: Media Frames Defining the Police and Protestors as Social Problems*. Teoksessa *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice* (s. 261–295).
- Sipilä, J. (2001). Avauspuheenvuoro. Teoksessa Arolainen, T. (toim.), *Turvallisuutta, draamaa ja uutiskilpailua. Yhteen veto poliisin ja vakuutusalan ajankohtaisseminaarista "Tiedottaminen, julkisuus ja oikeusjournalismi"* Helsinki 15.-16.5.2001 (s. 21–23). Poliisiammattikorkeakoulu.
- Sisäministeriön julkaisuja. (2021). *Maalittamisen laajuutta käsittelevä kirjallinen aineisto*. Noudettu 29.4.2021 osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162998/SM_2021_8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Smolej, M. (2011). *News Media, Crime and Fear of Violence*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Smolej, M. (2011b). *Rikosuutisoinnin muutokset*. Artikkelit Haaste-lehdessä. <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste42011/rikosuutisoinninmuutokset.html>
- STT. (2021). *Johto ja omistajat*. Noudettu 21.04.2021 osoitteesta <https://stt.fi/omistajat/>
- STT:n nimiohje. (2021). Noudettu 27.4.2021 osoitteesta <https://stt.fi/tyylikirja/nimiohje/>
- Surette, R. (1998). *Media, Crime, and Criminal Justice. Images and realities*. Wadsworth.
- Swanljung, A. (1961). Oikeudenkäyntiasiaien käsittelystä lehdistössä. Teoksessa *Suomen Poliisilehti 1/1961*. Suomen Poliisilehden Kustannusosakeyhtiö.
- Syrjälä, H. (2007). *Väkivalta lööppijulkisuudessa*. Tampereen yliopisto. Noudettu 15.02.2021 osoitteesta <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/105393/978-951-44-6915-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Söderman, J. (2005). Entä poliitikon perhe? Teoksessa Rahkonen, J. (toim.), *Journalismikritiikin vuosikirja 2005* (s. 97–101). Tampereen yliopisto.
- Tiilikka, P. (2007). *Sananvapaus ja yksilön suoja. Lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen*. WSOY.
- Tiilikka, P. (2008). *Journalistin sananvapaus*. WSOY.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turtiainen, K. (toim.) (2013) *Oikeudenkäynti rikosasioissa. Käsittelijän opas*. Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhanke. Noudettu 15.03.2021 osoitteesta https://oikeus.fi/hovioikeudet/rovaniemenhovioikeus/fi/index/laatuhankeet-qualityproject_0/tyoryhmaraportit.html
- Tutkintalautakunnan raportti. (2009). Oikeusministeriön julkaisuja. *Jokelan koulusurma 7.11.2007*. Noudettu 10.02.2021 osoitteesta https://www.turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/poikkeuksellisettaapahtumat/SdaOKoQr9/Jokelan_koulusurmat_7.11.2007.pdf
- Uskali, T. (2002). Kriittisyys – nykyjournalismin selkäranka. Viisi käytännön neuvoa hyvän journalismin lisäämiseksi. Teoksessa Perko, T. & Salokangas, R. & Luostarinen, H. (toim.), *Median varjossa*. (s. 30–47). Jyväskylän yliopisto.
- Uutismedian liitto (2021). *Lähes jokainen suomalainen lukee sanomalehtiä*. Noudettu 27.01.2021 osoitteesta <https://www.uutismediat.fi/ajankohtaista/lahes-jokainen-suomalainen-lukee-sanomalehtia/>
- Vehkoo, J. (2011). *Painokoneet seis! Kertomuksia uuden journalismin ajasta*. Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Vehkoo, J. (2012). Kritiikin vaikein muoto on itsekritiikki. Teoksessa Vehkoo, J. (toim.), *Journalismikritiikin vuosikirja 2012* (s.4– 6). Tampereen yliopisto.

- Viljakainen, M. (2014) *Rikoksen hahmo. Kotimaan rikosuutisointi Aamulehdessä toukokuusta 2011 toukokuuhun 2012*. Tampereen yliopisto. Noudettu 16.02.2021 osoitteesta <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95811/GRADU-1403606613.pdf?sequence=1>
- Vuorenpää, M. (2007). *Syyttäjän tehtävät. Erityisesti silmällä pitäen rikoslain yleisestävää vaikutusta*. Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Vuorenpää, M. (2009). *Prosessioikeuden perusteet*. Talentum.
- Vuortama, T. & Kerosuo, L. (2004). *Viestinnän lait ja säännöt*. Kustannus-Mäkelä Oy.
- Väliverronen, E. (2003). Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Kantola, A. & Moring, I. & Väliverronen, E. (toim.), *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan* (s. 13–40). Palmenia-Kustannus.
- Väliverronen, E. (2011). *Journalismi murroksessa*. Gaudeamus.

Liitteet

Liite 1. Tutkimusaineisto

Keskisuomalainen	10.1.	Syyttäjä vaatii vankeutta Supon ex-työntekijälle
Keskisuomalainen	25.1.	Kuolonkolarin aiheuttanut ohitus toi syytteet
Keskisuomalainen	28.1.	Syyte: Äiti myrkytti pikkulastaan huumaavalla lääkkeellä
Keskisuomalainen	18.2.	Rikolliset murtautuivat poliisin varastoon
Keskisuomalainen	19.2.	Konneveden hevostilallisille vaaditaan eläintenpitokieltoa
Keskisuomalainen	12.3.	Mies ampui nuoren karhun Kuusamossa
Keskisuomalainen	9.4.	Pankin työntekijä kavalsi liki miljoonan
Keskisuomalainen	2.6.	Liivijengin johtajan laaja oikeudenkäynti alkoi käräjillä
Keskisuomalainen	9.6.	Surmaaja pukeutui aamutakkiin ja crocseihin
Keskisuomalainen	10.7.	Poliisina esiintynyt huijasi lähes 180 000 euroa
Keskisuomalainen	22.8.	Valvontakameratallenne julki epäilystä pahoinpitelystä
Keskisuomalainen	9.9.	Syyttäjän mukaan tekoa suunniteltiin yli vuosi
Keskisuomalainen	10.9.	Koulukaveri halusi kohdata hyökkääjän silmästä silmään
Keskisuomalainen	15.9.	Kouluhyökkääjä puhui oikeudessa ilmeettömänä
Keskisuomalainen	17.9.	"Lokakuun ensimmäisenä aurinkoni sammui"
Keskisuomalainen	18.9.	Uhrit pitävät tekijän katumusta täysin epäuskottavana
Keskisuomalainen	6.10.	Varusmiehiä määrättiin avantoon seisomaan
Keskisuomalainen	9.10.	Pariskunta murhasi ja ryösti naisen ex-puolison Tervossa

Keskisuomalainen	22.10.	"Nettiapteekki" möi lääkkeitä huumeiksi
Keskisuomalainen	5.11.	PS-nuorille vaaditaan sakkoja some-päivityksistä
Keskisuomalainen	11.11.	Hyväksikäyttöriingin päätekijää syytetään törkeistä rikoksista
Keskisuomalainen	17.11.	Matkustajat: Kuljettajan ajo oli holtitonta ja tempoilevaa
Keskisuomalainen	18.11.	Sisäministeriä uhannut pyysi oikeudessa anteeksi
Keskisuomalainen	21.11.	Romanialainen rikosryhmä paritti naisia vuosien ajan
Keskisuomalainen	10.12.	Baltzar vetoaa "mustalaiskulttuuriin"
Turun Sanomat	8.1.	Ub-järjestön hallitsema huumekauppa käräjillä
Turun Sanomat	9.1.	Puhelut sinisistä pillereistä todisteena
Turun Sanomat	10.1.	Keskustelut tablettikaupoista ohjattiin "toiselle kaistalle"
Turun Sanomat	11.1.	Aviomiehen velka sitoi naisen huumekauppaan
Turun Sanomat	14.1.	Ub-oikeudenkäynti: Huonekalurahoja vai huumemaksuja?
Turun Sanomat	17.1.	Vankilahuumejutussa loppulausuntojen vuoro
Turun Sanomat	18.1.	"Piha roskainen kuin Ruisrock lauantaina"
Turun Sanomat	24.1.	Syyte: Postin työntekijä varasti paketteja Liedossa
Turun Sanomat	29.1.	Kokemäen öljyvuoto käräjillä
Turun Sanomat	30.1.	"Ei tässä näin pitänyt käydä"
Turun Sanomat	31.1.	Velanperintä päättyi tappoon Härkämäessä
Turun Sanomat	31.1.	Vanhemmat järkyttyivät poikansa roolista
Turun Sanomat	1.2.	Tuplaryöstäjä väittää penänneensä vain palkkiota
Turun Sanomat	4.2.	Ryöstäjät havittelivat kaarinalaiskodin kassakaappia
Turun Sanomat	11.2.	Oikeus väänsi työhanskan dna:sta ja lepakkotatuoinnista
Turun Sanomat	27.2.	Syyttäjä vaatii Jari Sillanpäälle vankeutta
Turun Sanomat	5.3.	Turkulaista yrittäjäperhettä syytetään tappouhkauksista

Turun Sanomat	1.5.	Poliisi yritettiin tappaa Tyksin pihalla
Turun Sanomat	7.5.	Somerolla kadonneen Arosen surmasta syytetty oikeudessa
Turun Sanomat	9.5.	Syytetty esitti tietävänsä rahastoista urkkiakseen tunnusluvut
Turun Sanomat	13.5.	Murhaoikeudenkäynti keskittyi parisuhteeseen
Turun Sanomat	14.5.	Syytetyn salikaveri: "Ei hän kauhean suunnitelmallinen ole"
Turun Sanomat	19.5.	Poliisi ajoi päin punaista ja osui toiseen poliisiin
Turun Sanomat	28.5.	Mies puukotti uhriaan yön alle Turussa
Turun Sanomat	2.6.	Salolaisnavetassa kasvoihin reilun miljoonan euron hamppusato
Turun Sanomat	2.6.	Jengipomo vaati jäseniltä virtsatestejä
Turun Sanomat	9.6.	Aarnion murhasyytteet käräjillä
Turun Sanomat	9.6.	Vasaratien henkirikosta pidetään palkkamurhana
Turun Sanomat	9.7.	Naantalissa puukottajalle vaaditaan tuomiota taposta
Turun Sanomat	23.7.	Syyttäjä vaatii vankeutta Varissuon kerrostalopalosta
Turun Sanomat	2.9.	Meripelastusseuran ex-johtaja syytteessä kavalluksesta
Turun Sanomat	8.9.	Aarnio ja Vilhunen kiistävät murhasyytteen
Turun Sanomat	8.9.	Porvoon ampumisista luettiin syytteet
Turun Sanomat	9.9.	Miekalla surmannut kärsi mielenterveysongelmista
Turun Sanomat	18.9.	Salolaisteiniä syytetään kymppitonniin nuuskabisneksestä
Turun Sanomat	2.10.	Baaririita johti ampumisiin Turussa
Turun Sanomat	3.10.	Huumekauppiaiden riita raharepusta kärjistyi tapon yritykseksi
Turun Sanomat	17.10.	Nuuskatrokarit kiersivät veroja kymppitonniin edestä
Turun Sanomat	17.10.	Salolaismies yritti puukottaa vuoden ikäisen vauvan

Turun Sanomat	20.10.	Luokkaretkirahojen kavalluksesta syytetty myönsi teon
Turun Sanomat	4.11.	Äu: Bitcoin yrittäjä syytteessä törkeästä veropetoksesta
Turun Sanomat	5.11.	Kemiönsaaren bitcoin-yrittäjä syytteessä veronkierrosta
Turun Sanomat	11.11.	Hyväksikäyttöringin oikeudenkäynti käynnistyi
Turun Sanomat	18.11.	Uhkausten taustalla poliisiviha
Turun Sanomat	26.11.	Matka publiin muuttui kaappaukseksi
Turun Sanomat	1.12.	Oripään vauvasurmaa puidaan suljetuin ovin
Aamulehti	15.1.	Poliisikoulun opettajaa syytetään hyväksikäytöistä
Aamulehti	16.1.	Mies ei kertonut pelivoitostaan Kelalle, syyte tuli
Aamulehti	12.2.	Mellakan johdosta syytetyt kiistivät koko mellakan
Aamulehti	19.2.	Pyynikin kahvilan työntekijälle syyte kavalluksesta
Aamulehti	4.3.	Alikersantti sai syytteen laittomasta uhkauksesta
Aamulehti	11.3.	Kerrostalossa oli 67 ihmistä, kun liekit löivät ullakolla
Aamulehti	8.5.	Kostea yö päättyi yhden kuolemaan Mänttä-Vilppulassa
Aamulehti	20.5.	Syyttäjät: Talvivaaran johto tiesi ongelmista
Aamulehti	1.6.	Syyte: Ainakin 91 koiraa salakuljetettiin Espanjasta
Aamulehti	4.6.	Valtavan harmaan talouden rikoksen käsittely alkoi
Aamulehti	9.6.	Syyte: Poika tilasi isänsä murhan
Aamulehti	18.6.	Ylöjärven Kurun henkirikoksesta murhasyyte
Aamulehti	27.6.	Myyjät syyttävät entistä kauppiasta syrjinnästä
Aamulehti	1.7.	Kahta pirkanmaalaista epäillään porilaisen vapaudenriistosta
Aamulehti	1.7.	UB:n jäseniä syytetään ekstaasin maahantuonnista
Aamulehti	21.8.	Roope Salmisen syytteen käsittely alkoi oikeudessa
Aamulehti	1.9.	Valkeakoskelta levitettiin amfetamiinia
Aamulehti	12.9.	Syyttäjä: Mies murtautui Nordean järjestelmään

Aamulehti	14.9.	Muiden mukaan Kuopion hyökkääjä oli fiksu ja kohtelias
Aamulehti	15.9.	Ruotsalaisveljesten oikeudenkäynnissä kuultiin poliiseja
Aamulehti	17.9.	Syyttäjä vaatii ehdollista vankeutta koirasusien pitäjälle
Aamulehti	18.9.	Tuomio Kuopion hyökkäyksestä marraskuussa
Aamulehti	8.10.	Tamperelaismiestä syytetään anoppinsa taposta
Aamulehti	9.10.	Syyttäjä vaatii Porin aikuislukion ex-rehtorille vankeutta
Aamulehti	16.10.	Törkeästä ihmiskaupasta syytetyt saapuivat oikeuteen
Aamulehti	17.10.	"Saaran" mukaan hänen puheitaan väänneltiin
Aamulehti	23.10.	Rikoskomisariolle syyte työnsä laiminlyömisestä
Aamulehti	27.10.	Vuosaaren palkkamurhasta tuomittu kieltäytyi puhumasta
Aamulehti	28.10.	Musiikkimelusta 10 000 euron sakkovaade
Aamulehti	10.11.	Vuosaaren murhasta kuultiin loppulausunnot
Aamulehti	26.11.	Auviselle kaksi törkeää rikossyytettä
Aamulehti	27.11.	Ex-kansanedustajien korruptiosyytteiden käsittely alkoi
Aamulehti	28.11.	Tampereen Haapalinnan heinäkuista henkirikosta puidaan käräjillä
Aamulehti	1.12.	Mäkinen valehteli ensikuulustelussa
Aamulehti	10.12.	Lääkäri määräsi liikaa lääkettä - potilas kuoli
Helsingin Sanomat	15.1.	Poliisiopettaja sai useita syytteitä
Helsingin Sanomat	17.1.	Poliisi: Helsinkiin kaavaillun pommi-iskun motiivina oli syytetyn kansallissosialismi
Helsingin Sanomat	18.1.	Terrorismisyyte vaatii erityisen motiivin
Helsingin Sanomat	23.1.	Syyttäjä: Mies ampui vaimoan päähän Lahdessa

Helsingin Sanomat	31.1.	Helsingin käräjäoikeuden kaikkien aikojen suurin huumejuttu alkoi
Helsingin Sanomat	1.2.	Muistiinpanot avaavat epäillyn arkea
Helsingin Sanomat	1.2.	86-vuotiaan raiskauksesta syyte
Helsingin Sanomat	7.2.	Huumevyyhdistä luettiin syyte tapon yrityksestä
Helsingin Sanomat	11.2.	Syyttäjä: Rikollisryhmän jäsenet yrittivät ryöstää
Helsingin Sanomat	11.2.	Syyttäjä: Kemissä miehiä pidetty vankeina
Helsingin Sanomat	12.2.	Kemin vapaudenriistojen epäilty motiivi on raha
Helsingin Sanomat	12.2.	Sukututkijaa syytetään dna-tutkimuspetoksista
Helsingin Sanomat	12.2.	Syytettyä epäiltiin jo 15 vuotta sitten
Helsingin Sanomat	13.2.	"Minua kohdeltiin huonommin kuin koiraa"
Helsingin Sanomat	14.2.	Syyttäjä: Nainen paloitteli ja poltti miesystävänsä
Helsingin Sanomat	26.2.	Kokoomuspäätäjät syytteessä lahjonnasta
Helsingin Sanomat	27.2.	"Syytekuvaus on raju, mutta tiedän, mitä on tapahtunut"
Helsingin Sanomat	27.2.	Tranbergin puolustus kiisti liigan johtamisen
Helsingin Sanomat	3.3.	Järjestäjät kiistävät vastuunsa kuolemasta
Helsingin Sanomat	4.3.	Tranberg kiisti dopingrikokset
Helsingin Sanomat	6.3.	Liigajohtajaksi epäilty Ranta-aho tunnusti dopingaineiden käytön
Helsingin Sanomat	25.3.	Kansanedustaja ja entiset päätoimittajat kiistävät syytteensä
Helsingin Sanomat	26.3.	Ranta-aho tunnustaa huumekaupan
Helsingin Sanomat	3.4.	Niko Ranta-aho tunnusti viisi doping- ja lääke-erää
Helsingin Sanomat	7.4.	Ranta-aho poliisille: Iso huume-erä on kateissa
Helsingin Sanomat	5.5.	Oodin puukotuksesta epäilty tuomittu taposta
Helsingin Sanomat	7.5.	Syyttäjä: murhan motiivina oli raha
Helsingin Sanomat	9.5.	"Huitaisin nyrkillä", kertoi syytetty
Helsingin Sanomat	13.5.	Omaishoitajaa syytetään avopuolisonsa taposta
Helsingin Sanomat	30.5.	Syyte: Mies murhattiin kirveellä Matinkylässä

Helsingin Sanomat	2.6.	Syyttäjä: Jengijohtaja hallinnoi yli 20 kilon amfetamiinierää
Helsingin Sanomat	9.6.	Syyttäjä: Vasaratien henkirikos palkkamurha
Helsingin Sanomat	9.6.	Syyttäjä: Jari Aarnio ei yrittänyt estää murhaa
Helsingin Sanomat	10.6.	United Brotherhoodin johtaja kiisti syytteen
Helsingin Sanomat	18.8.	Syytetyt kiistävät kaivaneensa satoja kuoppia Raaseporissa
Helsingin Sanomat	20.8.	Poliisin syytetään lyöneen kiinniotettua
Helsingin Sanomat	21.8.	Epäillyn putkapahoinpitelyn tallenne salattiin
Helsingin Sanomat	22.8.	Syyttäjä vaatii putkapahoinpitelystä vankeutta
Helsingin Sanomat	26.8.	Poliisille haalarikamerat ehkä pian koko maassa
Helsingin Sanomat	1.9.	Vilhusen vaatimukset todisteista hylättiin
Helsingin Sanomat	2.9.	Konstaapelia osoitettiin aseella ja ammuttiin selkään
Helsingin Sanomat	3.9.	Kokaiinijutusta syytetyille vaaditaan pitkiä tuomioita
Helsingin Sanomat	4.9.	Konstaapelille syyte dopingin välittämisestä
Helsingin Sanomat	8.9.	Jari Aarnion ja Keijo Vilhusen kertomukset ristiriitaisia
Helsingin Sanomat	9.9.	Kouluhyökkääjä myönsi miekalla tekemänsä murhan
Helsingin Sanomat	10.9.	Veljekset kertoivat kantansa tapahtumista
Helsingin Sanomat	10.9.	Asianajaja: Jari Aarniolla ei ollut tietoa palkkamurhasta
Helsingin Sanomat	10.9.	Kouluiskun uhrit puhuivat Kuopiossa
Helsingin Sanomat	17.9.	Syyttäjä: Nainen risteytti susia koiriin
Helsingin Sanomat	18.9.	Krp: Miehet saalistivat laitostarkuripoikia
Helsingin Sanomat	19.9.	Syyttäjällä vain arveluja poliisiampumisten syistä
Helsingin Sanomat	26.9.	Lääkäreitä syytetään viidestä potilaan hyväksikäytöstä

Helsingin Sanomat	13.10.	Murhista tuomittu Johansson avasi rikollisryhmien suhdetta
Helsingin Sanomat	17.10.	Avaintodistaja perusteli kertomuksensa muuttumista
Helsingin Sanomat	27.10.	Palkkamurhan toimeksiantaja vaikenä täysin
Helsingin Sanomat	28.10.	Syyttäjä vaatii Flow'lle sakkoja melusta
Helsingin Sanomat	5.11.	Perussuomalaisten nuorten twiitistä syytteet kahdelle
Helsingin Sanomat	11.11.	Hyväksikäytöstä epäillyt neuvoivat toisiaan
Helsingin Sanomat	17.11.	Kuljettajalle vaaditaan vankeusrangaistusta
Helsingin Sanomat	18.11.	Ohisalon uhkausjuttua puitiin käräjillä
Helsingin Sanomat	27.11.	Lahjusvyyhdissä vaaditaan ehdollista vankeutta
Helsingin Sanomat	28.11.	Kivistön puukotuksesta vaaditaan elinkautista
Helsingin Sanomat	1.12.	Ex-johtajan käräjäoikeutta käytiin tunteellisesti
Helsingin Sanomat	4.12.	Riihimäen pahoinpidelty vartija oli "kostolistalla"
Helsingin Sanomat	5.12.	Syyttäjä vaatii Balzarille useiden vuosien vankeutta
Helsingin Sanomat	10.12.	Ranuan kuolonkolarin käsittely alkoi
Helsingin Sanomat	10.12.	Balzarin ihmiskauppaoikeudenkäynnin pääkäsittely käynnistyi
Helsingin Sanomat	22.12.	Vuosaaren palkkamurhasta käräjäoikeuden tuomio